

1498 P. de la Torre





BIBLIOTECA
Pere Marés Oriol

R.478577

POLYBIVS HISTORICVS
DE PRIMO BELLO
PVNICO ET PLV
TARCHI PA
RALELIA.





VEREOR Ne qui me putent antiqua nimium consecrari: si cōmentaria primi punici belli perscribere: ac obscuratā iam pridem illarum rerū memoriā: in hac demum ætate nostra reuocare in lucem aggrediar: Presertim cum multa noua sint: quorum noticia integrior extet: q̄ cum dignitate: ac laude mandari posse litteris uideātur. Mihi uero diuersa penitus sentētia fuit. Quo enim antiquior erat res: quoq; interitui proximior: eo magis innouatione indigere putauit. Vt frugi patres familiæ inuētustis ædiū facere cōsueuerunt. Esse uero nouiora q̄ dā quæ mandari litteris cum dignitate possint nō equidem inficias eo. Nec si q̄s eā sibi laudem parauerit rephendo: Verum quæ tandē aduersus me q̄rella est: si uetusta me: ut uina magis delectat? Equidem fateor nō tam cupidus Orpheum ut poetæ tradūt Euridicis amore infernas adiisse sedes: q̄ ego (si spes modo aliqua offeratur) antiquos illos p̄stantissimos uiros intuendi: ad ultimas penetrarim terras: quos quia oculis intueri non licet: quod secundū est: mente & cogitatione libens cōplector: Resq; ab illis gestas in q̄bus huius seculi decus & gloria cōtinetur oībus esse cognitās q̄ maxime opto: quæ mihi cā fuit hæc ipsa cōmentaria scribenda. Vt autē huius belli plenior noticia sit ab ipsis ut ita loquar incunabulis scriptores eius: auctoresq; recēsebo. Sic enim & propositū meam probabilius apparebit. Bellum punicū primū multi nostrorum græcorumq; scripserunt. Præcipue tum auctoritatis Fabius pictor: uetustus sane auctor ex nobilitate romana. Eodemq; fere tēpore Phylinus carthaginēsis græcis litteris idem bellum explicuit. Quorum uterq; patriæ affectus suæ: ac studio partium iductus: & si nō circa rei gestæ seriem: circa belli tamē cās iustitiæq; excessisse modum putatur. Phylum deinde Polybius megalopolitanus annalium conditor secutus est: Fabium autem: e nostris plures: sed p̄cipue claritatis Liuius patauinus romanæ pater hystoriæ: Cuius libri si extarent nihil opus erat. nouo labore. Cum uero hæc pars operis eius interierit: nullaq; fere huius belli notitia nostros apud hoīes haberetur: cōmotus ipse ob maiorum nostrorū gloriā: ne rerum tā p̄clare tāq; magnifice gestarum memoria deperiret: quātum solerti lectione polybii cæterorumq; græcorum cōsequi potui: Cōmētaria eius belli p̄ cōi utilitate suffeci: illa moderatione adhibita: ut nihil quod nō probatum a superioribus esset: Huic operi insererem: & tamen nō ab uno sumerem ut interpretes: sed a multis sumpta meo arbitratu referrem. Tempus autē huius belli uiginti quattuor annos fuisse cōstat. primumq; in eo romanos Italia cum exercitu egressos. Primūq; Classenses: Primum etiam mari Præliatos?

Polybius Historicus de primo punico bello ex graeco in latinum traductus per Leonardum aretinum uirum elegantissimum. Foeliciter Incipit.

LIBER PRIMVS.



RIGO Primi punici belli quod populus Romanus aduersum Carthaginenses terra: mariq; enixissime gessit: Ex Mamertinorum in sicilia nouitate prorupit: de qua dicere aggrediemur Paulo altius pro rerum natura repetentes. Campanorum magna olim manus sub Agatocle duce in sicilia militauerat: Hi messanae situm: & opulentiam admirati: & cupidine eius potiunda capti: de occupanda Vrbe consilium ineunt: per amicitia: ergo intra moenia recepti: ut primum tempus rei patrandae uisum est urbem amicam & fidei eorum creditam ex composito inuadunt. Ciues nil tale opinantes subita caede adorti: magna ex parte trucidant: Reliquos urbe agroq; depellunt. Matres familias & uirgines ut cuiusq; libido fuit: item praedam et agros inter se partiuntur. Ita faciliter pulcherrimae: opulentissimaeq; urbis copotes facti in ea consederunt: Huius impuniti sceleris haud longe postea imitatores reperti sunt: in reginorum urbe messanae propinqua: Quo enim tpe Pyrrhus epyrotarum rex in italiam primo: mox in siciliam copias traduxit. Conterriti Ciues regini ob regis aduentum: populi romani praesidium postularunt. Missa ab romanis legio una urbem aliquodiu tutata est: fidemq; erga socios religiose seruauit. Sed cum longior accessisset mora exemplo mamertinorum pellecti: urbem & ipsi inuadunt. Ciues alios caedunt: alios pellunt: fortunas reginorum inter se partiuntur: Vtq; maleficio coniuncti erant: sic etiam societate & foedere cum mamertinis iunguntur: Has reginorum calamitates: etsi grauiter ferebat populus romanus: tamen quod diu bellum uiguit dissimulando quieuit. Confecto autem bello & uictoria parata romani scelus militum suorum ulcisci properantes: regium obsederunt: ac tandem expugnauerunt. Ad quattuor milia militum tanti facinoris conscia intus erat. Eorum maxima pars dum acrius ob metum supplicii restitit: in ipso ardore captae urbis per iram caesa. Trecenti solum uiri in praeterea redacti qui e uestigio romana missi in foro uirgis caesi: & securi percussi scelerati facinoris poenas dedere. Vrbs & agri itemq; caetera prius ammissa reginis quae a caede superfuerant a romanis restituta. Et regii quidem occupatores hunc finem habuere. Mamertini uero: (sic enim se se nuncupabant:) Campani quae messanam inuaserat: quod diu legio romana regium possedit auxilio eius freti: aduersus Siciliae ciuitates se facile tutabantur: Oppressa mox legione & urbe reginis reddita destituti eo auxilio: inmaximas difficultates & ipsi inciderunt ex huiusmodi causa. Non multum ante id tempus Syracusanorum copia aduersus eos quae rem publicam tenerent infensa: duces pro seditionem sibi creauere: Arthemidorum: & hieronem: qui postea rex fuit. Is erat tunc admodum adulescens: Caeterum sublimis animus: & generosa quaedam indoles in adulescente eminebat: Qui cura exercitus ac rerum gerendarum suscepta: cum tandem in urbem stipatus armatorum cateruis introisset. ac ciues diuersae factionis in eius uenissent potestate Ita clementer ac modeste uictoria usus est: Vt populus syracusanus etsi plurimum infensus iis qui exercitus per seditionem fecerat: tamen conspecta hieronis uirtute: eandem potestatem adulescenti tribueret. Hieron igitur exercitus primo mox & Syracusani populi honore sublatus: confestim maiora animo concipere cepit: quod ab initio consideratibus ex actis eius non erat obscurum. Principio enim ut quotiens opus foret copias in expeditionem educere. ac ipse abesse sine motu posset: Leptinem uirum potentem domi et multitudini

Primo belli punici origo

Messana a campanis occupatur.

R. o. legio regium inuadit

R. o. Legionis supplicium

Mamertini

Arthemidorus et hieron ducis creati

Leptinus bitonius socer



pergratū accepta in matrimonium eius filia sibi socerū asciuit. Sic enim fidum urba-
narū rerū parauit custodem: nequis per absentia eius insurgere: aut multitudinē sol-
licitare posset. Hac domi prouisa: foris autē cū sciret copias syracusanorū (cōductus
miles hic erat) sediciosas esse: rerūq; nouarū audas callido consilio in mamertinos
educit: non longe a centoripa cū obuiā haberet: hostis conductū militem oēsque ue-
teranū exercitū in fronte locat. Ipse cū Syracusanis equitibus urbanisq; copiis lon-
gius substitit: quasi alio itinere: hostes aggressurus: hanc itaq; falsa auxilii fiducia cir-
cūueniri ab hostibus primā aciem passus: ubi eam cadi plane undiq; & interceptā
cōspexit: Ipse diuerso itinere abiens: Syracusanos incolumes oēs reduxit. Cōducto
rū uero militū acie in medio hostium trucidandam reliquit. Quæ pene ad interne-
cionem cæsa est. ac sediciosus quisq; ut uoluerat in ea pugna necatus. Liberatus per
hunc modū ueteranorum molestia: nouo ac fido milite reparauit exercitum: ac ubi
oibus rebus satis structus paratusq; uisus est. In mamertinos superiori uictoria ella-
tos expeditionē non amplius simulatā inducit. Profectusq; cum his copiis ad lon-
ganū anñē. ingētī plio cū Mamertinis cōfligit. In ea pugna optimus quisq; Mamer-
tinorum oppetit: plariq; eorum duces impotestate hieronis uiui puenerunt. His re-
bus cum syracusas uictorē exercitum summa gratulatiōe oīum reduxisset. haud du-
bio fauore syracusanorum sociorumq; rex appellatur. Factus igitur per hunc modū
rex. hostes maiori nixu p̄mebat. Mamertini uero primum romanæ legionis auxilio
ut supra ostendimus deinde hoc graui plio afflicti: quoniā hieronis potentia se re-
sistere posse diffidebant: diuerso consilio: alii ad carthaginēses cōfugiebāt: eorūq;
quidam p̄sidium tutelæ gratia in arcem induxerāt. Alii ad populum ro: conuersi ut
se urbemq; susciperet p̄cabantur: Et p̄ualebat sane apud Mamertinos romani po-
puli nomen: q̄ ipsi italici generis orti nostris potiusq; externis salutē suā creditā uo-
lebant. At romanis perabsurdum primo uidebatur: qui modo in legionē suā ob oc-
cupatum cōtra fidem regium tam seuerē aiaduertissent eos mamertinis eiusdem sce-
leris affinitibus opē ferre. Itaq; p̄tracta aliq̄diu res est in senatu: uariantibus patrum
suis. Tandem quia honestas aduersus utilitatē pugnare uidebatur: rem infectā sena-
tus dimiserat. Nō destituerūt tamē. Mamertini q̄ romā uenerāt: p̄cari sed fautoribus
q̄busdam freti: rem ad plebem detulere: puicitq; tandem apud multitudinem utilita-
tis rō: Periculosum enim uisum est: urbē tam p̄pinquā carthaginēsis abiicere: gra-
uēq; eorum uicinitatē suspicabantur fore. Iam enī plus nimio carthaginēsiū pate-
bāt opes: q̄ppe nō affrica mō: sed etiā quædē hispaniæ loca ui & armis subacta car-
thaginēsiū parebant imperio. Insulæ p̄terea oēs sardonii tyrrheniq; maris Ma-
gna insup siciliæ pars carthaginēsiū erat. Venturā autē totam in eorum ptatem ni-
si quis Mamertinis auxilium ferret: haud ambiguum putabatur. Messana enim susce-
pta confestim aduersus syracusanos nequaq; potentia pares bellum erant gesturi: ac
breui tpe qcq̄d reliquum erat siciliæ subacturi. Hac igitur cogitans. po. ro. ac neces-
sarium sibi ratus. Messanam seruare. ne a carthaginēsis undiq; Italia cingeretur.
Neu quasi pontem quendam ad inuadendum haberent: Auxiliandū Mamertinis
decreuit. Cum ergo id placuisset Appius Claudius Consul traducere copias in sici-
liam. & Mamertinis opem ferre iussus profectionem parabat. Mamertini autem de
populi romani decreto certiores facti: carthaginēsiū p̄fectum qui in arce, positus
erat in cautum circumsistunt: eumq; una cum p̄sidio urbe deiiciunt: Post hæc iam li-
berius Consulem ro. per crebras litteras ac nuntios conuocant. At Carthaginēses:

Hieron. in mamertinis ex
citi educit

Hieron. de syracusanis
appellatur

Appius Claudius consul in
mamertinis auxilium

postq̄ intellexerunt p̄sidio eorum a mamertinis pulso romanos uocari: ira simul & indignatione accensi: p̄fectum p̄sidii: q̄ eius culpa atq; ignauia arcem amisisset: i crucem sustulerunt: Mox raptim coactis copiis mari & terra aggrediuntur. Classe q̄ dem pellorum statione posita. terrestribus aut̄ copiis: haud procul messana castra metati urbem p̄mebant. Accessit quoq; ad Carthaginensium uiolentiam Hieron Syracusanus: qui tempus plane adesse ratus: quo Mamertini ueteres hostes penitus delerentur inito cum Carthaginensibus foedere: ac socius belli factus: suo & ipse milite: suisq; castris alia ex parte Messanam obsedit. Ita binis per terram hostiū castris: mari aut̄ classe Mamertini obsidebantur: Inter hæc Appius Claudius Consul. ratibus ex neapolitanis: ac cæteris sociorum maritimis ciuitatibus. (Nondum enim po. ro. Classẽ ullam habebat) ex plebescito acceptis: per silentium noctis exercitu imposito Messanam aduehitur: traiectoq; celeriter freto in columes oēs copias ante urbem exponit. Hæc prima exercitus populi ro. profectio extra Italiam fuit: primusq; mari ingressus. Cum ad eam diem cætera omnia bella intra Italiam gessisset: quingentesimum iam post urbem conditã annum: in hatruscis & samnitibus: cæterisq; finitimis populis domitandis occupatus. Expositis ergo in sicilia copiis: & intra messanam urbem inductis: consul nec tutum sibi exercituiq; nec satis e dignitate. populi ro. obsidionem perpeti ratus (quippe non terram modo uerum etiã mare undiq; hostis habebat urbiq; imminebat) Cõmeatus oēs intercludebat. pace primo res cõponere si qua posset: ea uero si negaretur freto: q̄ primũ decernere decreuit. Maxime uero e dignitate populi ro. uisum est ante oĩa de pace agere. Nam foedera cũ Carthaginensibus sapius ad eam diẽ renouata extabãt: per quæ etsi licebat po. ro. Mamertinos in amicitiam fidemq; suscepisse: tamen humanũ uidebatur pacẽ nihil p̄sertim habiturã nocumẽti offerre: Seruata enim mamertinorum libertate: Syracusanis item in suis finibus consistentibus manus erat. po. ro. Carthaginensium formidanda potentia. Missis igitur super his ad Carthaginenses: Hieronemq; legatis: Cũ utriq; pacem longe aspernarẽtur (quod reliquũ erat) Consul milites cohortatus aduersus hieronem & syracusanos educit. Nec hieron q̄dem detractauit certamen. Sed obuiã Consuli egressus acie structa dimicauit. Pugnatum e aliq̄diu æquo Marte. Tandem uero p̄lii is exitus fuit. Vt romani uictores magna parte hostiū caesa: regem nudatũ poene oibus copiis: usq; i castra persequerẽtur. Cõpulsis in castra hostibus: romani spolia legerunt & in urbem se receperũt. Hieron aut̄ metuens nõ Castrensibus mō: Verũ etiã urbanis rebus: proxima nocte deferris castris syracusas concessit: Carthaginẽses quoq; auxilio hieronis nudati. percussisq; metu militibus: & uirtutem romanorum plus æquo formidantibus: soluta cõfestim obsidione: nõ ultra castris fidem hẽntes per Siciliae urbes: quæ ipsorũ infide erant diuiduntur. Cõsul paucis post diebus hostium agros cum legionibus ingressus: usq; ad syracusarũ moenia longe lateq; populatus omnia. Vbi nemo obuiam prodibat. Messanam copias reduxit. Hæc ut gesta erant per litteris consulis romæ nunciata: maiori spe patres plebemq; extulere ad bellum siciliae capescendũ. Itaq; M. Valerium: & C. Octacilium sequentis animi consules cum duobus consularibus exercitibus: magnisq; sociorum auxiliis: in siciliam mittunt: Aduentu horum consulum quoniam præter superiorem uictoriam duplicatam populi ro. exercitum duosq; consules pro uno uersari in sicilia conspiciebant. Pleraq; mediteranæ ciuitates: quæ infide carthaginensium fuerant: ad romanos defecere. Hieron autem siciliae populus metu proculfose

Carthaginensium p̄sidium
messana urbs dicitur

Messana obsidetur

Prima exercitus po. ro.
extra Italia profectio

Hieron a po. ro. uictus consul

M. Valerius & C. Octacilius
consules i siciliam missi

& simul hostium uiros auctas cernens: multis rationibus prestare duxit si qua fieri posset romanorum partes sectari. Qua consideratione inductus missa ad Consules legatione agere: de pace coepit. Consulesque omnes siciliae portus carthaginensium erant nequādo intercludi cōmeatus possent ad eam rem per opportunam syracusanorum amicitiam uti: oblationem regis non inuiti acceperunt. Tandem uero pax hieroni his ferme cōditionibus data. Ut rex Captiuos oēs romanorum sociorumque sine p̄cio dimitteret. Utque talenta insuper argenti centum romanis penderet. cōmeatus exercitui auxilia ad bellum subministraret. Ipse rex socius & amicus populi ro. appellaretur. Has cōditiones romā delatas populus romanus iisdem quibus cōsules ratiōibus motus & simul quia magna pars belli sublatum iri uidebatur cupiētissime confirmauit: Post eam pacem hieron cōmeatus & auxilia quotiēs opus fuit subministrando in populi ro. tutela: usque ad finem uitae foelix grācorum omniū fortunatusque regnauit. Carthaginenses uero cum intuerētur hieronem syracusanorū regem mutata fortuna hostem ex socio factum: romanorum autem in dies nomē augeri. Validiori ad resistendū potentia opus esse rati: lygures & gallos magna multitudine plures & hispani generis in supplementum scripsere. Quibus in siciliam traductis. Aggrigenti sedem belli: caputque suarum rerum in sicilia constituunt. opportunitate urbis pellecti quae ea maxime infronate aduersus hostes capacissima multitudinis & munitissima erat. In hanc igitur urbem cōtractis undique copiis magnaque uero importata horreo simul ac belli arce aduersum romanos utebatur. M. Valerius & C. Octacilius consules foedere: cum hierone icōto & ciuitatibus quae a Carthaginensibus defecerāt in fidem acceptis: nihil aliud fere memoria dignum in sicilia cum gefissent: circūactō anno e prouincia decessere. Post hos creati Consules. L. postumius & Q. amylius in siciliā ueniunt: hi susceptis ab antecessoribus copiis: primo aduentu: demū administrandi belli cū inter se consularēt: placuit audaciusque superiores fecerāt consules incumbere: nec iam leuia consentādo aut diuiso pluribus locis bello: sed ambos simul consules oibus copiis: Aggrigētinum ipsum poenorum caput ac belli arcē inuadere: ut siue nō recusaret hostis cōfestim inirēt pugnā: siue recusaret inclusum moenibus obsiderent: Profecti igitur eo consilio aggrigentinum copias admouerunt. Carthaginenses autem munitioibus urbis cōfisi: ac totius rei discrimē subire nō ausi ante moenia militem continebant. Nec aduentantibus romanis copiam pugnandi facere: Cōsules igitur nō longius nouem ab urbe stadiis castrametati cum posteris diebus hostes intra moenia crebris praeliationibus compulsi essent obsidere urbem pergunt: Non ignari magnam uim frumētī a poenis iam antea congestam: sed confisi quae amplius quinquaginta hominum milia itra moenia obsidebantur: eam multitudinem quāuis magnam uim annone uideri absumpturam. Coepta igitur obsidione: & aliquādiu iam protracta cum per singulos ferme dies inter stationes romanorum & moenia urbis: leuia dumtaxat praelia fierent: nec hostes quāquam amplius molituri crederentur: accepta est pene quodam die insignis calamitas: Maturae segetes erant. Miles quae diuturnam obsidionem suspicabatur fore frequentior egressus ad segetum raptus properabat. Studium rei frumentariae uacuefecerat poenē castra. Vagus per campum eques sine ordine sine duce uolitabat. Hac cōspicatus Hānibal Carthaginensium dux. Is enim aggrigento: copiisque praerat: magnam in spem uenerat omnem romanorum exercitum ea die opprimi posse. Itaque armari extemplo copias iubet: Vrbeque repente egressus: non leuibus ut

Hieron pax a Ro datur

L. posthumius et Q. amylius consules

Aggrigentinum obsesit

Hānibal carthaginensium dux

solebat praeliis: sed iusta acie in stationes romanorum defertur. Oppressis subito impetu stationibus: magnaq; caede adita: pars in castra eodem impetu ruens fossas implere uallum rescindere cepit: pars infrumentatores uagos: palantesque delata magnam per campos caedem adibat: & in castris quidem aegre resistebatur. In campis uero pulsi romani necubi consistebant. Poenus uictor ubiq; insultabat. Sed uirtus profecto cum saepe alias: tum maxime ea die rem romanam tutata est: Consules enim cum pluribus simul locis uallum rescinderetur: nec defendere castra possent: eruptione subito facta: non solum hostes auertere a uallo: sed eos insecuti procul fugarunt: Et qui pro campum agebantur eruptione suorum intellecta recurrere ad castra coeperunt. Itaque reparatis uiribus numeroq; ad aucto: poenos qui castra oppugnauerat usq; ad moenia persequuntur. Inde in eam partem qui palantes inuaserat couersi totis campis praecipitem agunt. Caedes ea die romanorum poenorumq; tanta fuit quae uterq; inuicem uictor uictusq; extiterat: ut iusta utrinque acie pugnatum uideretur. Caeterum tantus utrosque metus ex huius diei periculo inuasit: ut neq; consules post hac temere militem abire frumentatum paterentur: neq; Carthaginenses impetum in castra romanorum amplius facere auderent. Itaque aequato utrinq; metu aliquadiu quieuerunt. Cum itaq; hi qui obsessi erant non amplius in romanos exirent. Consules diuiso exercitu: alter ad esculapium templum: alter diuersa regione urbis ex ea parte quae ad heradium spectat castra mouere: inde ab imis castris ad altera castra duplici uallo: & fossa ab utraq; parte urbem cinxere: per media autem loca crebra castella excitarunt: ac praesidiis militum firmarunt. Commeatum exercitui romano sociae ciuitates in herbesum oppidum summo studio congerebant. Ex eo rursus oppido (Neq; enim longe aberat) milites percomode receptum ferebant in castra. Quinq; per hunc modum menses romani Carthaginensesq; manserunt: neutram imparterem re inclinante. Tandem uero cum necessaria propter ingentem multitudinem breui defutura appareret. Hannibal penesque summa imperii erat: rebus iam diffidens crebris litteris Carthaginem missis circumuallationem urbis: & rerum necessariorum defectum quo obsessi praemebantur nunciabat: auxiliumq; ferre monebat. Quibus tandem litteris permoti carthaginenses: magnum exercitum magnuq; elephantorum numerum in Sicilia transmiserunt: Hannonemq; cum his copiis ferre obsessis auxilium iusserunt. hinc iam durissima obsidentium conditio reddebatur: Nam si Hannoni nouoq; exercitui obuiam procederent: obsidio tam diu protracta: ac iam pene ad extremum producta irrita labore erat deserenda: Sin perstarent in obsidione Hano cum exercitu uagari impune per siciliam: socias ciuitates opprimere commeatus impedire poterat: re in consilio discussa: Placuit tandem consulibus haudquaquam abscedere: Sed quasuis facultates ut urbe potiantur perpeti. Hano igitur cum his copiis quae nouiter delatae in siciliam fuerant: apud eridiam constitit: Ibi intentus rebus gerendis cum omnia sagacissime scrutaretur: si qua soluere obsidionem ualeret. Tandem herbesum oppidum quod horreum exercitus populi romani ad eam diem fuerat: per prodicionem recepit: facultatemque commeatum romanis ademit. Cum nihilominus perstarent in obsidione consules: statuit hano quo magis facultatem importandi commeatus praecideret: Castra proprius admouere. Itaque herbeso profectus aduersum castra romana exercitum duxit. Antequam in conspectum ue-

Poenorum caedes

Hannibal ad eam. l. 11. c. 11.

Hanno in sicilia transmissit

herbesu ab hannonem recipit

nissent numidas equites ad laceffendum irritandumq; hostem præmittit. Ipse cum elephantis quinquaginta ac reliquo exercitu sequebatur. Numidæ igitur ut præceptum erat: q̄ tumultuarie ad castra delati: cum equitatum omnem in se concitassent: simulata subinde fuga: terga uerterunt: romanosq; audacius infectos in ipsum uenientem Hannonem præcipites traxere. Hic repente omnia pœnorum agmina in romanos equites circūfunduntur: multosq; interficiunt. Reliqui effuso cursu castra repetere: coacti sunt. Hanno usq; ad ipsa prope castra fugientes infectus: tandem reuocatis suis in colle qui toros dicitur: non longius fereq̄ mille passibus ab hoste castrametatus: com meatum importari omnino prohibebat. Ex quo plane accidit nō magis post hac. ab romanis carthaginenses: q̄ romanos ipsos a carthaginēsis obfideri. Inter Urbem enim & castra Hannonis inclusi: inuicem præmebant: & præmebantur: nec difficultas sane rei frumentariæ dispar. Quippe paruo admodum com meatu: ab hierone syracusanorum rege: at eo ipso cum summo discrimine sustētabatur: qui tamen non nunq̄ sic deficiebat impediēte Hanne: aditusq; intercedente: Vt demum ea ui coacti consules deserturi obsidionem uiderētur. Nec solum cū rei frumentariæ defectu. Verumetiam cum ipsis prope diis ab romanis pugnatum: Tanta enim pestilentia exercitum inuaserat. Vt cateruæ languentium passim iacerēt: magnus defunctorum numerus per singulos dies offerrentur: Id uero grauitate cæli q̄ loca sunt pleraq; in ea regione palustria & diuturniori exercitus incubatiōe p̄ autumnū tempus euenire constabat: peruicit tamen in his difficultatibus ferocia cōsulum: qui cūcta dura atq; aspera ferre: potiusq; irritō conatu desistere constituerāt. Et Hanno quidem penuriam ac pestilentiam qua hostes præmebantur: cernens copias in aciem non deducebat sperans consules tandem necessitate coactos obsidionem suluturos. Leuia tantum prælia per singulos fere dies inter utraq; castra promptissime ædebantur. Duobus mensibus per hunc modū absumptis cum supra spem obstinacius romani prostant. Et Hānibal multis atq; crebris per noctem ignibus necessaria in urbe defficere: nec multitudinem p̄peti famē posse significaret: Permotus tandem his de causis Hāno: & simul qui fame atq; morbo maceratos romanos facile superari posse confidebat: in aciem copias eduxit. potestatemq; pugnandi fecit. Nec sane consules nimis coacti ob eas quas supra retulimus difficultates pugnare cupiebant. Itaq; ut aciem hostium structam conspexerunt: parte copiarum ad remendū obsessos si qua prumpere conarentur: relicta: cæteram multitudinem aduersus Hānonem educunt. Signo dato cum acriter inter se concurrissent: præliū diu atrox fuit. Tandem romani maiori conatu adnixa primam. Carthaginensium aciem loco mouerunt: motamque in elephantos præcipitem egerunt: belluæ uero contentæ in suos ruentes: tota acgmina turbarunt: per eorum stragem subsecuti centurionem ac signa acrius inferentes ad extremum terga uertēre pœnos coegerunt: Profligatosq; infecti magnam eorum partem interfecerunt: Hanno cum reliquis effusissima ad heracliam fuga se recepit: Consules elephantis fere omnibus qui prælio interfuerant captis: hostium insuper expugnatis castris com meatu & impedimentis direptis: plenissima deniq; uictoria potiti: in castra copias reduxerunt. Nocte quæ infecta est cum propter ingentem letitiam ut in magna uictoria euenire con-

R. o. equitū castris

R. omani ab hānonē obfideri

Carthaginensium a. r. o. uictoria

fuevit: tum etiam propter laborem superioris praelii negligentius ab romanis custodia fierent: Hannibal desperatis rebus tempus ad salutem suam suorumque apertissimum ob eas quas supradiximus causas coniecuratis: intempesta nocte cum his copiis quas agrigentini habebat egressus: ad munitiones hostium silentio peruenit: ibi idoneum nactus locum fasibus manipulisque palarum æquatis aggeribus: ne mine penitus sententiae. cum suis omnibus incolumis euasit. Id tanto silentio factum est: ut non prius e romanorum castris quisque sentiret: quam iam plane dilucesceret: Sub primam uero lucem cum id romani factum intellexissent: insecuti hostium uestigia paucos tardius iter facientes postremo agmine interfecerunt. Mox reuersi ad castra ad urbem capiendam nullo iam repugnante contendunt. Signa portis infesta inferunt. Exercitum omnes intra moenia inducunt. Urbem locupletem & omni præda refertam diripiunt. Septimo tandem mense postquam obsideri coeptum erat: in populi ro. potestatem agrigentum peruenit: tanto sudore militum: & tolerantia ducum: ut ea obfidio inter paucas quæ nunquam fuerit laboriosissima numeretur: Militi præda omnis a consulibus concessa. Romæ autem postquam nuntiatum est fusos praelio carthaginenses: & urbem captam in populi ro. potestatem uenisse: sublatis patrum simul: plebisque animis maiora iam agitabantur. Nec aut mamertinos messanæque seruasse: aut carthaginensium opes in sicilia contriuisse sat putabant. Sed maiorum rerum spe conceptas: pœnos omni sicilia pellere cupiebant. Sic enim non tutum modo uerum etiam gloriosum sibi nominique romano existimabant fore. Auctoritatemque & famam apud exteras nationes maiorem in modum augeri. Quonia uero huius belli commentaria scripturi sumus: idque maxima ex parte in sicilia gestum est: totum uero ut ostendimus per sicilia susceptum: necessarium nobis uidetur. De situ eius insulae deque populis qui illam incolunt: quæ ab antiquis tradita sunt hoc loco referre. Constat enim nullam fere toto mari insulam clariorem celebratiorisque fuisse: Sicilia eodem se fere modo ad italiam habet: quemadmodum peloponessus ad aliam graeciam: nisi quod hæc paruo admodum freto ab italia dirimitur: illa parua admodum terra ad ceteram graeciam continetur. Forma uero siciliae trianguli quodammodo speciem habet: Angulusque ipsi totidem promontoria ad extremum conficiunt: a quibus Trinacriam poeta illam appellat: Horum qui in meridiem uergit: angulus: & insiculum protenditur pellagus pachinus uocatur: acrasitudine aeris: ut nonnulli auctores sunt: nomine idictio. Qui uero ad septentriones spectat eum uocant pelorum: hic fretum quod inter siciliam italiamque ætuosissimam interfluit ab occasu claudit: sinistroque sui latere tyrrheno mari finem imponit. Nec fere plus distat ab italia quam mille quingentis passibus. Tertius angulus in lybiam ac hyemalem uergit occasum. Spectat autem maxime in ipsam carthaginem. Nec fere plus abest a littore affricæ: quam milia passuum centumvigintiseptem. Hic Angulus sardonicum pellagus: a Siculo diuidit. Appellatur uero Lilybeus. Triasunt igitur totius siciliae latera: unum quod ad lybiam exponitur: atque huius extrema sunt: a superiori que parte Pachinus: ab inferiori uero Lilybeus. Ab his rursus duo latera continuo sese coartantia ad italiam tendunt. Hæc longe a leuco petra in unum coeuntia pelorum efficiunt angulum. Cæterum hæc duo latera: quæ ad italiam coeunt: frequentia urbium portuumque nobilitate longe iclita sunt. Superiori enim que fere ad graeciam orientemque spectat solis

Hannibal cum omnibus suis incolumis euasit

Agus diripio

Siciliae situs ac forma

Trinacria in pachinus in.

Siracusa Cachina Tauromenium: & Messana. Inferiori tiero qđ tusco abluatur ma-
 ri Panormiū: Drepanum Lilybeum clarissimæ urbes existunt. Nam tertium illud la-
 tus quod ad lybiam expositum diximus: totum fere importuosum: habet tamē ur-
 bes Camerinam Heracliam Seluiūtam. Aggrigētum Antiquissimi omnium siciliæ
 populorum incoluisse illam dicunt. Cyclopes & lestrygones. Quorum origo ne
 quaquā clara est. Vtpote a poetis magnisq; historicis memorata. Sicani post hos si-
 ciliam habuere: quos alii indigenas eius perhibent: alii (quod uerius ac probatius
 est) ex hispania uenisse tradūt: sedibus patriis extorres: quæ illis circa Sicorim am-
 nem fuisse dicunt: indeq; aligdis pulsos in siciliam transisse: Ab his sicaniam primo
 uocitatam eam insulam ferunt: cum ante trinacria diceretur. Post hos uero siculi ex
 italia magno exercitu in siciliam traiecere. Fuerunt autem Siculi uetustissimi italiae
 populi: longoq; tempore domi potentes: ab eorumq; rege italo: italiae nomina-
 tam perhibent: hi ratibus per propinquum fretum in siciliam transuecti: sicanis &
 cæteris eius insulae cultoribus quos supra retulimus bello domitis: non iam sicania
 sed siciliam eam insulam nominauerunt. Optimosq; & feracissimos agros in ea te-
 nuerunt. Sicanos autem in extremas siciliae partes ad meridiem & occasum uersas
 pepulere. Fuit autem transitus Siculorum in siciliam trecentis fere annis: priusquā
 ulla græcorum ciuitas in Sicilia constitueretur. Confecto deinde troiano bello: il-
 lioq; euerso: troiani quidam profugi nauibus in Sicilia aduecti finitima Sicanis in-
 coluerunt loca: atque in his urbes condidere: Ericem & Segestam. Foenices insu-
 per mari potentes pleraq; circa Siciliam promontoria incoluere: & insulas omnes
 quæ sunt inter affricam & Siciliam quas mercaturæ gratia frequentabant. Hæ qui-
 dem gentes & ab his profectæ locis & nunc Siciliam incolunt. Alii uero eius insu-
 læ cultores plurimum græci sunt. Qui unde orti & quibus temporibus in siciliā ue-
 nerint deinceps aperiam. Primum omnium græcorum calcidenses euboia pro-
 fecti duce Theoclido Naxum urbem in Sicilia cōdidere: quæ postea thauromeniū
 appellata est. Anno deide post Naxum conditam secūdo. Corinthii duce Archia
 qui fuit unus heraclidarum. Siciliam nauibus aduecti: siracusas pulsas ex ea urbe si-
 culis occurūt: Coloniamq; suæ gentis in eo constituerunt. Erat tūc solum ea siracu-
 sarum pars manibus cincta quæ insula uocitatur. Et hęc siculos habuisse cōstat.
 Mox crescente multitudine aliæ subinde partes ad urbem sunt additæ: quoad
 eam quæ postea fuit magnitudinē accevit: Hæ duæ primæ græcorum urbes in sici-
 lia fuere. Sunt autem ab ea parte quæ est inter pachinum & pelorum. Quinto de-
 inde post siracusas anno theodes & calcidenses e naxo profecti leontinos & Ca-
 thinam urbes superatis prælio siculis pulsifq; ex his locis condidere. Coloniaeque
 suæ gentis in eas deduxere. Per idem fere tēpus Lanus quidā megarensis: nouos co-
 lonos in siciliam duxit. Consedit autem apud pantagium annem oppidumq; con-
 didit nomine portilum: inde post aliquod tēpus a leontinis pulsus: aliud oppidū
 incoluit nomine tapsum. Eo subide mortuo Megarēses ex tapso profecti: hibleos
 occuparunt. Ibi cum annos quinq; & quadraginta supra ducentos incoluissent: a
 Gelone siracusanorum rege sedibus pulsati sunt: eorumque urbes euersa. Sed anteq̄
 euersa foret: annos circiter centum: noua ex megaris accita manu. Selinētem ur-
 bem pulsas ex ea regione foenicibus condidere. Celas deinde rhodius & Anti-
 famus cretenis communi inter se iuncti foedere: coloniam suarum gentium in

Cyclopes, Lestrygones

Sicani

Sicania nū

Siculi

Italia nū

Sicilia nū

Eric, Segesta a Troianis
condita

Naxum seu Tauromenium
a quibus conditū

Siracusa corinthiorum colonia

Leontinorum & Cathina
conditio

Lanus Megarensis

Portilum a quibus conditū
Tapsum

ficiliam deduxerunt. Urbemq; posuerunt nomine Geliam: Regio tamen ipsa & agri
in quibus sita est urbs: Lindii appellatur. Deducta est autem ea colonia anno quinto & qua-
dragesimo postquam Corinthii Siracusas habuere: nomenque est urbi inditum a Gela flu-
uio. Post Gelam uero conditam anno octauo supra ceterum geloi isti aggrigentum condide-
re. Principes uero in deducenda colonia condendaque urbe Agrigento fuisse perhiben-
tur Aristonis & Pistillus. Nomen uero aggrigenti ab amne qui praeterfuit urbi indi-
tum est. Per idem fere tempus cumani (quae ciuitas est Italiae a Calchide orta) in Siciliam
praedatoris nauibus traicientes Zanciam occuparunt Siculosque ex ea Urbe pepule-
runt. Et coloniam suam gentis a Cumis & Calchide in eam deduxerunt. Principes uero
in deducenda fuerunt Riheres cumanus: & Cratimenes Calchidensis: Zanciam uero a for-
ma similitudine nominata est: quod Siculorum lingua falcem significat. Priores igitur
Zanciae cultores post pulsos Siculus a Cumis & Calchide fuerunt. Sed posteris tempo-
ribus multitudo hominum a Samo ac caetera Ionia Medos fugiens in Siciliam uenit:
Cumanique & Calchidensibus pulsus Zanciam ipsi incoluerunt. Nec multo post id tem-
pus Anxillas reginorum tyrannus Samios inde pepulit Zanciamque ueterem urbem euer-
tit: nouamque non longe ab his locis posuit: quam Messanam nuncupauit: atque ex mixto ge-
nere hominum compleuit. Itaque lingua in ea urbe obtinuit mixta iter Ionicam & do-
ricam. Messanam uero ab antiqua patria sua conditor appellauit. Sitae est autem unius
diei iter longe a Zanciam. Adhaeserunt quoque his locis Siracusani quidam exules pro se-
ditionem patria pulsus: qui Melchide uocabantur. Hi cum postea omnes a Mamerti-
nis pulsus sunt: quos fuisse Campanos supra docuimus Messanam occupasse. Acras ue-
ro & Casmenae oppida a Siracusanis condita sunt. Acras quidem septuagesimo anno
post Siracusas. Casmenae autem uigesimo post Acras conditas. Camerina quoque Siracu-
sanorum colonia fuit deduxerunt eam Dascon: & Menecolos anno. c. xxxv. post Siracu-
sas a Corinthiis occupatas. Sed cum postea rebellassent Camerineses ab ipsis Si-
racusanis euersa est Camerina. Restituit post illam Gelas tyrannus Siracusanorum colo-
niamque in eam iterum duxit. Et haec rursus a Gelone tyranno euersa est. Idem ipse qui
euerterat postea restituit: & novos colonos pulsus ueteribus posuit: haec ciuitates
Graecorum usque ad tempus Peloponnesiaci belli in Sicilia fuisse. Ex quibus factum est sem-
per nouis aduenis quibusdam in ea insula praesentibus: ut Sicani & Troiani primo a
Siculis pulsus in unum coharent: communique nomine Elinii appellarentur: locaque inco-
lerent ad Carthaginem uersa: foedere quoque & amicitia cum Saniis iuncti. Et po-
stea Siculi ipsi a Graecis ualidioribus superatis ac plerisque locis pulsus mediteraneam
duntaxat Siciliae regionem ad Italiam uersam retinerent. Carthaginensium deinde
potentia maiorem immodum aucta foenices iterum insurgentes Graecis fere omnibus
& Siculis dominabantur: quoad Mamertini post occupatam Messanam cuiusque neca-
tos cum a Hierone bello praemerentur: ex his quas supra memorauimus causas roma-
nos in Siciliam superduxere. Romani igitur primum fuso Hierone rege mox in amici-
tiam recepto. Agrigento insuper capto: & hostibus magno praesidio superatis statuerunt
omnino Carthaginensium potentiam e Sicilia dedere. Quare eo proposito acrius
incubentes. L. Valerium & T. Octacilium sequentis anni consules: magno militum
delecto habito in Siciliam mittunt: Carthaginenses autem insuperabiles romano-
rum uires ac propositum belli cernentes: terrestribus copiis non amplius con-
gredi: sed maritima potentia qua plurimum pollebant incumbere statuerunt. Ma-
gna igitur parata classe: cum sine ulla controuersia mari dominantur non solum

Geliam conditio
Lindii agri

Agrigenti a quibus conditum.

Pistillus

Riheres, Cratimenes
Zanciam nomen

Anxillas reginorum tyran-
ni
Messanam conditio

Acras, Casmenae

Camerina Siracusanorum
colonia

Elinii q

maritimas siciliae ciuitates in fide continerent: sed diuersum littus aduecti. Italiae oras
crebro populabantur. Atque ita quodammodo aequatum erat bellum romanis terra:
Carthaginensibus mari preualentibus: huiusce rei argumentum fuerit: quod post expugnatum
aggrigentum multa siciliae mediteranea oppida. ob metum exercituum ad romanos de-
fecerant. Post aduentum rursus classis non pauciores maritimae urbes metu potentiae
adductae: carthaginiensibus se dediderant. Ita par utrinque ratio belli existeret: nisi quod
africa quidem expers omnino cladis. Italia nonnunquam hostium incursionibus uexabatur: Haec
igitur cernens. po. ro. classem parandam & aduersus carthageneses mari congre-
dendum: quando aliter nullum finem habiturum certamen apparebat: necessitate quodam-
modo adductus cogitauit. In quo maxime quis admiraretur populi. ro. generositatem
& incredibilem magnitudinem animorum: homines enim maritimarum rerum penitus ru-
des: aduersus Carthageneses mari exercitatissimos quibus iam inde a maioribus par-
ta: & ueluti hereditaria relicta erat naualis potentiae gloria: & principatum maris con-
cessione omnium per id tempus obtinebant classemque in agnam habebant: ipsi sine ulla
classe: sine ullis naualibus: sine experientia denique ulla: naues raptim facere mari una
progredi properabant: nihil interesse putantes terra ne an mari aduersus hostem con-
grederentur: Haec igitur cupiditate incensus populus. ro. centum & uiginti nauium clas-
sem aedificandam curauit. harum uero centum quinque remes fuerunt: reliquae triremes. In
huius classis apparatu maxime difficilis fuit quinque remium constructio: quoniam huius-
cemodi nauigiis nemo per id tempus in italia utebatur. Nec erat qui eorum aedificatio-
nem teneret. Caeterum una Carthagenensium quinque remis: quae dudum apud messanam
a Claudio consule excepta fuerat: exemplar eius generis faciendi praebuit. At haec in-
spicientes fabri quinqueremes aedificauerunt. Dum naues fiebant in terra multitudo ru-
dis ad remum exercebatur. Exercitatio eiusmodi erat: Subseliis in harena per ordi-
nem collocatis remiges infidentes ad uocem praepetoris brachia reducere: ac remos per
arenam mouere docebantur. Iam. C. Cornelius & C. duellius consulatum inierat. Classis
cornelio: terrestres in sicilia copia Duellio obuenerat. Itaque C. duellius in Sicilia per-
fectus exercitu a superioribus consulibus accepto: quod ad bellum pertinebat terra ad-
ministrabat. Cornelius autem parata classe & in mare deducta: cum homines aliquandiu in
aqua exercuisset: ipse cum sexdecim nauibus messanam contedit. Reliquam uero clas-
sem iuxta italiae oram subsequi iussit. Cum messanam peruenisset consul: ac ea quae ne-
cessaria erant pro tempore parauisset negociis postceteris easdem habens naues Lyp-
paras nauigauit. Lypparae insula intusco mari sita non longius a sicilia: quam milia passuum.
Per idem tempus Carthagenensium Classis panormi consistebat. Praerat autem
illi Hannibal quem ducem apud aggrigentum fuisse ostendimus. Is igitur cognito
aduentu consulis. Bonodem quendam ex senatu Carthagenensi hominem cum ui-
ginti nauibus circum ea loca dimisit: qui noctu lypparas superueniens: naues roma-
nas in ipso portu nactus inclusit. Cornelius subito malo circumuictus cum quid age-
ret: quo uel se seuerteret haud satis constituere posset: inter spem et terpidationem in
colloquium euocatus fraude punica intercipitur. Vt enim in colloquium uenit cathenae illi
iniecuae sunt: & per captiuo adductus: Ita sexdecim romanorum naues una cum romano con-
sule abducens ad Hannibalem qui panormi cum reliqua classe erat: magna confecta res Bo-
nodes reuertitur. Arrisisse hoc initio fortuna Carthagenensibus uidebatur: sed pau-
cis post diebus quasi in alterutro eludens non dissimili classe illos afflixit. Hannibalem enim
non tam errores captiui consulis per aliena exempla reddiderat cautiorem: quam extulerat secundae

P. o. contra carthagenensium
classem parant

C. Cornelius & C. Duellius
consul.

Lyppara
Hannibal carth. classis praefectus

Cornelius consul a poenis
captus

res: & ad fiduciam animi errexerunt. Itaque cum audisset reliquam romanorum classem
secus Italiae littus nauigantem siciliae appropinquare: cupiens ordinem structuramque
hostium cernere: quinquaginta nauibus e sua classe delectis Italiam petiit. Ibi cum per
oram Italiae contrario quam romana classis cursu ferretur: in eam improviso incidit. Circunda
tus ergo ab hostibus ac subita ui oppressus: naues fere omnes amisit. Ipse quoque inter
ceptus ac plane inclusus cum iam pro captiuo haud dubie haberetur: propter spem suam
atque hostium iter manus delapsus: tandem cum paucis suorum euasit. Romani hic pri
mum Cornelii consulis aduersum casum & amissionem nauium apud Iypparas: ipsis
carthaginensibus qui captiui erant referentibus cognouere. Itaque composita utrinque cla
de: & merore latitia permixto. iter conferre in siciliam properarunt: ne desperatis forte re
bus ciuitates ad Carthaginenses deficerent. Cum ergo in siciliam peruenissent. C. Duelli
um alterum consulem quem in sicilia profectum supra ostendimus: sui aduentus certiorē fer
re: eiusque iussum expectare ostenderunt. Consul quod mari potius quam terra congressuros
Carthaginenses putabat. Quippe iam pridem ut docuimus terra cedentes rei naua
li innitebantur: cura exercitus tribunis militum comissa. ipse ad ea loca in quibus clas
sis romana erat contendit. Cumque non longe abesset hostium classis. ac futurum prolium appa
reret ad certamen se se uterque parabant. Romanorum ualidum quidem sed tardae & ad
celeritatem parum comodaerant naues. Carthaginensium uero celeres et ueloces. Huic
igitur propter metuentes romani: quo ludificandi facultatem propriam hosti: coruos quos
possent reuocare singulis aptant nauibus: ea fuit machina in hunc modum structa: li
gneum robur in prora destinabatur longitudine quattuor ulnarum. Latitudine ue
ro trium palmorum. Super id robur tabulae inherentes scalas conficiebant: quarum erat
latitudo pedum quattuor. longitudo ulnarum sex: haec rursus ab utroque latere genu ad
usque munitae erant. In harum uero extremo ferrum erat in mali formam acutum Anu
lusque insuper fune illigatus imminentem machinam sustentabat: ut ergo adhaerebat hostium
nauis laxato fune scalae dimittebantur: ferrum prode ac ui roboris super hostilem na
uem delapsum figebatur. Sed aduersa prora erat: milites bini pro scalas descendebant.
duo primi scuta proferentes denique subinde latera scutis protecti. Sin aliqua erat hosti
lis nauis in eam coherere ex tota simul nauis desiliebat. Ita ludificandi facultate pro
repta pedestre stabileque certamen hostes certare cogebantur. Structis paratisque omnibus
quibus ad prolium opus fuit. Consul aduersus hostes pugnaturus nauigauit. Carthaginenses
per id tempus non longe a Mylis stationem habebant: quae ut aduentare hostes intellexerunt:
magna affectu latitia: quod maritimarum rerum experientia se longe praestare: nec in ea re si
bi pares esse romanos arbitrabantur. Centum & triginta nauibus aduersus hostes in
altum feruntur: tanto contemptu: ut ad praedam se: non ad pugnam proficisci iactarent. Ut
ergo appropinquarunt inter se classes machinae in singulis proribus conspectae aliquo
diu incertos pro rei nouitate poenos tenuere. Tandem quicquid id foret omnino sper
nentes ruditate: imperitiaque hominum derisa contrariis proribus in classem romanam
feruntur. Romani ut institutum erat coruis repente dimissis ut quaeque obuiam ierat
nauis colligebant: inde in eam euadentes cominus gladiis rem gerebant. Itaque Car
thaginensium nauesque primae in romanos impetum fecerant breui capiuntur. Inter
quas fuit praetoria septiremis: quam pyrrhus epyrotarum rex in italia & sicilia habuisse
dicebatur. In ea hunc uectus hannibal Carthaginensium dux: cum iniecto coruo
expugnaretur ipse in scapham salutis suae fuga consuluit. Reliqui uero Carthaginen
sium qui aliquo interuallo sequebantur: ut primas suorum naues ab hostibus captas

Hannibal a R. class. p. int.
interceptus

Coruorum structura

Yanalis pugna

Carthaginensis classis a R.
mana uicium

intellecere: Ad ludificandi artes conuersi: nō cōtrario impetu: sed obliquo in roma
nos ferebātur: Per eum nāq; modū uiolentiam coruorū se declinare posse existima
bāt: sed cū ita instituta essent machinæ: ut in quibus ptem innuere possent: nil eis pro
derant artes. Siue enim ex latere siue ex tranuerso appropinquarent: continuo cor
uis implicitæ ac herere coactæ expugnabantur. Ita captis plarissq; & expugnatis reli
quæ tandē in fugā uertuntur. Supra quinquaginta naues in eo proelio carthagine
ses amiserunt: Romani uictores pulsas ac fugatis hostibus rei maritimæ gloriā tunc p
miū uendicarunt. Hæc uictoria: q̄ grata populo romano. fuerit honores. C. duellio Cōsuli
ob eā postea tributi ostendunt. Nō enim triūphauit mō speciose. Verū etiam post
triūphum illi datum est: ut quotiens a cœna rediret tibiam sibi ad funale præcine
ret: ob memoriā rei gestæ: q̄ ipse primum oīum romanorū hostis nauali proelio su
perasset. Dum hæc mari geruntur exercitus populi romano. quē a cōsule relictū tribnis
mandatū ostendimus: magnis inter se contentionibus agitabatur. Sociorum enim
auxilia de uirtute & gloria pugnandi cū urbanis copiis disceptabāt. Et paruo orta
principio tandem eo contentionis processere: ut socii a romanis discēderēt: ac per
se ipsi castra metarentur. Id cum intellexisset Hamilcar qui terrestribus copiis in sici
lia p̄erat improviso illos aggressus supra quattuor milia sociorum interfecit. Reliq
in castra romana depositis iā contētionibus rediere: Romana classis post proeliū i
segestanā oram nauigauit: Nam segestani qui in amicitia populi romano. nuper uenerūt:
ob eāq; rem a Carthaginēsis obsidebātur. Eo cum peruenissent: romano. cōfestim ho
hostes fugant. obsidionis periculo socios liberāt. Mox inde p̄fecti mucellam urbē
circumsistunt: atq; expugnant. Extremo eius ætatis hānibal cū his, qui ap̄lio super
fuerant nauibus Carthaginem rediit. Ibi cum orōnem gestarum ab se in sicilia rerū
senatui exposuisset: rursus cum classe in sardiniam innititur: iam enim romani eo p̄
fecti. Sardos Corsosq; inuaserant. Cum igitur in sardiniam peruenisset Hānibal: bel
lumq; in his locis aduersus romanos gereret: tandem in portu quodā inclusus Clas
sem ammissit. Ipse tamē solita arte inter hostium manus delapsus euasit: sed mox a
suis cōprehensus et in cruce sublatus occiditur. Proximo de hinc anno nihil dignum
memoria in sicilia gestū. Creati deinde Cōsules. C. Sulpitius: & Aulus Rutilius. car
thaginēses per id t̄ps panormi copias habebant. Itaq; cōsules ut primū in Siciliam
traicere. Panormū cōfestim p̄fecti: structa ante urbē acie cum p̄tatem pugnādi
hostibus fecissent: nec illi cōtra educerēt: pugnāq; detractarēt: rursus inde mouētes
hyppanā oppidū aggressi tādē expugnarunt. Mutistratū quoq; licet maiori aliquā
to militum labore ab iisdē cōsulibus captum. Post hic in Camerinēses (hi paulo an
te defecerant ab romanis.) exercitus ductus. Eorum quoq; urbs machinis: et tormē
tis expugnata capitur. Capta est & ab iisdem cōsulibus Ethna: & alia quædā siciliæ
oppida: Lyppare quoq; ab iisdē cōsulibus obsessæ. Per idē fere t̄ps alia naualis pu
gna iter romanos et Carthaginēses cōmittitur. Aulus enī rutilius q̄ Classi romanæ
p̄erat: apud tindaritanos stationē hēbat. Is carthaginēsiū classem nō longe alittore
cōspicatus extēplo suas naues cōscendere: ac se propere seq̄ in hostem iubet. Ipse ce
leritate p̄uectus cū decē solum nauibus lōgis ante aliā classem i altū defertur: eo cō
fusus q̄ hostes parū cōposite parūq; structe iter facere uidebātur. Cum itaq; appro
pinquasset hostium classi: subito illi cōuersi incredibili celeritate romanorū naues
circumsistunt: ac primo ipetu nouē submergerunt. Pretoria dūtaxat nauis in qua ruti
lius ferebatur Celeritate freta & ui remorū euasit. Inter hæc reliqua classis romana

C. duellio cōsuli honoris
apo. Ro. tributi

Hannibalis iuribus
C. Sulpitius & Aulus
iuribus cōmissi

A. Rutilius cōsul carth.
classem superat

in altum delata obuios excepit hostes: hic post magnū certamen romani decē Carthaginensium naues planas capere: octo mari submersere. Reliquæ naues fuga arrepta in lypparas: ut ab initio instituerāt se recepere. Caterū ex eo plio ac opinione utriq; euaserūt: ut primas uictoriæ partes sibi ipis uindicaret. Romani q̄ maiorem nauium numerū capissent: q̄ deniq; hostem fugassent: Carthaginenses q̄ nouē romanorum naues primo impetu submersissent: q̄ inferiores numero totā classē romanam aliquādiu sustinuisent: his accensi studiis maiora parabāt. Romæ interea saepe in senatu: saepe etiā apud plebem agitatū est: num bellum transferre in affricam p̄staret: facilem enim descēsum & imbelles libiæ populos esse cōstabat. Præterea ut in longe pace omnis generis præda refertos agros. Ea res trāsferre illo bellū hortabatur. Et ab sicilia facilius detrahi: carthaginenses posse domi iniecto periculo uidebatur: q̄ si in sicilia ipsa certaretur: his rationibus tandē consulibus p̄missum: ut si id ere pu. existimarēt fore copias in affricam traducerēt: bellumq; ab Sicilia in lybiam transferrēt. Ad hoc classis paulo amplior illis decreta quinquaginta & triginta. Cōsules erant Marcus Attilius regulus: & L. Manilius uiri fortissimi: & in primis bellicarū artiū periti: Hi cum in affricā traducere copias statuissent e messanæ portu: ibiq; nāq; tota classis romana conuenerat: mouētes præter dextrū siciliæ latus superato pachinni promontorio Tenomon uenerūt: q̄ in his locis exercitus legioneq; classēq; expectare iussæ postulabātur. At Carthaginenses cognita romanorum uoluntate diuerso ipsi cōscilio bellum in sicilia retinere: & transitū in affricā hostium impedire cōstituerāt. Ad hoc ipm maiorem classē: & illi paratā in qua trecentæ: & quinquaginta naues erant: Lilybei cōtinebant. Cū ergo his qui traicere in affricam: illis uero p̄hibere propositū esset: atq; ex eo certamen haud dubie appareret futurū. Romani delectos milites in nauibus collocaret: qui & nauali plio sufficerēt & in terra affrica expositi bello gerēdo idonei foret. Cūq; eqtes quoq; portandi essent rates cōplures quibus equi traicerētur ad classē traducuntur. Paratis tandē oibus naues cōscēdūt. Singulis qnq; remibus trecēti remiges: & legionarii milites cētū uiginti iponebātur. Eum numerū carthaginenses pariter romaniq; seruabāt. Fuerūt autē i classe romana hoium milia supra cētū & q̄draginta. Carthaginenses uero delectos solū ad nauale pliu hoies classi iposuerāt: Horū tamen multitudo fuit supracētū & quinquaginta milia. Quarū rerū magnitudinē: nō mō p̄sens q̄s & cernēs uerū etiā audiens obstupescat. Totā romanā classē quadripartito cōsules diuiserāt. Harū singulæ ptes duabus appellationibus uocitabātur: prima qdē p̄s prima acies: & prima classis. Secūda item ac tertia eodē mō. Quarta uero & postrema ut ipede stri exercitu triarii appellabantur. Forma & structura tocius agminis in speciē trianguli fuit. Cuius in prima erat fronte sexremes duæ: quarū in altera. M. Attilius: in altera. L. Manilius ferebatur. Hos prima & secūda classis ab utroq; cornu ad nnam sequebātur: ita ut rostrū cuiusq; secūde: nauis extra respiceret. Per hunc modū dilatatis paulatim aciebus trianguli resultabant latera. Mediū inter has ibat tertiū agmē cui rates equitū erant tributæ. Triarii extremū claudebant. Pariter extenso agmine: quasi basim trianguli faciētes: hæc forma expeditissima: & ad resistēdum aptissima uisa est: Carthaginenses interea ex Lilybeo soluētes heracliam uenerant. Inde conspīcati romanā classē in quatuor & ipsi partes copias diuisere: Harum tres in altū delatæ: extenso longius dextro cornu: quasi hostem circumuenturæ consistebant. Quarta id sinistrum erat cornu: propter littus astabat: Prioris omnibus in hostem

R. o. i. Africam bellū trāsferre
trāsferunt

M. Attilius regulus, et L.
M. Manilius cōsules

R. o. classis forma

Hanno et Hamilcar carth
classis ducti

Navalis pugna

conuersæ: Duces erant carthaginiensium: Hanno & Amilcar: Quorum Hanno cum
velocibus nauibus ex omni classe delectis dextro præerat cornu. Amilcar uero cū
omni robore medium agmen regebat. Sic igitur utrinque structæ cum iam in propin
quo essent. Carthaginenses magno ac terribili clamore sublato romanos inuadunt.
Reclamatur ab romanis altissime: nec minus infeste illis occurritur. Cōsules primo sta
tim cōgressū tenuem & extēsam hostium aciem nacti: suam uero firmā & cōpositā
ut ex utriusque structura ostēdimus: medium poenorū agmen magno impetu per
pungunt. Illi uero celeritate freti: idque ab Amilcare primo docti: ut romanorum classem
disiūgerent ex cōposito cadunt: quo factō prima & secūda romanorū classis cupi
dus infecutæ longe ab reliquis separātur. Nam tertia qui classis cui rates equitū tri
butas diximus. Item triarii qui extremum claudebāt agmen tardius sequebātur. Cū
itaque longe disiūcti essent a suis: signo e nauī Amilcaris ut ante cōuenerat sublato:
repente naues hostium undique in romanos uertūtur: ac primam & secundā classem
in quibus cōsules erant circūstunt. Cōmittitur magnum prælium: ac dubio euentu
aliquādiu pugnatur. Hānonem dextro Carthaginiensium cornu præfuisse diximus.
Is ubi pugna implicatas conspexit primas romanorū acies: a pellago cum suis nauī
bus cōuersus triarios inuasit. Cōmittitur & apud triarios atrox præliū. Dūque hāno
ni resistūt: tertium romanorū agmen: cui rates equitū tributæ erāt: aliquāto pcesserat.
Hæc quoque quarta Carthaginensium acies a littore iuadit. Ita tres nauales pugnae uno
in tempore diuersis locis committuntur. In quibus celeritate qui & arte ambiendi
eludendi que longe præstabant carthaginenses: sed cum ad manus uentū erat robore ac
uirtute romani præualebant. Numerus autē nauium singulis pugnis erat pene par. Nā
& duæ carthaginensium acies aduersus duas romanorū quæ primo antecesserant &
aliis in locis singulæ aduersus singulas certabāt: Hic quos clamores quos strepitus
quos denique casus aut horrores fuisse dixerim: tria magna prælia: unū sub tēps pnis in
ter se diuisa spatiis: telis & gladiis immissione nauium & oī pernicie certantia cōspi
ciebantur. Multe ubique fractæ naues: multæ salo immerse: uectores naufragos p un
das effuderāt: alios tabulis: alios remis: multis etiam scutis ipsis annittētes: Rubesce
bat cruore fluctus. Naues p corpora hoīum iter facere cogebātur. Clamore ac uoci
feratione cælum & littora resonabant. Versabātur enim in ea pugna naues rostra
tæ paulominus: quæ septingentæ pter onerarias quæ aut traiciendorū gratia equorū
aut cōmeatus cā secutæ fuerant. Itaque id nauale prælium structura acierū: & multitudi
ne nauigiorū: terrestre quodammodo uidebatur. In tāto igitur ac tam atroci certami
ne: tādem uictoriæ initium inde ortum unde pugna inceperat: Cōsules enim am
bo in prima pugnebāt acie. hi circūdati ab hostibus cū diu egre resistissent: Demū
cohortati suos: uolentia & arbore naues carthaginensium perumpunt: alias capiūt
alias submergunt. Si quæ naues resistebant in es coruis iniectis milites trāsdebāt:
ac summa uirtute dimicabāt: proderatque nō parum quod in oculis cōsulum res gereba
tur. Plura enim milites in præliis faciunt uel ignominiaē moetu uel gloriaē cupiditate: quæ
uera uirtute. Ipsi quoque cōsules tales erant: ut quēuis etiam ignauum ad fortitudi
nis opera quirent incēdere. Primi oīum pugnas capescere laborantibus succurrere.
Vbi maius erat periculum ultro se offerre: alios cohortari: alios monere: his bonis
artibus impigre freti: tādem hostes exuperāt. Fit magna Carthaginiensium cædes.
Multæ eorum naues submergūtur: aut capiūtur: reliquæ sese fugæ mādārūt. M. Atti
lius regulus ubi prima classe profligatos hostes fugatosque cōspexit. collega ad eo

Carth. classis a Romana
uictur

rum reliquias psequēdas relicto: ipse cum secūda aciei integris nauibus triariis fue-
currit. Illi ab hānone circūdati iam pridē sūmo indiscrimine uersabātur. Aduētū cō-
sulis triarii audacius resistūt. Consul magno aīo in classē hānonis ruens incredibili
uirtute hostes inuadit. Fit & hoc loco magna cædes. Naues multæ expugnātur: nō
nullæ fractæ: & armamētis nudatæ salo mergūtur. Deniq; ancipiti malo circūuentus
hāno: q; a fronte simul & a tergo sui oppugnabātur: fugā arripuit ac celeritate fræ-
tus in altum defertur. Restabat tertia pugna quæ littori erat p̄xima. In hac romani
plurimū laborabāt. Nā & aliquāto hostiū numerus illos circūsteterat: & ita in artū
coegerat ut uix explicare se possent. Deniq; iam pridem periissent: ni coruos ueritū
Carthaginēses: immittere naues formidassent. Hoc igitur metu ab inuadēdo abstine-
bāt: sed arte quadā circūseptos ppellere ad littus nirebātur. Nec certe iam lōge abe-
rant: nec ulla salutis spes supeesse uidebatur. In hūc modū laborātibus uno ferme tē-
pore. Attilius uictor triariis & Manilius a prima classē diuerso itinere succurrunt.
Naciq; in medio hostes: fr̄quētes eorū naues plenas capiūt. Reliquæ in littus ada-
ctæ frangūtur. Romani tribus maximis p̄liis hostibus supatis: ubiq; uictoria potiti
fuerunt. Fractæ sunt in his p̄liis romanorū naues quatuor & uiginti. Carthaginēsiū
uero supra triginta. Plena autē nulla a carthaginēsisibus capta. Ipsorū uero quatuor &
sexaginta romani plenas coepere. Post hāc pugnam cōsules paucis diebus in Sicilia
cōmorati: quas coeperāt naues repararūt: & ad classē adiūxerunt. Frumēto deinde
ac cæteris quæ ului sunt ipositis: nullo iam p̄hibēte in lybiā nauigarūt. Mercurii est
in affrica p̄montoriū: longe in pellagus cōtra Siciliā protēdens: Eo romana classis
primo applicuit. Inde rursus structa atq; parata ad urbē clipeā peruenit. Cōsules nō
lōge ab urbe copiis in terrā expositis naues subdixerunt: ac uallo & fossa circūda-
rūt. Inde ad urbē Clipeā uersi: obsidere illā & opdugnare aggrediūtur. Carthaginē-
interea ualdetrepidatum fuerat: cū & suos duces nauali p̄lio supatos & romanos
uictores aduentare in affricā nūciaretur. Fuitq; oīum opinio. Cōsules recto itinere
carthaginē ipsam infestis signis petituros. Itaq; hānonē ppere cū his nauibus, quæ
reliquæ fuerāt a pugna carthaginē accersitū. Armatis insuper urbanis copiis tutari
Urbē portūq; iusserunt. Sed postq; cognouere expositis in terrā copiis nauibusq;
subductis Clipeam urbē a romanis obsideri posito domi metu: exercitū parare ac
terra hostibus occurrere statuerūt. Dum copiæ a Carthaginēsisibus parantur. Con-
sules inter hāc expugnata urbe clipea: p̄sidioq; militū iposito oēs subinde copias
in agrū Carthaginēsiū educunt: nulloq; obsistente lōge lateq; regionē populan-
tur. Villarū ædificia opulentissime ornatissimeq; structa incēdūt: p̄dam oīs generis
capiunt. Captiuorū hoīum capita supra uiginti milia ad naues adducunt: his rebus
gestis legatos romā mittunt qui expositas in terra affrica in columes copias: etiam
captam urbem clipeā ac cætera ab eis facta exponāt: & quæ natura sit locorū: quan-
te hostiū copiæ q; cōsulum aīus: q; busq; ad bellū sit opus: senatū populūq; edoceāt
Post missos legatos cōsules lōgius cum exercitu p̄gressi: alia snbide appetendo lo-
ca cūcta ferro igneq; inuoluunt. Cōmeatus affatim: ut in urbe solo ac diu pacato
aderat. Populi ibelles & ad p̄dam nati militem facile ditabant. Cum hāc esset fortu-
na rerū: litteræ senatus afferuntur: q; bus alter cōsulū cū p̄te copiarū in italiā redire
uidebatur. Alter cum reliq; copiis manere ad bellum in affrica gerendum. Cognita
igitur senatus uoluntate & si piculosissimū uidebatur: tam remotis alienisq; regio-
nibus: tamq; ualido terraq; mariq; p̄pinq;u hostæ copias disiungere p̄sertim cum

*M. Attilij reguli et L. Manlij
cōsulū ab eorū classe uictoria*

consules i Libya nauigant

clipea obsidetur

magnos delectus habere: & undiq; exercitū cogere hostis nūciaretur: tamen ut di-
cto senatus parerēt: inter cōsules cōuenit: ut M. Attilius regulus cum qundecim mili-
bus peditū: & quingentis eqtibus: nauibusq; rostratis quadraginta in Affrica ad bel-
lū carthagini inferendū pmaneret: Manilius at cū cætera classe ac aliis oibus copiis
in italiā rediret. Hac igitur partitione exercitus facta. Manilius captiuis ac pda nau-
bus ipositis ex affrica soluēs. Sicilia primo mox italia oram pteruectus ad thybe-
rina in columis hostia puenit. Regulus aut post collegæ discessum cū residuis co-
piarū rursus agrū hostiū ingressus: magna insup clade regionē afflixit. Per hoc tps
apud Bragadam fluiū castra habēs. M. Attilius serpentē horrendæ magnitudinis
apud ripas eius fluminis stabulantē balistis & cathapultis oppugnatū occidit. Cu-
ius postea corium romā delatū centū uiginti pedū longitudinē habuisse qdam me-
moria pdiderunt. Post hæc urbē quā Adin uocāt obsidere: & expugnare aggressus
est. Dum circa illā moratur, Cōsul: Interea Carthaginēses magnis eqtum: peditūq;
copiis: magno insup elephantorū numero cōtractis duces pfererant duos: Hasdru-
balē Hānonis filiū: & Boscharū. Accersierant quoq; Hasdrubalē a Sicilia quē naua-
li plio interfuisse memorauimus. Hic heraclia soluēs milia peditū quinq; ac sexcentos
equites Siculo bello exptos carthaginē traiecit: tertiusq; ipse dux additus curā bel-
li una cū Hasdrubale & Boscharo habere iubetur: Cū de administrando iter se du-
ces cōsultarent bello. Placuit copias aduersus romanos educere: ac suis q apud adin
obsidebantur opē fere. Nec tantā uastitatem: populationēq; regionis cōtra decus
noīs iperitūq; sui tolerare. Romani iam ad urbem aggerem egerāt: ac summa ui adin
oppugnabant. Nec oppidani resistere diutius poterāt. Ob hæc pperantes Cartha-
ginēsiū duces: cū oibus copiis pfecti: in pximo edito atq; aspero colle castra po-
suere: ita ut inter castra & urbem romani medii essent. Attilius oēm uictoriæ spem
in elephantis & equitatu habere hostes intelligebat: His enim longe p̄stare: robo-
re aut legionum ipares esse. Vt igitur hāc eorū spem opportune p̄uerteret minime
expectādum cēsuit: donec hostiū copiae in planiciē descenderent: sed uocatis tribu-
nis & cēturionibus: de secūda uigilia cum duabus legionibus circūire mōtem: ac in
se q maxie concitare iubet. Ipse uero qua pximum iter erat sub collem cum reliquo
exercitu succedit. Tribuni ac cēturiones ab Attilio pmissi cum prima luce mōtē ife-
stius ascendere capissent: oīs repente multitudo e castris sese obuiam illis effudit.
Sed neq; eqtatus per abrupta ac pcliuia loca qcq; ualebat: Nec elephantorū opus
erat ullum. Veterani tātū milites nuper e sicilia cum Hamilcare aduecti e superiori
loco egregie dimicabāt: legionesq; romanas pedē referre aliquāto coegerant. Ma-
gna cū uirtute romani adnixi uim ac naturā loci pene superabāt. In eā pugnā intētis
cunctorū ais: Cōsul repente alia ex parte superato mōte ppter castra hostiū appa-
ruit. Cōclamari captū est uehementissime a castris: quo clamore cōteriti qui pliabā-
tur omissio priori certamine aduersus cōsulem recurrebant. At hii q cū Attilio erāt
superiorē nacti locū facile hostes deiiciunt. Et tribuni legionesq; q mō pedē retule-
rant: acrius in hostē conuersi ab radice montis istabant: ita in medio circūuenti ho-
stes undiq; cadebātur. Deniq; magna parte eorū caesa: reliqui sese per abrupta p̄ci-
pites dantes euasere. Romani pulsos fugatisq; hostibus: & illorum castris potiti: ad
urbē quā obsidebant reuertūtur: eaq; sublata iam auxilii spe confestim capiūt. Post
hæc Attilius cū exercitu pfectus Thimes oppidū qundecim milibus passuū a cartha-
gine circūstitit: atq; expugnat. Apud id oppidū (quoniā opportunissimū bello urbi

Serpentis horrenda magnitudi-
nis

ab Hamilcare

Carthaginensibus ab Attilio su-
peratū

carthagini iſerēdo uidebatur: Cōſul legiones collocat. Sedēq; ea belli atq; arce uti-
tur. Carthago enim in p̄mōtorio quodā ſita eſt: in mare p̄tendēs. Supra urbē uero
qua id p̄mōtoriū ad ceterā affricā cōtinetur: palus regionem coartat. Ita ut pua ad
modū planicies iter paludē: & alterū mare relinq̄ter. In his uero locis Thimes ē op-
pidū qđ iter paludē ac littus regionē claudit. Nec plus diſtat a Carthagine q̄ q̄nde-
cim milibus paſſūū: Apud id ergo oppidū cōſiſtēs. M. Attilius oēm a terra aditum
carthaginēſibus abſtulerat. Nec multū ea res ab obſidione diſtabat. Carthaginēſes
uero ingētibus p̄liis mari terraq; ab romanis ſupati: amiſſā iſup agri pte: & magnis
cladibus afflicti: exiguā ſpem ſalutis trahebāt. Poſt nouiſſimū enim p̄liū quo ab ro-
manis fuſi fugatiq; fuerāt: Numidarū igens multitudo ſpe rapinarū pellectā: agrū
Carthaginēſem p̄datū uenerat: a qbus plures p̄pe clades inſiſgebātur Carthaginē-
ſibus: Sociiſq; q̄ ab romanis. Multitudo enim uaga & rapax gnara inſup locorum
oīa rimabātur: Fuga ſimul oīum peccorū ex agris in urbē cū tumultu & trepidatio-
ne oīum erat. Ammiſſo frumēto: populatis agris: iſpediente inſup obſidionis mōtu
ab romanis fames haud mediocriter p̄mire urbē coepit. Tātis afflicti cladibus: nec
qđ agerent: nec quo ſe uerterent ſatis apud ſe cōſtituere poterāt. Placuit tandē quo-
niā cetera oīa extrema uidebātur legatos ad Cōſulem mittere: ſi de pace cū roma-
nis cōuenire poſſet. Maxime uero ea fiducia ad pacē petendā ducebātur: q̄ longo
ante id bellū tpe foedera & amicitia fuerāt: inter romanū & Carthaginēſem popu-
lū cōtracta: ac nuper i pyrri epirotarū regis aduētū: magno cōſenſu utriuſq; popu-
li renouata. Itaq; hoc fundamēto ſuperioris beniuolentia p̄ſentes diſcordias facile
ſopiri poſſe arbitrabātur: quando nō odio neq; acerbitate ſuſceptū erat bellū: Sed
mōtu quodā maioris potentia: qua ne cōculcetur italia romani formidarāt. Prin-
cipes igitur ciuitatis ad id munus delecti: cū ad cōſulem ueniſſent: agere de pace coe-
perunt. Multa circa id a Carthaginēſibus legatis dicta: cur pacē cōcedi petētibus
p̄ſertim cupientibuſq; p̄ſtaret. Amicitia iſuper: & foedera ſapienter iter utrūq; populū
renouata ex ſcripto recitauerūt. Et ſe fidos uetuloſq; populi ro. ſocios aſſerentes.
Cauſas autē belli nō ex qbusdā iniuriis: ſed inani ſuſpitione cohortas attenuare ſu-
ſceptā cām nitebātur. Quoniā uero in foederū mentionē incidimus utile putamus
ab initio repetētes foedera ipſa: Vt ſcripta cōuenta q; fuerāt p̄ cognitione rerū hoc
loco iſerere. Primū foedus iter utrūq; populū initum eſt: ſtatim poſt Tarqnū regno
pulloſum. L. Iunio bruto: & M. Valerio conſulibus in quo hac fere cōphēſa fuerūt.
Amicitia fore populo ro. Carthaginēſiq;: Itē romanorū Carthaginēſiūq; ſociis. Nō
nauigare romanos ſociosq; romanorū ultra p̄mōtoriū pulchri. Si q̄s eorū ui coa-
ctus his locis applicuerit nihil emitto: nōue ſumito: p̄terq̄ ad ſacra uel ad nauigia.
Intra diem quintū inde abito. Mercimonii cā ſi aduenerint imunitas eſto: p̄ter ſcri-
bam & p̄conem. Quot autē p̄ſentibus his in affrica aut Sardinia uenūdata fuerūt:
de his publica fides eſto. Si romanorū quis in ſiciliam uenerit: quibus in locis Car-
thaginēſis populus iſperaret aqua ſint oīa: Carthaginēſes iniuriam nō inferant. Ar-
deatibus: Ankratibus: Aricinis: Circeis: Taracinēſibus: aliis ue latinorū quot parēt
romano populo. Si qua ciuitas nō paret aliena eſto. Si quod oppidū in latio cape-
rint Carthaginēſes populo ro. integrū reddito. Nullū in latio p̄ſidium adificato.
Si peruelles introirēt in locis nō pernoctato: hac fere primo foedere cōphēſa
fuerant. Poſt hoc aliud foedus initum eſt in quo additi ſunt Tirii & uticēſes eius
foederis uerba fere ſunt hac. Amicitia eſto populo ro. ſociiſq; & Carthaginēſibus

Carthaginis ſitus

Carthaginēſis a Regulo
pacem p̄mittit

Foedera inter Ro. carthaginēſes
ſeſq; inita

tiriisq; & uticensibus ultra p̄montoriū pulchri nō licere nauigare romanis lociisq;
nec p̄da gratia nec mercatura. Ne ue qđ oppidū his locis habere. Si qua oppida
Carthaginēses in latio cāperint: si ea romanis nō parebāt: p̄da illorū esto: oppida
reddūto: Si q̄ Captiui abducti ex liberis populis q̄bus cum sit foedus populo ro. i
portus populi ro. non adducito. Si q̄s adductus fuerit: si romanis apphenderit di-
mittito. Idē romani faciāt in his locis q̄bus Carthaginēses iperāt. Si aquā uel com-
meatū sumpserit populus ro. iniuriā non inferito: q̄bus amicitia sit uel foedus. Si nō
fuerit priuatus abito. Si uero publice iniuria esto. In Sardinia & affrica nullus ro-
manorū fociorū ue negociator: ne ue oppidū possideto: p̄ter Cibaria uel ad nau-
gia. Si qua ius detulerit: intra q̄ntum diem abito. In Sicilia q̄bus locis Carthaginē-
ses iimperāt. Item Carthagine romanus oīa facito: negociatorq; qđ cuiq; licet. Idem
Carthaginēsis romae ius esto. Carthaginēses iniuriā nō inferūto. Ardeatibus An-
ciatibus: Circeis: Taracinēsis: & ceteris ut insuperiori foedere exp̄ssum est. Post
hoc aliud foedus inter romanos & Carthaginēses initū est: p̄ id t̄ps quo pyrhus
epirotarū rex in Italiā ac Siciliā traiecit. In eo foedere eadem comp̄hēduntur. Dein-
de adiungūtur hęc. Si amicitia cum Pyrro inierint: faciāt ambo ut auxiliū fere alte-
rutri liceat his q̄bus bellum inferitur. Si Carthaginēses loci uel auxiliū romanorum
postulabunt: nauigia p̄beāt ad traiciēdum belligerādumq;. Sin Romani postula-
būt: Carthaginēses mari opitulētur. In terrā uero uti descēdant: nullus compellitō.
Stipēdia uterq; suis persoluitō. Hęc erāt foedera inter utrūq; populum. Litterisque
romae latinis. Carthagine foenicibus areis tabulis in publico scripta. Quae tunc re-
citātes legati pacē se apud. M. Attilium facilius conseq̄ posse arbitrabātur; Consul
se haud ignarum foederis esse respondit. Atque. eo grauius offensum populum ro-
manum: q̄ Carthaginēses bellum q̄ pacem offerente nuper Appio claudio Cōsule
malluissent. Nam licuisse populo romano Mamertinos liberum populum in amici-
tiā suscipere haud ābiguum esse: cum in affrica tātum & sardinia habere: oppidum
romani ex foedere p̄hibiti essent. In sicilia autem non essent. Enim uero se ea de re
disceptationē ommittere: quā illi ipsi nunquā iure foederis introduxissent: sed fer-
ro potius conculcādā putassent. Vt autem ad praesentia respondeat pacem se haud
abnuere quominus petētibus daret. Ceterum esse eius qui det pacem condiciones
dicere: Itaq; si pacē uelint Carthaginēses: oīa senatus populiq; romani arbitrio po-
testatiq; permittant: Eas laturo leges quae ab illis p̄scribentur. Id Consulis respōsum
adeo superbum legatis uisum est: ut confestim reclamarent: quid grauius tādē ad
extremum uictis foret imperaturus. Inde re infecta abeuntes cum in senatu Cartha-
ginensium ea retulissent: Tanta est indignatio cohōta ut cuncti una uoce reclama-
rent: mortem potius ac extrema omnia esset subeunda: mentesq; a pacis spe: ad Bel-
ligerādi studium mirifice conuerterentur.

Finit liber primus Pollybii. Secundus Incipit.

M. Attilij reguli ad carth. l.
gatos respōsum



RESPONSO. M. Attilii Cōsulis: irritatis Carthaginensium animis: & a spe pacis ad studium rei publice. quātum nunq̄ antea conuersis: ut in extremo euenire solet discrimine: maiora quādam enixiori studio parabantur. Itaq; duces præficere exercitum reparare copias cogere: summa industria nō cessabant. Ex Gallia atq; hispania: Item ex Græcia scripti milites quotidie nauibus afferbantur. Accersierāt & Xantippū lacedæmonium rei militaris peritū. Is Carthaginem cum aliqua manu adductus: percōctando & scisitando: cum quēadmodū superati essent cognouisset: nihil indigne passos Carthaginēses ait: siquidē impite freti potentia: a peritis hoibus superati essent. Errat a subīde quibus res euersa forent: quasi disciplinā quandā aperiens docuit. Oportuisse his in locis castrametatos eē: sic aciem struxisse: sic elephantos: sic equitum: sic peditum robur collocasse. Hac itando atq; iterando græca facundia effecit. Vt antiquatis cæteris ducibus: summa rei bellicæ uis sibi mandaretur. Cura igitur exercitus per hunc modum suscepta: instituedo militem atq; exercendo breui composuit: & seruare ordinem: disciplināq; coegit. Tantaq; breui tempore ob huius uiri spem facta. est ecōuerso animorum: ut qui modo ne cōspectū quidē romani exercitus sustinere potuissent: ultro iam postularent: ut ad hostem ducerentur. Cognito igitur militum ardore Carthaginēses fortunam belli experiēdam rati: aduersus hostem copias dimisere. Ducebat autem Xantippus Carthaginēsiū exercitum: nō per colles aut mōtana loca: sed per campos ut prius docuerat. Quod enim equitatu elephantisq; plurimum ualebant: Ea de causa aspera decliuiaq; uitanda: plena uero appetenda illis ostenderat. M. Attilius cognito hostium aduentu q̄q̄ mutatam cōsuetudinem & peregrinam disciplinā superuenisse intelligebat: tamē dimicandi cupidus obuiam processit: suaque castra hostium castris q̄ proxime admouit: ita ut spacium non amplius q̄ mille ducentorū passuum interesset. In hac propinquitate Xantippus extra uallū primus copias educit: potestatemq; puguandi facit. Instruenda acie prima fronte elephantos ad unum constituit. Post hos aliquo interuallo multitudinē urbanam collocauit: Dextro de inde ac sinistro cornu cōductum militem omnēq; robur ueteranorū distribuit. Expeditum quēq; & celerem ab utroq; cornu inter alas equitum pugnare iussit. Cōsul ubi productas hostium copias prospexit: militem & ipse cōfestim producit: acieq; haud cunctanter struit. Aduersus elephantos expeditos toto exercitu delectos opposuit. Post hos multiplici subsidio aciem firmauit. Signa autem militaria non in fronte sed intra aciem continuit. Equitatum uero in utrumq; diuisit cornu: fuit tota acies in fronte angustior. Cæterum multiplici subsidio firmata: quod ideo provide rat Consul ne ab elephantis perrumpi agmen posset: Enimvero ut ad uiolentiā elephantorum utiliter id a consule prouisum: sic ad periculum circumuentionis inutiliter. Nam cum longe equitatus multitudine præstarent Carthaginenses: coartatio ipsa: atque conglobatio aciei facilem hostibus circūdandi facultatē præbitura erat. Structisq; utrinq; aciebus: cum tubæ canere coepissent. Xantippus simul elephantos concitari in romanos simul ab utroque cornu: equitatum q̄ infestissime ruere iussit. Acriter aduersus hoc cōcursum est: ab equitatu romano: & magna uirtute ab utroq; cornu inter equites dimicatum. Et aduersum elephantorum uim expediti milites ualide resistebant. Quinetiam qui in leuo romanorum cornu pugnabant: declinato belluarum impetu in dextrum Carthaginensium cornu ruentes: magnam cædē edidit.

Xantippus Lacedæmonius
a. carb. accersitus



derunt: ac tandem in fugam ab ea parte uersus hostes usque in castra persecuti sunt: castraque ipsa oppugnare ceperunt: Dum hi circum castra morantur: interea uarie labi fortuna praelii capit. Equites enim romani post longam pugnam ab equitatu hostium superati: cum tantam multitudinem sustinere non ualerent: sese ad legiones ab utroque cornu recepere. Magnum uero ac terribile certamen circa elephantos uersabatur. Bestiae enim pluribus ex locis in expeditos: quos extra ordinem oppositos illis diximus ruentes: Plerosque eorum feda strage conculcarant: reliquos in fugam uersos palates egerant: Sed cum ad legiones uentum esset: bestiae subsistebant. Firma enim ac solida romanorum acies elephantorum impetum sustinebat: nec praeuere partebatur: hoc certamen longe maximum fuit: Conantibus elephantorum magistris aciem praeuere: romanis autem denso ac solido agmine: tanquam uno corpore resistentibus. In hunc modum uarie luctantibus: Variaque fortuna praelii obsistente: Xantippus ut solidam romanorum aciem labefactaret: circumire equitatum: ac extremo a tergo laessere iussit. Quod cum equites pluribus locis facerent: ac legiones romanae necessario contra equites conuersae illis resisterent: ac propellerent: interim rarefacta acies atque disiecta ab elephantis perripitur: hinc caedes & strages passim fieri coepta. Inter haec ad duo milia romanorum militum: quos a laevo cornu superatis usque in castra persecutos diximus cum circumuentam aciem romanam conspicerent: nec facultas remeandi ad suos daretur: quonia media loca hostis tenebat. Fuga abrepta in Clippeam euaserunt. Ex reliquo autem exercitu ad quingentos duxerat uiui capti: & in his. M. Attilius Consul. Reliqua omnis multitudo uel a bestiis conculcata uel ab hostibus caesa interit. Carthaginenses parta uictoria incredibili gratulatione ac leticia in urbem copias reduxere. Maximo tamen spectaculo fuit. M. Attilius Consul: ingens exemplum rerum humanarum: qui modo tot uictoriis gloriosissime partis terribilissimus erat hosti: & Carthaginensibus suppliciter pacem orantibus unicum esse uiam pacis si se suaque dederent responderat. Is tunc uictus nec potentia modo. Verum etiam libertate priuatus in eorum potestatem quos pauloante contempserat deuenit: Post haec carthaginenses omnibus copiis profecti Clippeam urbem quae satis magno praesidio romanorum tenebatur: & in eam ad duo milia ut diximus hominum ex praelio confugerant obsiderunt: Romanae uero ut profligatum in affrica exercitum captumque. M. Attilium Consulem: ac reliquas copias in Clippea obsideri nunciatum est: meror ac luctus ciuitatem peruasit: atque eo acrior quo magis contra spem accidisse uidebatur: Conuersi deinde ad curam salutis eorum qui in Clippea obsidebantur: magnam classem parandam statuunt: & in affricam dimittendam. Carthaginenses interea Clippeam obsidebant: ac summa uis oppugnabant. Sed tanta erat militum qui obsidebantur uirtus: tantaque prouidentia: ut omnes hostium conatus in irritum caderent. Quobrem desperata ad extremum expugnatione: cum insuper classem parari ab romanis qua rursus in affricam bellum traiceret nunciaretur: obsidionem dissoluerunt: & ad curam parandae classis & ipsi incubuerunt. Per haec tempora Xantippus lacedaemonius quem praelio ducem fuisse ostendimus: incertum qua de causa repudiata belli cura in graecia abiit. Sunt qui putent inuidiam ueritum quam plus nimio iam sibi officere sentiebat: emigrandi consilium assumpsisse. Alii fortunam tentare rerum aduersus romanos horruisse: ne pulchro initio turpe finem imponeret: Ut cum tandem fuerit: abiisse illum constat inter primam uictoriam & secundam appa-

M. Attilium consulis uictoriam
carth. captiuitate

Xantippi a. carth. discessit
us



rum belli. Eius qui secutus est anni principio ueris Carthagenenses ducentas naues
(Tot enim parauerant e portu Carthagenis (dimissas Circa siciliam & media loca
obseruare nauigationem romanorum & impedire iusserunt. Romani autem classem
effecerant trecentarum & quinquaginta nauium. Cum his. M. Aemilium. & Seruium
fuluium consules: in affrica traicere: & in clippeam qui obsidebatur milites suscipere
iusserunt. Consules igitur primo in Siciliam Classe traducta: cum inde rursus in af-
fricam nauigarent: non longe a Mercurii promontorio: ducetas hostium naues quas
ad obseruanda ea loca: impediendamque nauigationem romanae classis: a Carthagi-
nensibus dimissas ostendimus obuias habuere. Comisso cum his praelio romani
& uirtute & numero nauium longe praestantes (quippe trecentae quinquaginta ro-
stratae naues romanorum aduersus ducentas Carthagenensium congressae dimica-
bant) primo impetu uictoriam adepti sunt: quatuordecim supra centum Carthagi-
nensium naues in eo praelio romani coepere. Victis ergo fugatisque hostibus cum in
affricae littore copias exposuissent ac milites qui in Clippea erant suscepissent: pau-
cis in affrica diebus commorati: rursus inde soluentes Siciliam repetunt. Transmis-
so prospere pello quod affricam Siciliaeque interiacet: extremum Siciliae latus quod
ad libyam exponitur tenuere. Ibi cum non procul Camerina essent: in tantam Cala-
mitatem inciderunt. ut uel scribere quis uel audire perhorreant. Aduersa si quidem
tempestat subito coorta Classem dissipauit. Ut omnia circum littora naufragiis con-
plerentur. Incredibilis multitudo cadauerum per undas ferretur. Ex nauibus enim
quattuor & sexaginta: supra quadringentas uix octoginta incolumes a tempestate
relictas sunt. Reliquae omnes aut submersae undis: aut scopulis infractae. Maius autem
nauigium nemo ante nostram aetatem factum audiuit: Quod accidit temeritate &
obstinatione consulum: Nautis enim saepius monentibus uitandum esse externum
Siciliae latus: quoniam id importuosum: ac infestum esset: praesertim in ea animi tem-
pestate. Inter orionis enim & canis signa nauigationem faciebant. Illi paruipenden-
tes nautarum uoces dum fiducia prioris uictoriae elati: urbes quasdam hostium per
id littus capere: properant: gratia paruae admodum spei in maxima damna calamita-
tesque se iniecerunt. Ita pulcherrimas res gestas naufragia foedarunt. Cognitis his quae
romani Classi accederant. Carthagenenses quoniam nec terra se impares esse roma-
nis propter superius praelium aduersus M. Attilium Consulem factum: nec mari pro-
pter ingens detrimentum ex naufragio accepto putarent: maiori iam animo ad pe-
destres simul maritimasque parandas copias adnituntur. Hasdrubalem itaque cum om-
ni ueterano exercitu: nouoque insuper delectu habito: & cetum quadraginta elephan-
tis in Siciliam miserunt: ac ex ueteribus nouisque rostratis Classem ducentarum na-
uium effecerunt. Hasdrubal igitur prospere traiecto pello copiisque omnibus &
elephantis incolumibus lilybei eypositis: romanorum socios per Siciliam infesta-
bat. Romani autem etsi grauius calamitates ex naufragio acceptae patrum. simul ple-
bisque fregerat aios: tamen ne concedere carthagenensibus uideretur: nouam classem cetum
& uiginti nauium aedificandam curarunt. Quod tanta celeritate factum est. obstinatis in bel-
lum animis: ut Nonagesimo die post caesam isiliuis materia in mare naues deduce-
rentur. Cum ea classe. Aulus Equilius: & C. Cornelius consules petere siciliam bel-
lumque aduersus poenos iussi Messanam peruenerunt. Ibi acceptis quae naufra-

M. Aemilium & Seruium ful-
uium consules

Carth. classis clades

R. o. classis naufragium

C. Cornelius & A. Equilius
consules

gio superfuerant nauibus (tota simul Classe trecenta quinque remes ha fuerunt) Profecti panormum quae una urbs per id tempus sociis populi romani maxime infesta erat. magna ui aggrediuntur. Per idem fere tps. M. Attilium regulum quem supra captum diximus Carthaginenses romam miserunt. Causa uero mittendi fuit: quod commutationem captiuorum fieri optabant. Idque per fauorem eius uiri facile sic consequi posse arbitrabantur. Verum ea res contra euenit. Nam cum roma uenisset Attilius: atque de ea re in senatu uerba fecisset. Rogatus & ipse sententiam dissuasor fuit commutationis faciendae. Inter Caetera inquit uereri se ne uenenum praesentarium, Carthaginenses sibi praebuissent. Id ex quibus rebus quas referre superuacaneum foret non immerito suspicari: Ob ea uerba cum postea Carthaginem re infecta rediisset supplicio affectus est. Romae quoque in quosdam nobiles Carthaginensium qui captiui asseruabantur obuindictam. M. Reguli fauitem. Dum ea roma geruntur. Interea panormum summa ui terra marique oppugnabant. Aliquod tempus circa illud commorati tandem eam partem urbis quae neapolis appellabatur: machinis ac ui militum coeperunt: quo facto reliqua urbis pars motu adductis ciuibus Consulibus deditur. Capto panormo Consules praesidioque imposito: cum nihil fere aliud gessissent e provincia discessere. Proximus de hinc annus consules habuit. C. seruilium. & C. N. Sempronium: Hi accepta Classe cum primo in siciliam traiecissent: Placuit inde rursus affricam petere. Delati igitur omnibus nauibus cum pluribus in affrica locis copias exposuissent: magnasque ubique intulissent Clades: tandem in lothopargorum insulam quae Mirmix dicitur (nec longe abest a magna syrtis) peruenerunt: Ibi ignorantia regionis in arcta quaedam incidentes loca: refluxu maris in arido destituta classe: inopes consilii aliquandio constituerunt: Cum pene desperata salus esset: tandem rediens unda eos recepit. Nec aliter tanquam iactu omnium onerum euadere potuerunt. Itaque post hac necessariorum penuria ac motu prioris periculi sic iter fecerunt: ut fugae similis eorum nauigatio uideretur: Post multos labores in Siciliam reuersi panormi constiterunt. Ibi aliquandiu commorati cum Italiam romamque peteret cohors subito tempestas in altum arripuit: lateque desperit Supra Centum & quadreginta naues ex ea classe uariis in locis naufragio periere: Tantis calamitatibus acceptis populus romanus et si turpe existimabat: tamen damnorum magnitudine superatus: mari abstinendum: ac terra aduersus poenos pugnandum statuit. Itaque eo qui secutus est anno non amplius: quam septuaginta nauibus ad traducendum in siciliam copias: frumentumque importandum romani uisi sunt. Cum his. L. Cecilium. Metellum & C. Furium consules exercitum in Siciliam traducere iusserunt: terraque tantum aduersus hostem bellum gerere. Quo facto accidit rursus Carthaginensium rem superiorem esse. Nam & mari sine controuersia dominabatur sublata romana Classe: & terra magnas copias elephatorumque habebant: quorum tantus erat terror post attilium uictum: acique profligatam: ut & biennio iam nullo alio: quam elephatorum motu a praeliis abstinerent. Collibus se ac montibus tutarentur: nec in Campis pugnas capescere unquam audent. Quamobrem ad extremum populus Romanus hoc exercitus motu animaduerso necessitate ipsa compulsus: ad studium parandae classis rursus incubuit. Et iam alter Consul. C. Furius comitorum cum roma euocatus: Consules designauerat. C. Attilium: & L. Manilium: Conuersis igitur ad rem naualem: & futurum annum spectantibus praeter spem omnium res prospera. L. Metello in Sicilia geritur. Hasdrubal enim Carthaginensium

M. Attilius regulus & o. a. com. missus

Panormum capitur

C. Sempronius & C. N. Sempronius consules

Mirmix insula

Pro classis naufragium

L. Cecilius Metellus & C. Furius consules

C. Attilius & L. Manilius consules

dux (quoniam relictum consulem alterum in sicilia cum parte dum taxat copiarum ex captiuis cognouerat) Lilybeo profectus exercitū elephantosq; impanormitanū agrum induxit. Metellus cognito hostium aduētū: itra panormi moenia exercitum cōtinebat: metumq; industria maiorē simulabat: quod cū plures dies fecisset: nec lixas: qdē aut Calones extra portas exire pateretur. Elatus maiori fiducia Hasdrubal: Vastatoq; undiq; & icenso agro: tandē copias panormi moenibus admouit. Metellus cū appropinquaret moenibus: uelocē: quēq; & expeditū militē emittit hisq; irritare atq; distinere hostem iubet. Aduersus autē elephantos (quoniā illi plurimū terrore erant) hac arte pugnare monet: telis ueribusq; bestias ipetere: Vbi illæ iratæ in eos magno ipetu ferrerentur: usq; ad fossas urbis militem refugere: & in fossas ipsas se dimittere. Inde rursus cū bestia recederent pone aggredi in suoq; eas concitare: Multitudinē insuper urbanā ab ea parte oppidi per moenibus constituit: & ubi appropinquarent elephantum tela oī farina in illos iacere p̄cepit. Ipse paratis instruatq; reliqs copiis: diuersa regione urbis: ad leuum hostium cornu spectante intensus rei benegerendæ subsistebat. Nihil eorum quæ cogitauerat Metellū fefellit. Nā & expediti urbe egressi in cepta pugna hostem distinuere. Ac elephantorum magistri plurimum sibi arrogantes: & uictoriam suā esse uolentes Confestim ut pugnare coeptum est. bestias in expeditos cōcitarunt. Et illi telis in bestias cōiectis: cū cōcitatori gradu in eos ruerent fugerunt: infestiusq; sequentibus infossas urbis se dimittētes earum ipetum frustrati sunt. Cum enī ad aggerem fossarum puenissent bestia uno in tpe a militibus ex fossis & a multitudine Urbana ex moenibus sagittis & scorpionibus feriebantur: Cūq; illæ ultra aggerem p̄gredi nō possent: ac necessario terga uertenda forent: egressi confestim e fossis milites: ac pene illas ferientes in hostium agmina cū ingenti suorum strage cōcitarunt. Turbatis in hunc modum hostibus. Metellus repente alia urbis parte eductis copiis magno ipetu inuadit. Illi iam pridem a bestiis turbati: & tūc subita in oppressi: uix primum ipetum sustinere: fugaq; passim fieri coepta est. Metellus fugientes in secutus: nullo in loco consistendi hostibus: aut reparandi uires facultatē permittit. Fit magna Carthaginensium Cædes: multi eorum a bestiis suis cōteruntur. Ex hoc plio Hasdrubal cum parua exercitus parte fugiens euasit. Reliq; aut capti: aut interfecti sunt. Elephantum oēs in potestatem uictoris uiui peruenerunt: Fuit autē numerus elephantorum captorum centum & quadraginta: q; postea romæ in triumpho a metello ducti sunt: Cū summa admiratione populi romani. q; quas paulo ante supra modum formidauerat bestias: eas tunc uictas captiuasq; conspexit: Nec tantum ex presenti uictoria fructum suscepit: quantum q; iam contemnere elephantos nec ob eas terreri miles didicisset. Metellus igitur magnis rebus gestis e provincia discessit. hunc secuti consules. C. Attilius: & L. Manilius: maiori q̄ antea conatu siciliam inuadunt. Mari q̄ classe magna in qua amplius: q̄ ducentæ naues rostratæ fuerunt: quas superiori hyeme paratas diximus. Terra autē uictore exercitu: & iam carthaginenses elephantos aspernante: Lilybeus est Siciliæ promontorium in affricā spectans: ac in eo urbs eius noīs amplissima & munitissimo loco sita. Ea sedes ac portus Carthaginensium erat. Hanc igitur urbem consules obsedere ac mari terraq; oppugnare pergunt. sperantes si eum locū Carthaginenses admissent: facile post hac: eos sicilia pellere & bellum in affrica traducere posse: Profecti igitur eo Consilio mari classe: terra pedestribus copiis lilybeum obsiderunt. Erat autem hic annus decimus octauus huius belli: Car

Metelli de Hasdrubale uictoria

Elephantorum a Metello captorum numerus

Lilybrum obsiderunt

thaginenses uero cum propositum romanorum intuerentur: nec lateret eos lilybeo
amisso in affrica recipiendum esse bellū: quod illi periculosissimum existimabāt
omni conatu lilybeum seruare constituerāt. iam enim omnes Siciliae populi urbesq;
p̄ter admodum paucas romanis parebant. Cū ab initio mox syracusae: atq; catina: in
de agrigentū & panormū cū aethnēsibus & Tindaritanis: ac aliis compluribus ciui
tatibus uel ex foedere uel manu captae romanorum partibus accessissent: Lilybeum
tamen & drepanum & alia quaedā oppida per oportuna Carthaginēsibus in extre
ma siciliae parte restabant. Consules igitur lilybeū obsidentes binis castris ex utraq;
parte urbem sepserant: fossamq; & aggerem inter castra deduxerant: crebraq; p̄ me
dia loca castella excitant: Stagna sunt ante urbē ex ea parte quae ad mare spectat
perq; ea stagna ingressus in portum difficili admodū nauigatione: nec nisi expertis
consuetisq; optinēda: hae loca romani stationibus comprehendant: & neq; ingre
di ue possēt curiosissime obseruabāt. Machinis inde & arietibus longo sudore mā
nibus ipsis admotis: sex cōtinuo turres ab ea ipsa parte quae in mare spectat euer
rant: reliqs uero eodem mō per singulos dies imminebāt: Quassata igitur murorū
parte ceteris uero laborantibus terribilis admodum erat obsessio: & intra urbem
summe trepidabatur: Exanimata metu urbana multitudo: et militibus mercede cō
ductis: quorū ad decem milia intra urbem carthaginenses habebant: nō fere melio
ri aīo euentum spectantibus. Ceterum unus Hymilcon qui p̄sidio urbiq; p̄erat: ob
sidionē romanorum magnitudine aī. & consilio sustinebat. Hic enim iā inde ab ini
tio incipiens quacunq; romani muros arietibus quassabant: alia ipse intra urbē moe
nia munimenta q; sufficiebat. Aduersus aut Cuniculos ipse aliis cuniculis eductis la
borem obsidentiū frustrabatur. Eruptionibus etiā crebris iterdiu: uel noctu machi
nis incendebat: opera turbabat: aut deiiciebat: Verum hae talia erant ut p̄craftina
tionem captiuitatis: non salutem obsessis allatura uiderentur. Itaq; nō nulli condu
ctorum: q; ordinē p̄sidio carthaginensium ducebant: de prodenda romanis urbe
consiliū ineunt. Traducti q; i hanc sniam commilitonibus: principes ipsi munitione
transgressi: i castra romana p̄ficiscuntur. Affati consules & quae uoluerant pacti tra
dere urbē festinabāt. Erat in p̄sidio Carthaginēsi Acheus qdā et Alexon ueteranus
miles ac p̄batæ fidei. Is cū ea quae de p̄ditione agitabatur forte a cōmilitonibus di
dicisset: Confestim hymilconi p̄fecto p̄sidii rem pandit. Ille ab initio magni
tudine periculi cōmotus: & si inopinata re maiore inmodū obstupuerat: nec ratio
nem consilii satis explicabat. Tamen creditus ad se reuersus & aīo confirmatus: oēs
qui ordinem in p̄sidio ducebant accersiri iubet. Conueniunt oēs p̄ter eos q; iam
in castra romana transferant: Hymilcon p̄sentibus rem sibi notam aperit: obtesta
turq; per iouem ac ceteros deos: ne iusiurandi religionem: ne ue se ducere optime
de exercitu meritū prodere hostibus uelint. Magna insuper p̄mia si in fide p̄ma
neant pollicetur. Cum respondissent oēs se in eius potestate futuras: proinde age
ret ac suo arbitratu uteretur: quod iam reliquū erat: ad placandam multitudinē gal
lorum militum: quorū principes in castra romana p̄fectos constabat. Hānibalem
adulescentem eius filium quem in Sardinia post amissam Classē sublatum in cru
cem diximus: q; galli sub patre diuitius militarant. Quod magna gratia apud illos
erat adulescens dimisit. Ad alios item milites alexonet ire iussit. Et magna item p̄
mia multitudini polliceri: Horum p̄cibus oblatiq; p̄miis tandem uicti mi
lites propositum mutauere: Itaq; aduentantibus mox principibus conurationis:

Hymilco

eoſq; nominatim uocantibus: ac fidem implorantibus non modo non paruerunt: Verum et telis & lapidibus infectati pcul fugarunt. Ita ex manifesto pditionis piculo lilybeu ſeruatur. Obſidio nihilominus dura in dies magis ac magis obſeſſo p mebat: & aut aſſiduo opere fatigati milites aut crebris plis uulnerati remiſiori ſpe in dies utebatur, Carthagineſes at qm nihil eorūquæ lilybeo agebantur cognoſcere poterat: tamen cōiectura quadā difficultates obſeſſorū ſuſpicati quinquaginta nauibus ad hoc ipſum paratis decem milia militum ipſuere. Cū eo ſupplemento Hānibalem Hamilcaris filium audacē iuuenem ac ſinglū ſcīa rerum naualiū mittunt: ac ſi qua poſſit lilybeum penetrare iubent. Hānibal accepta claſſe: primo ad Egufam inſulam q̄ fere media eſt iter Carthaginē & lilybeū nauigauit. Naſtus deinde pſperum uentum quē de induſtria expectarat: ab eguſa ſoluens in ipſas fauces lilybetā portus reſto itinere ferebatur. Cōſules ſubito ac Improuiſo aduētū hoſtium pculſi: nauibus aduerſus Hānibalem congredi noluerunt: Veriti ne magnitudine uenti aduerſante una cum hoſtibus in ipſum portū naues ſuæ cōpellerentur. Armati tamen ad littuſ ſi qua hoſtem ab ingreſſu deterrere poſſent cōcurrerunt. Hānibal nihilo magis deſterritus cum ſuis nauibus aduolat: interq; armatas legiones q̄ ab utraq; partæ fauces portus obſidebant ingreſſus: in colume ſupplementum lilybei expoſuit. Ea die cum ob aduentum nouarū copiarum ſumma læticia apud oēs lilybei eſſet: magnaq; fiducia aī apud nouos pſertim milites: quoniā ro. aduerſus eos cōgredi nō fuiſſent auſi: Hymilcon nequaquā eam occaſiōem pdendam ratus: nouos ſimul ueteresq; milites in cōcionem uocat. Longa oratione illorū aīos cōfirmat. Victoriā in manibus eſſe docet: præmia īgentia fortibus uiris pollicetur: Proinde tunc abirent ad curanda corpora: poſtero die prima luce armati oēs ī foro aſſent: pulcherrimam rem ſi diis placet geſturi. Magna ſpe oēs e cōcione abierunt: poſtridieq; armati aderant iuſſu Hymilconis expectantes. illa q̄ facere eos uelit Præfatus partes diſtribuit: duces pſecit: pluribus ſimul locis eruptiōem facere ac machinas oēs tormentaq; & cætera quæ romani oppugnandæ urbis cā effecerant incendere iubet: At Cōſules etſi nihil eorū reſcierant: tamen hoc ipſum fore cōiectura ſuſpicati: prima luce militē arma capere: & circa urbem itentū: q̄ maxie eſſe iuſſerant. Itaq; ut Carthagineſes ur-

*Hānibal cū ſupplemento
Lilybetū mittitur*

Carth. eruptio

lilybeo soluens incolumis abiit: ac drepanum ad Atherbalē Carthaginēsiū ducē q̄
drepano classiq; p̄erat nauigauit. Durante uero lilybei obsidione: & aliquot tēpus
post recessum Hannibalis protracta: senatum Carthaginensium ingens cura hēbat:
ea quæ lilybei fierent cognoſcendi: post Hannibalis enim recessum sic urbem p̄fle-
rant romani: ut nec ingredi quisq; nec egredi unq; potuerit. In hoc desiderio senatus
profitetur se q̄dam uir rhodius sua nauī inuitis hostibus lilybeum aditurum: req; in
specta Carthaginē renunciaturum. Eius professionem etsi latis auribus acceperat
senatus. tamen quia romana classis ante fauces ipsas portus stationē hēbat: impossi-
bilem cuncti rem arbitrabantur. At Rhodius nīgilo magis perterritus sua nauī ad-
uehitur: Cūq; p̄ximæq; contra lilybeum est insulæ applicuisset: nactus postridie se-
cundam tempestatē circiter quartā diei horam spectantibus hostibus importū na-
uigauit: tanta celeritate: ut studium occurrentium impredientiumq; p̄ueniret. Roma-
ni eius audaciam indignati. quo abeuntem interciperent decē naues quas uelocissi-
mas habebant: in ip̄is faucibus ea nocte continuerunt. Cūq; his alter Cōsulum ob-
seruans recessum eius nauis excubauit. At Rhodius postq̄ abire placuit non noctu
sed per diem: nec clam sed aperto itinere: quasi alis quibusdam inter naues romanas
p̄terlapsus est. Ne euasisse contentus ubi hostes p̄terit: conuersa in eos prora sin-
gulas naues in pugnam prouocauit. Nec quisq; romanorum adire uoluit: uerētibus
cunctis stupendam. quandam celeritatem: ac ludificandi artem quā paulo ante con-
spexerant. Ille igitur Carthaginem reuersus cuncta ut oculis uiderat senatui enērra-
uit. Eiusq; postea exēplo q̄dam item alij idem facere: ausi sunt: Ex quo eueniebat. ni-
hil eorum quæ lilybei gerebantur Carthagine ignorari: Hanc ludificationem ho-
stium cum grauiter ferrent consules: nec prohibere possent: quoniā plarumq; repē-
te improuiso nauigationes ex proximis insulis per aduersam sibi tempestatem fie-
bant: ad tollendam eam facultatē: militari opere fauces portus obstruere tentarunt.
Eius rei cā naues primum onerarias cum pluris saburra onustas profunde destitue-
re. Mox super eas infinitam pene uim aggeris ingessere. Irrito tamē labore: quoniā
uasta profunditas cuncta ingesta longe absorbebat: & fluxus refluxusq; maris oīa
iacta funditus dissipabat. Egre tandem una ex parte q̄ddā aggeris constitit: ad quē
post hac consistentes romani: quadriremem unam Carthaginēsiū egregie uelocē
intercoepere: hāc igitur armatam structamq; importu ip̄so cōtinētes aduentū Rho-
diæ nauis expectabāt. Illa uero casu aduenit & solita uelocitate p̄teruecta portum
ingressa est. Sed dum abire uellet secuta e uestigio quadriremis pramere abeuntem
coepit. Rhodius uelocitatē eius quæ sequēbatur nauis admiratus ubi quadriremē
captam ab romanis intellexit desperata fuga cōgredi aduersus hostes ac depugna-
re cōpellitur. Sed postq̄ ad manus uētum est: nullo negotio. Rhodius superatus ex-
pugnataq; eius nauis ip̄se capitur: Naue de hic Rhodia ad quadriremem Carthagi-
nensēs super addita cum utraq; uelocitate præstaret: romani structas semp importu
paratasq; tenentes ingressum hostium de cætero p̄hibuerunt. Lilybeum interea nō
segniter oppugnabatur. Et iam satis magnam partem murorum arietes euerterant:
sed pro euerso nouum continuo murum obsessi sufficiebant. Eruptiones autem fa-
cere & opera incendere non amplius attentabant. In hunc modum cum aliq̄diu p̄-
seueratum esset: fortuna rei bene gerendæ occasiōem obsessis p̄buit. Ventus liqui-
dem quodam die maiori ui coortus ita uehementer eflare coepit: ut machinas om-
nes operaq; stridore ac procella conflictaret: quarundam uero turrium tabulata

Rhodior nauis celeritas

*o. machinas propterea
utendū absumuntur*

dirrapiens longe auferret. In hac turbatione rerū Hymilcon eruptionē .facere suos:
ac ignem machinis inicere iubet. Id eo facilius fuit. q̄ uentus ab urbe machinas per
flabat. Itaq; uiolentia uenti delatus ignis facile in opera concidit. Quod autē mate-
ria erat arrida ac iam diutius ad solem exusta: eo auidius ab igne corripitur. Vētoq;
dominate cum nulla humana ope resisti posset: oīa tandem uno incendio absumū-
tur. Tantaq; fuit uis ignis: ut nō materiā mō: uerū bases quoq; ipsæ quibus stabilitæ
erāt turres cremarentur. & arietū capita liquæfierent. Post hæc Cōsules: quoniā lon-
gi tēporis opa breuis hora pdidisset: machinas reficere: & opibus urbē oppugna-
re destiterūt. Sed eā unde quaq; cingētes lenta longaq; obsidiōe domare hostē sta-
tuere: nec prius abscedere: q̄ lilybeū caperetur. At Hymilcon & Is q̄ cū illo erant re-
fectis quæ corruerāt moenibus obsidionē iā ociose tolerabāt: Cū hic esset status re-
rū in Sicilia nouū supplemētū ex Italia uenit. Senatus enī postq̄ cremata opa lilybei
cognouit: & urbē undiq; a cōsulibus cinctā: quoniā magna hoīum multitudo ī his
destinabatur: multi etiā in ipsa obsidione interierāt: & pene uacuefacta erat classis
nouo delectu habito decē milia hoīum in supplemētum misit. Hi messanam primo
traducti: inde pedestri itinere in castra ad lilybeū uenere. Iam Appius Claudius pul-
cher Cōsulatū inierat acceptoq; ab antecessoribus exercitu castris apud lilybeū p-
erat. Ut primū igitur supplemētū affuit a senatu missum: Consul uocatis ad se cētū-
riōibus edicit sibi esse in aīo classē hostiū quæ indrepanetano erat portu inproui-
so inuadere. Eos enim q̄ drepani essent aduentū nouarū copiarum ignorare: Putare
autē oēm exercitū ut antea in lilybei obsidione distineri: Itaq; ne suspicari qdē eorū
impetum si celeritate utantur: & improuisi ad sint: classē totam Carthaginēsiū ī
ipso portu oppressuros: Id tandē cōsiliū ubi cēturionibus quoq; tribunisq; pba-
tum intellexit: confestim ex ueteribus nouisq; copiis milites delegit: nauesq; cōple-
uit: centū uiginti quattuor. In his fortissimus qsq; e toto exercitu fuit. Nam q̄ pro-
pinqua erat nauigatio: & p̄miorum optima spes: nemo id munus recusabat. Pleriq;
etiā ultro se cōsuli ingerebant: Paratis oībus q̄ paranda erant Consul intēpesta no-
cte magno scilento neqd sentire hostis posset: lilybeo soluens. Drepanum uersus
nauigauit. Drepano ut antediximus p̄erat Atherbal Carthaginensis classēque im-
portu habebat. Nam p̄pter opportunitatē eius urbis: portusq; amplitudinē: ac bo-
nitatē p̄cipua semp̄ circa fuit Carthaginensibus eius loci cōseruandi. Abest autē Dre-
panū a lilybeo milia passuum circiter: q̄ndecim. Ab ea parte quæ Italiā uersus pelo-
rumq; p̄spectat. Confesto igitur per noctem eo spacio: prima sub luce naues roma-
næ his qui drepani erāt apparere coeperunt. Hinc tumultus & trepidatio apud ho-
stes maiorem inmodū excitata est. Atherbal uero & si primū in opinato romanorū
aduentu percussus erat: tamē celeriter ad se reuersus: & aīo cōfirmatus tentare fortu-
nā p̄lii: ac periculis oībus ultro sese offerre constituit: Cuncta potiora ducens: q̄ ex-
pectare dum ī portu ipso circumuētus: summa cū ignominia ab hostibus opprima-
tur. Itaq; statim turbam remigū nautarumq; ad littus cogit. Milites autē tuba conuo-
cat: & p̄ tēporis angustia coortatur: aīosq; illorum uerbis cōfirmat. Addit extrema
in oratione nō se ipsos in pericula rogare. Se q̄dem primum iturum nec uerbo ma-
gis: q̄ re ducem in p̄lio futurum: p̄inde nauim suam cōspicant: eamq; sequentur: his
dictis cum p̄sto se fore significassent milites: p̄inde duceret: atq; uteretur: nihilo cō-
moratus naues cōscēdere iubet. Ipse ut polliciter erat: principes duxit diuersa regio-
ne portus. q̄ romani aduentabant: Consul igitur hostes conspicatus: quando illi ut

Appius Claudius Pulcher
Cōsul

ipse crediderat: nequaquam cedebant: sed ad pugnam parabantur: naues suas quarum magna iam portum pars intrauerat reuocauit: quo in loco cum prima naues dicto consulis audientes iter uertissent: aliae nundum audito iussu properarent: tanta conflictatio facta est aduersis exeuntibus intrantibusque. Ut extremo in periculo classis romana constitueretur. Ea primum imperitia ducis animos militum fregit. Demum magno labore explicatis nauibus ut quaeque adueniebat: perfecti in ordinem iuxta littus collocabant. Consul autem ipse ab initio post omnem classem sequebatur. Tunc uero altum petens leuum suorum cornu obrinuit. Inter haec Atherbal supra leuum romanorum cornu in altum progressus contra consulem a pellego constitit: nauisque suae proram in hostes uertit. Idem aliae naues quae sequebantur ad unam fecere. Ex quo euenit dextrum carthaginiensium cornu in pelagus magis extendi: leuum autem a littore multum distare. Romanorum uero dextrum cornu littus attingebat: quod ideo prouiderat: ne ab hostibus quae ex portu euadebant circumueniri possent: Sinistrum uero romanorum cornu in pelagus quod protendebatur: non tamen ita altum tenebat: ut dextrum Carthaginiensium cornu. Structis paratisque omnibus. Atherbal eodem ordine a pelago in romanos desertur: Idem faciunt romani. Utque in propinquo fuere: signis & praetoriis nauibus ab utraque parte sublatis clamor terribilis ad caelum tollitur: & concurrentibus inter se pugna committitur. Diu acriter certatum est. Ut pote uiris fortibus ex utroque exercitu ad praedium delectis progrediente uero longius pugna Carthaginienses prauelebant. Cuius erat quod illi celeres habentes naues a pelago insultabant: itaque si qua eorum nauem romani presserant confestim celeritate freti in altum euadebant. Si hostes sequebantur in eos plurimae conuersae eadem celeritate circumdabant: ac liberiori spacio commodius uagabantur. At romanis magna proximam littus impedimenta afferrebat. In arcto siquidem coactae spacio: neque refugere cum opus esset neque se explicare commode poterat. Sed & scopulis & artis quibusdam impediebatur: ex quo fiebat ut fortium uirorum manus inutilis esset. Ac neque se tutari neque succurrere: laborantibus ualerent. Consul igitur cum rem identerius labi cerneret amissa ad extremum spe: omnium primum fugam arripuit: Triginta naues omnes ex classe eum secutae euaserunt. Reliquae tandem expugnatae in Carthaginiensium uenerunt portum: cum magna iactura populi romani qui non modo naues: sed optimum quoque militem ex toto exercitu hoc praedio amisit. Atherbal igitur ut par erat magnam laudem assecutus est: Ut pote quae magnitudine animi: & industria amissam rei maritimae gloriam ciuibus suis recuperasset. Haec ubi romae nunciata sunt confestim Appius claudius romam uocatus consulatu se abdicare coactus est. Tandem post ignominiam in iudicio concidit. Non tamen ob id uulnus: quod insignitus acceptum: quod remissum est a populo romano pristinae animi generositatis: sed confestim parata classe: nouoque delectu hito. L. Iunium Consulem in Siciliam ad lilybeum nauigare iussit. Ille igitur ut consulatum iniiit cum septuaginta rostratis nauibus Messanam delatus reliquas ab omni Sicilia praeterquam a lilybeo naues contraxit: Classemque fecit rostratarum centum & uiginti: praeter has onerarias habebant frumentationis causa Circiter octingentas: quis de ferre com meatum in castra ad lilybeum statuerat. E. Messana Syracusas nauigauit. Nam inferius Siciliae latus quod tusco alluitur mari: propter Drepanum uirabat. Cum igitur syracusas peruenisset consul magnam uim frumenti sociis imparat: quo impigre collato: nauibusque imposito mediam fere partem onerariarum & quasdam rostratas quaestori attribuit. ac praecedere in castra ad lilybeum iussit. Ipse syraculis paucos dies subsistere constituit. Reliquas onerarias quae a messana sequebantur ac ex

Atherbal Ro. classem uic

L. Iunius consul

mediteranea regione frumentum a locis imperatum excepturus. Dum hæc a consu-
le prouidentur interea Atherbal Captiuos romanorū & naues quas plio coeperat:
Carthaginē misit. Ingenti eas lætitia carthaginēses uidere: ac magni honores Ather-
bali senatus decreto tributi. Inde cum cætera quæ agenda erant pro tpe puidissent:
demū Carthalonī pfecto tradita Classe nauigare circū lilybeū & si qua occasio de-
tur rei benegerendæ aggredi iubet. Carthalo igitur uir impiger & gloriæ appetēs
cū per noctem iprouisus supuenisset. naues romanas quæ reliq̄ a pugna in lilybeta-
no portu asseruabantur: magno impetu aggreditur ac alias abducere: alias incende-
re pperat. Cōsurgitur ab his q̄ tutelæ gratia circa classē excubabāt. Et magnus
repente clamor ab ea parte attollitur. Eo clamore exciti q̄ in superioribus erant ca-
stris: haud segniter cōcurrerūt. Ingensq̄ certamē circa naues oritur. Inter hæc Hymil-
con ex clamore ac uociferatione hostiū cū suos adesse cognouisset: ipigre egressus
urbe: castra romana inuadit. Ita ab urbe simul & a portu atrox pliu excitatur: tumul-
tu & trepidatione oīa p̄ tenebras cōplentur. Id certamen a tertia fere uigilia ad au-
roram fuit. Orta demū luce. Carthalo suos a pugna reuocauit: paucis admodū na-
uibus quas primo impetu nactus in ipso portu cōfractis: aut incēsis: Reliquas uero
romani multis uulneribus illatis acceptisq̄ tandē seruarunt. & qui p̄ castris pugna-
bant: facile Hymilconē intra mœnia cōpulerunt. Post eā pugna Carthalo heracleā
uersus nauigauit: Vt cōmeatū q̄ fere ab ea in castra romana ferebatur: uel interciperet
uel ipediret. Iter facienti: speculatoria nauis Carthalonī nunciat magno numero na-
ues aduentare. Hæ erāt naues quas a consule pmissas ostendimus: Igitur Carthalo
nequaq̄ cōctatus aduersus eas pperauit. Si eodē fere tēpore romani quoq̄ adesse
classē hostium a speculatoribus cognouerunt. Itaq̄ cū se impares esse ad pugnam
arbitrarentur in proximū forte littus naues subdixerunt. Erāt in his locis recessus
q̄dam & anfractus: rupesq̄ desuper aliquāto iminebāt: q̄bus cōsistentes romani ho-
stes lapidibusq̄ telis arcebant. Ab his repulsi Carthaginēses: cū ppter naturā loci ni-
hil p̄ficere possent: & cōtra spem a ro. resisteretur. Tandem abeuntes nō longe ab
eo loco consistere: & ne quo illi euaderent obseruabant. Interea cōsul peractis his
quorū gratia Syraculis remāserat: cū reliqua classe & onerariis circiter quadringētis
superato pachinni promontorio lilybeū petebat. Ignarus oīum quæ per superiores
dies suis euenerant: Carthalo igitur aduentu consulis per speculatores cognito cō-
festim sua Classe pperauit: festinās ut q̄ procul ab aliis romanis nauibus quas p̄ su-
periores dies obsederat plium comitteretur: ne sibi inuicem auxilio esse possent. At
Iunius Consul cū adesse classē hostiū cognouisset: magnitudinē eius conterritus:
quoniam supra centū rostratas naues Carthalo secū hēbat: sua uero Classis diuisa
erat nec pugnare ausus est: nec rursus fugere poterat propter p̄pinitatē. Quare
ad loca & difficilia & periculosa e uestigio diuertens littore in ipso copias expo-
suit. Carthalo autem difficultate locorum deterritus: hostes adire noluit: sed inter
utranq̄ romanorum classē stationem quandam nactus ne quo abire possent ob-
seruabat. Cum per aliquot dies in hunc modum stetissent turbida tempesta insur-
gere cœpit: quā nauis regionis & locorum gnari prauidētes Carthalonī suaserūt:
Vt superato celeriter pachinno uim procellæ uitaret. At Classis romana quoniam
loca importuosa erat: salo & undis agitata ad extremum sic fracta est: ut nō ex tot
nauibus quod utile in posterum foret relinqueretur. Per hūc modum populus ro-
manus onerarias quidem naues ad octingentas: rostratas uero centum & uiginti

*Carthalo carth. classis
p̄pinitus*

Ro. classis naufragiū

uno tempore amisit. Tantis igitur incōmodis acceptis rursus euenit carthaginēsiū rem superiorem fieri. Nam romani super magno nauali praelio apud drepanum su perati: tunc aut omnino amissa classe mari qdem excesserunt: terra quoq; non satis bonam spem habebāt: Nam qui ad lilybeum in castris erant. Post casum illum con sulis ammisso frumento: facultate etiam importandi sublata praesenti inopia & fu turo moetu praemebatur. Romae aut tot clades subide acceptae patrum simul ac ple bis fregerant animos: Exinanito iam pridem tot sumptibus errario: & singulorum patrimoniis crebra tributorum pensione exhaustis. Post ammissam naufragio clas sem. L. Junius Consul pedestri itinere in castra ad lilybeum peruenit. Ibi frumēto so cius ciuitatibus iurato: meditaranea regione ut poterat exercitum sustentabat. Mox uero occasionem rei alicuius gerendae querens: quo acceptam ex classe ignominiam minueret: noua quaedam pericula molitur. Erix est Siciliae mons oium qui in ea insu la est maximus praeter unum aethnam. imminet aut mari ex ea parte quae ad Italiae spectat: mediisque attollitur inter Drepanum: & panormum. Drepano tamen magis co iunctus. In eius uertice fuit Veneris ericinae templum quod sine cotrouersia om nium templorum opulentissimum & ornatissimum confitebatur: Paulo infra locus urbem habebat eiusdem nois longissimo ac difficilimo undique aditu. Junius igitur paruam admodum occasionem nactus. Ericem per prodicionem occupat: oppidoque & templo potitur. Mox uno in uertice praesidio altero in radicibus montis ab ea p te qua aditus a drepano est collocato: custodire locum pgit: nouumque exsuscitat cer ramentum. Nam Carthaginenses simul ac intellexerunt Ericem captum ab romanis ma iori nixu incumbere statuerunt. Ea igitur de causa nouo delectu habito: classem affa tim parata: Hymilcarem cognomento Barcham ingentis spiritus uirum: ac singulari scientia rei militaris cum his copiis ad ea loca miserunt. Hamylcar igitur primo Ita liam delatus maritimam oram populatus est: brutiaque & locorum uastauit agros. Inde mox Siciliam repetens in panormitanum agrum descendit: locumque ibi nactus bello aptissimum in eo cosendit. Inter Ericem enim ac panormum locus est natura munitus: praecipue undique rupes cingunt: Summitas uero planicie habet culturae aptae non minori ambitu quam duodecim milium. In ea tumulus insurgit: qui speculae simul atque arcis locum obtinet. Aditus omnino ad illum tres sunt: unus a mari duo a medi taranea regione: Unus a mari portumque habet amoenissimum ac dulcium aquarum copia insignem. In eo loco Hamylcar stantiis positus praesidium communit: nauesque in por tu habuit. Ex quo plane euenit eos qui Ericem occuparant a Carthaginensibus ob sideri. Ex alia siquidem parte drepanum a castris romanis quae ad lilybeum erant exclu debat. Ex alia uero Hamylcaris praesidium adeundi panormum abstulerat. Ita circum uenti in medio romani. in Ericem obsidebantur non minus: quam Carthaginenses in lily beo. Hac obsidio fere triennium durauit. Hamylcare sic impigre rem gerente: ut sum mi nomen ducis omnium aetatis suae in eo bello consequeretur. Nec quicquam esset ter ribilius apud romanos: quam Hamylcaris nomen. Hic enim mari saepe ab eo loco dela tus: Italiae littus usque puteolos & Cumas omnibus belli cladibus sic infestum reddi derat: Ut nemo his in locis consistere auderet. Terra rursus per Siciliam euades pa normitanis ac ceteris populi romani sociis in numeras clades inferrebat. Ut pene eo dem tempore mari & terra uersari. Ericem obsidere & omnibus simul locis adesse uideretur. Romani uero & Italiae maritimam oram tueri: & socios defendere coacti: praeterea caput Ericem ac lilybeum occupati multis simul locis necessario distinabam

Erix mons

Ericinae ueneris templum

Erix a. r. o. occupatur

Hamylcar barcha isiculi
a. r. o. mittitur

tur: nec ulla requies: aut cessatio erat: Urbem in Erice monte aliquanto infra uer-
 ticem fuisse diximus: praesidium uero a Consule cum ea primum occupauit lo-
 ca: alterum supra urbem summo in uertice: alterum infra urbem quae aditus est a
 drepano collocatum ab initio docuimus. Hamylcar igitur cum inter Ericem & pa-
 normum statiuam posuisset: mariq; & terra omnia infestaret: ad extremum urbem Eri-
 cinam fraude coepit: quae media erat inter praesidia romana: quo facto utrunq; iam
 praesidium durius obsidebatur: Nam qui in uertice montis erant: omnino exclusi a
 suis ac circūuenti praestabant: & qui infra urbem erant: inter Drepanum & Ericem
 clausi undiq; ab hostibus praemebantur. Nec minus sane Carthaginenses ipsi in Eri-
 cina Vrbe periculose consistebant: cum supra uerticem romanorum praesidium assi-
 due quasi de industria ad illam obsidendam positum a drepano excluderet. Ita inui-
 cem obsessi et obsidentes summa obstinatione animorum obdurabant: tantumque
 erat militibus iniectum certamen: ut omnia pericula & in commoda uel cupientissi-
 me tollerarent: ne inferiores uirtute bellica uiderentur: Itaque prope quotidiana
 praelia: ut pote a propinquis hostibus & studio superandi incensis cōmittebantur:
 nec ullum genus periculi aberat. Deniq; eo uersa erat totius belli moles Carthagi-
 nensibus atq; romanis subsidia ad suos promptissime subministrantibus. Cōmeatū
 Hamylcaris classis libero mari suppeditabat. Nā populus romanus ut diximus post
 L. Iunii naufragium mari abstinuerat: terra uero incubuerat: in qua se praeualere ho-
 stibus facile arbitrabatur. Sed tanta erat huius Hamylcaris Carthaginensis uirtus: ut
 terra quoque iā aut par aut superior esset. Contractis enim maioribus copiis: apud
 panormum castra posuit non longius ab urbe: q̄ sexcentis passibus exercituiq; ro-
 mano auxilium panormitanis afferenti nequaquā cessit: sed castra castris conferre: &
 crebra praelia committere non dubitauit. hoc. nō semel tantum sed sapius fecit. Ne
 tamen ad extremum fortunae experimentum descenderetur: causa erat propinqua p̄
 sidia & pluribus locis diuisae copiae: ac modo accersita celeriter modo remissa auxi-
 lia: Cum in hunc modum traheretur bellum: & Hamylcar terra mariq; uoligaret: ac
 Italiam simul & siciliam terrore inuolueret: cōmoti maiorem i modum romani quā
 do aliter nullum finem habiturum certamen uidebatur: & contra decus romani no-
 minis erat: populationem italiae perpeti ad studium parandae classis iterum conuer-
 tuntur. Quod autē ex inanimis iā pridem errarium fuerat priuatim ciues pro facul-
 tatibus uua plures simul quinquere mē sumptusq; ad eam necessarios cōtribuebāt.
 Edificata est autem tota classis ad exemplar Rhodiae nauis: quā apud lilybeum ca-
 ptam supra ostendimus. Ea enim uisa est ad celeritatem aptissima. In hunc modum
 rostratas naues ducentas parauere: omnis quinquere mē cum ea classe. C. Lucta-
 tius Cattullus consul traicere: in Siciliam ac bellum carthaginensibus inferre iussus
 nauigauit. Carthaginenses libera iā aliquot annos possessio maris segniores ad stu-
 dia rerū maritimarū reddiderat: sperabantque romanos quoniā multis cladibus af-
 flicti sponte sua mari excesserant: nihil de classe molituros. Deniq; nunciantibus ro-
 mae parari classem: non satis fidei a Carthaginensibus tribuebatur. Nec sane minus
 exinanitū puni cū. arariū lōgis belli sumptibus apud Carthaginenses fuerat: q̄ apud
 romanos. Itaq; prius circa Siciliā inspecta est romana classis: q̄ a Carthaginensi-
 bus fides adhiberetur. Igitur Luctatius Consul ubi primum circa Siciliā classē pul-
 cherrimā ac omnibus rebus optime instructā: ostendit: Omnes Carthaginensiu na-
 ues ob penitentia eius conterritae desertis siciliae littoribus se in affricā receperunt:

*Ericina urbs ab hamylc-
 art fraudē capitur*

Romani classem parat

C. Luctatius carulus cōs

Catullus uero liberum nactus mare: primo aduentu drepani portum quem Carthaginienses ad eam diem unice custodierant nullo repugnate occupauit. Drepanumque ipsum expugnare adortus machinas & omnia tormetorum genera urbi admouit. Post haec ad insulas quae mediae inter lilybeum & Carthaginem iacent: speculatoriis nauibus dispositis: ne quae ad Hamylcarum comatus deferri possent curiosissime obseruabat. Remiges iterum & nautas assidue exercebat: ne quicquam ex tota classe ociosum esse patiebatur: His ille artibus effecit: ut non modo non formidarent hostes: uerum etiam cupidus praelium exposcerent. Carthaginenses autem cognito aduentu Catulli: & drepani oppugnatione maxime augebantur. Praecipue tamen eos mouebat Hamylcaris cura: qui implicatus difficilissimis locis: & partim obsidens: partim obsesus non aliunde: quam mari ad eam diem sustentatus erat. Tunc autem ob aduentum romanae classis ammissio mari & comatus facultate adempta quid tandem superat nisi ut maceratus fame hostibus dederetur. Hoc igitur motu anxii classem parant eique Hanno praeficiunt nouumque delectum propere habent: Paratis structisque omnibus frumentum ac ceterum comatum imponunt: & Hanonem cum ea classe in Siciliam traicere: et in castris apud Ericem comatum exponere iubent. Ibi uero si uidetur Hamylcare duce & optimo quoque e toto exercitu milite in naues assumpto. Drepanum petere: & aduersus romanam classem praelium committere. Hanno igitur e Carthaginis portu delatus ad insulam: quam uocant hieronesum primo constitit. Inde clam hostibus in castra ad hamylcarem nauigare properabat: Ac Catullus aduentu hostium per speculatores cognito eorumque consilium (Neque enim difficile erat) coniectura suspicatus: confestim ad Egusam insulam cum classe praeficitur. Ea insula non longe abest a lilybeo. Ibi postridie se omnes ad pugnam parent: edicit eosque oratione confirmat: Postea die prima luce uentus erat hostibus quidem prosper ac secundus. Romanae autem classi aduersabatur turbatumque & undosum erat mare: quod primum aspiciens Catullus subdubitare coepit: & incerti consilii esse: Mox uero considerans quod naues hostium tunc oneribus impeditae parum celeres erant: parumque ad certamen structae. Quod si abire patiatur ad celeres post modum: & expeditas structaeque militibus pugnandum erit: & contra Hamylcaris audaciam quo nihil terribilius per id tempus audiebatur: quis turbato & aduersante mari cogrediendum: tunc & pugnandum statuit. Hac igitur mente per undas celeriter delatus: uenientibus hostibus classem opposuit. Hanno uelis iter faciebatur. ut autem interceptum suae classis cursum ab hostibus uidit. & ad praelium structas naues: dimissis uelis se ad pugnam comparauit. Postquam utrinque parati sunt ex composito conflingere: quo in loco cum omnia contra quam dudum in pugna apud drepanum essent ita contrarium euentum res non in merito habuit. Romani enim celeres naues habebant oneraeque omnia e nauibus possuerat: praeterquam ea quae ad pugnam oportuna essent. Remiges uero exercitatos: ac ob id ipsum promptos & certaminis audios: Robur autem uirorum qui pugnaturi erant e toto exercitu egregie delectum Carthaginensibus uero contra primum naues onuste ac ob id ipsum tardae & ad pugnam ineptae. Turba autem remigum atque nautarum collectitia: & in exercitata ac temporis causa propere assumpta: Milites autem ex nouo delectu tyrones ac nullius periculi satis ignari: Quod enim nunquam amplius romanos quicquam mollituros mari existimabant: ea de causa rei naualis curam omnino neglexerant. Quamobrem ubi pugnari coeptum est: confestim. Ut par erat ab romanis superantur. Centum uiginti naues in ea pugna Carthaginenses amisere. Harum duae de quinquaginta submersae fractaeque

Hanno classis praefectus

Egusa insula

*Catullus carth. classem
micit*

sunt: reliquæ uero captæ. Fugientibus ex prælio plurimum opitulata est uenti subita mutatio: qui statim post fugam contrario quàm prius impetu flare coepit. Itaque uelis sublati cursum sequentium ante uenere & ad hieronesum unde prius soluerant se ex fuga receperunt. Cōsul post prælium cū tota classe Lilybeū rediit. Ibi laudatis donatisque militibus cætera intēto studio persequēbatur. Carthaginēses ubi superatū Hānonem pfligatāque classē intellexere: præter spem tāta clade percussī quō se uerterent nesciebāt. Et si enim promptitudo erat animis belligerādi: tamen & inopia ararii & priuatorū impotentia: oībus iam longis sumptibus exinanitis sese at tollere prohibebāt. Maximā uero desperationē afferebat Hamilcar & exercitus quæ apud Ericem erant: quibus nec submittere cōmeatus amissā classe: & hostibus mare tenentibus: nec e periculo reuocare in affricā poterant. Sinere autē ut dux & milites optime de re pu. meriti periret: pditioni simile uidebatur. Quibus autē copiis aut quibus ducibus in p̄sentia conarentur nulli erant. Restabat igitur pacē petere: ad quā cū oēs necessario inclinarentur e dignitate magis uisum est: ut arbitrium eius rei Hamilcarī pmitteretur. Facto igitur sup ea re senatus decreto: & ad Hamilcarē missō in quō petēdæ firmandæque pacis arbitriū si modo expedire uideretur ei p̄mittebatur. Hamilcar potestate publica accepta sapientissimi ducis opus effecit. quōdiu enim aliqua ratio fuerat belligerandi nullū unquē periculū: nullū laborem uitauit: sed summa industria & audacia fretus: nihil pro uictoria adipiscēda omisit. Precisā uero tandē spe cum nulla ratio cerneretur amplius admittēdi prudenter: & moderate cedens tēpori: nequaquē turpe existimauit legatos ad Catullū mittere pacemque ab eo quarere. Optimi nempe ducis existimandū est uincēdi tēpora cedēdiq; perspiciere. Catullus quoque pacē nō aspernatus est. Cōsciū difficultatum: quæ ex diuturno bello ciuitatē p̄mebant. Ita de pace tandē cōuenit: huiusmodi cōditiōibus præscriptis receptisque. Amicitia esse romanis Carthaginēsi busque: si id p̄o. ro. uideatur omni Sicilia excedere Carthaginēses: nō post hac hieroni Siracusaniq; aut Siracusanorū sociis bellū inferre. Captiuos oēs sine p̄cio Carthaginēses dimittere: trāsugas redere. Pēdere insuper romanis Carthaginēses talenta argēti euboica duo milia ducenta in annos uiginti. Has cōditiones romā missas: populus ro. nō cōprobauit: sed decem legatos in siciliam cū auctoritate publica misit. Ab his tēpus pēdēdi argenti coartatū est: & mille talēta insuper adiūcta. Et id ad cōditionibus ascriptū: ut nō Sicilia solū: sed oībus cū insulis: quæ mediæ sunt inter Siciliā & Italiā Carthaginēses excederēt. Per hūc modū primo bello inter poenos & romanos finis impositus uigesimo quarto āno postquā geri captū fuerat: bello oīum lōgissimo atque maximo. In quo ut alia ommittā semel quoniam remibus amplius quingētis. Iterū nō multo minus quā septingētis ad inuicē pugnatū est. Amiserunt autē romani in eo bello præter onerarias naues quoniam remes circiter septingētas. Carthaginēses uero circiter quingētas. Itaque græci hoīes quæ ad id tēpus admirati fuerant. Antigoni atque pedomei & demetrii nauales copias: bellūque atheniēsū atque lacedæmoniorū merito post hac admirari destiterūt. Quod si quātū intersit quoniam remes iter ac triremes: quibus per se aduersus græcos atheniēsēsq; & lacedæmonii inter se bello usi sunt. Cōsiderare uoluerint: nunquā maioribus copiis: quā hoc bello mari pugnatū intelligent.

Finit liber secundus primi punici belli Nunc sequitur de affricæ motu.

Carthaginēsis pactū p̄-
tut

pacis conditionis



INITO Primo Punico Bello quod uiginti quatuor annos terra marique gestum ostendimus: similes fere casus utrumque populum excepere. Carthaginenses enim affrico bello finitimo sane: & periculoso circumuentu: & in extremum discrimen adducti: triennium post pacem continuum: de uita & sanguine certauerunt. Romanos autem illiricum primo: mox gallicum bellum ociosos esse nequaquam permisit. Dicemus autem causas & persecuciones eorum: ut de his quoque noticiam nostris hominibus praebeamus. Hamilcar post firmatam pacem ab Erice copias deduxit ac pedestri itinere Lilybeum contendit: ut inde in affricam milites secundum foedus exportarentur. Vbi uero Lilybeum peruenit: magistratu se abdicauit. Copias autem Glisconi transmittendas reliquit: ipse priuato habitu Carthaginem nauigauit. Glisco quod res nouas in tantis copiis: si simul in affricam delatae forent uerebatur: praesertim cum magna illis stipendia deberentur: quae propter publicam inopiam solui non possent: caute simul: ac prouideret iam inde prospexerat. Ne simul omnes sed aliae alio tempore copiae mitterentur. Interuallis etiam maioribus de industria factis: ut facilius per partes prouideri posset: primique ante domum abiissent: quam secundi superuenirent. Carthaginenses partim negligentia: partim inopia copias distinebant: ac esse in urbe patiebantur. Et expectare reliquos iubebant: ut sic cum omnibus simul de stipendiis transigeretur. Crescentibus igitur in urbe copiis multa a militibus maleficia committi coeperunt: nec noctu modo: uerum etiam interdiu: rapinae & caedes: ac caetera nepharia perpetrabantur: quod cum animaduertent carthaginenses: omnem multitudinem quae in urbe conuegerat in oppidum Siccam transire iusserunt: ibique expectare donec reliquae copiae in affricam ueherentur. Non nihil etiam pecuniae in singulos traditum: ut facilius tolerare moram possent. Ut igitur in Siccam traducti sunt: milites licentius iam agentes a nullo maleficio se temperabant. Tandem ibi omnes conuenere stipendia insolentius quam ante: ac longe maiora quam prius postulare coeperunt. Erant hi supra uiginti milia hominum mercede conductorum diuersorum admodum generum hispani alii: alii galli: quidam lygures. Item baleares: graeci etiam non pauci: affri plurimi: fugitiuorum & transfigurarum magnus numerus. Ad hos igitur missus Hanno Carthaginensium praetor: ubi uerba fecit de aerrarii penuria: & remissionem quandam stipendiorum postulauit. Confestim multitudo insurgere coepit: raptisque per iram armis Carthaginem uersus profecti: apud oppidum Times quindecim milibus passuum a Carthagine castra locauit: Carthaginenses crebris legationibus ad eos missis: lenire iter militum nitentur. Sed praeualebant in exercitu pessimi quique & sediciosi: nec rem componi permittebant. Duces uero sedicionis erant Spendius quidam Italici generis capua oriundus: qui nuper in sicilia ad Carthaginenses transfugerat: & Affer quidam Matho nomine. Spendius igitur metuens: ne secundum foedus romanis dederetur: cum esset transfuga turbare omnia cupiebat. Matho etiam pro multis quae sediciose ante fecerat: supplicium formidabat: Horum maxime opera cum omnes conditiones reiicerentur: legatis etiam carthaginensium ad eos componendarum rerum gratia missis afferentur manus: tandem aperte bellum exarsit. Spendius igitur: & Matho duces suffragio militari ad id bellum creati: legationes ad affricae populos conse-

Aphrica belli causa

Glisconi prouidentia

Carth. militum maleficia

Hanno Carth. praetor ad milites mittitur

Spendius et Matho sedicio

stim misere: ad libertatem prouocantes: facultatem sibi oblatam ostēdentes: qua crudelē: auarumque populi Carthaginensis dominatum a ceruicibus suis depellerentur. Neque cūctati sunt affricæ populi bellum capescere: sed ut sit ex dura seruitute ad libertatem cupide aspirantes a carthaginensibus plerique defecere. Spendioque & Mathoni se cōiunxerunt. Carthaginēses multis eodem tempore difficultatibus præmebantur. Nullæ quidē illis copię pedestres erant: nullæ nauales. Consecuti autem conducto milite bella gerere: in urbana multitudo utpote imbelli & insueta nihil spei habendum putabant. Quos uero conducere possent pro celeritate expeditionis nō aderant. Omnes uero pecuniæ publicæ ex tributis affricæ prouenire solitæ erant: quæ tunc rebellis facta eam facultatē omnino abstulerat. Erant hæc tãto grauiora: quãto præter spem acciderant magis. Longo enim ac difficili romano bello multos annos fatigati: pacem ad extremum petierant: respirationem optabāt. Futuram quietam tranquillitatēque cupidissime amplectabantur. Contra uero hæc longe euenerant. Bellum enim subito exarserat infestius ac periculosius quã ante: in quo nō de possessione Siciliae aut de rerum maritimarum gloria: quæ & ipsa iam superiori bello amissã erāt: sed de patria: de penatibus: de uita denique: & sanguine certabatur. Cōuerso ad eorum perniciem exercitu: alienatis affricæ ciuitatibus: exinanito arrario: cuncta plena formidinis: & desperationis proponebātur. Tūc igitur demum se circūspicere: tunc errata sua recognoscere cœperūt: quæ tãtam multitudinem cōductorum militum finito bello in unum coegissent. Quod affricæ ciuitatibus superbe nimium: auareque imperassent: quæ in odium sui crebris iniuriis suorū magistratum socios compulissent. Hæc enim causa rebellionis ciuitatibus fuerat: quæ iam pridem ardentis odio tam cupide arripuerunt bellum: ut intra paucos dies septuaginta armatorum milia in castra ad Spendium & Mathonem ex iisdem ciuitatibus magna multitudo undique confluente. Spendius & Matho diuisis inter se copiis. Alter uticam: alter hypponem: quæ hæc ciuitates consilia belli suscipere noluisse obsiderunt. Castra etiam apud Times oppidum quod prius constituerant non deseruerunt. Ex quo fiebat ut Carthaginenses omni affrica excluderentur. Carthaginē enim in promontorio sitam diximus in mare protendere. Regionem autem ipsam qua ad affricam continetur: hinc stagnis quibusdam. Hinc mari cohartari: ut parua admodum planities inter stagna ac mare relinquatur. Huius uero ex alia parte iuxta plaudem Times est oppidum quod superiori bello a M. Attilio captum ostendimus. Ex alia uero parte iuxta mare Utica nō longe abest. Hostes igitur castra hic apud Thimes illinc apud uticam habentes Carthaginēses ab reliqua affrica excluderant: ipsi uero modo noctu: modo interdiu & trepidatione urbem complebant nec multo post ab obsidione res distare uidebatur. Per idem tēpus cōducti milites qui in sardinia erant: audita seditione exercitus: & ipsi rebellarunt ac omnes ciues carthaginenses qui in ea insilua reperti sunt interfecerunt. Oppida uero cuncta & arces in potestatem suam redigerunt: nō concidere tamen carthaginēses: nec in tot aduersis fracti sunt animis: sed quãtas ualuerant pro angustia temporū copias pararunt. Hisque Hānonem præfecerunt ducem: & uticēsis obsidione laborantibus auxilium fere iusserunt. Hāno igitur cum exercitu cōtra Spēdium profectus nō longe ab utica pugnam conseruit. Et uictor quidē primo prælio fuit: elephantorū uolentia structuram hostium dissipante: tãtusque fuit elephantorum terror: ut Spēdus ipse & sui desertis castris: quæ tutari posse non confidebant: in proximum collem

Carth. difficultatibus

Times oppidum

Utica

Carth. i sardinia capti

Spendius ab Hānone super

aufugerent. Et dissipatione hostium uictoriã plenã consecutum se Hãno arbitraba-
tur. Consuetus enim aduersus numidas bella gerere: qui ubi semel fugã arripuerit:
uix ad tertiam diem cõsistere solent: quasi uictor esset. curam persequendi abiecit:
atq; uticam ingressus reficiendo ex labore corpori operam dabat. At Spẽdius & hi
qui secum erãt utpote Siculo bello & sub Hamilcare magistro militare consueti: ac
sape eodem die fugere hostem: ac rursus insectari: ubi Hãnonem uticam ingressum
cognouere: exercitũq; fiducia uictoriã in cautum degere: repẽte castra Hãnonis ag-
gressi sunt: tanto impetu ut palantes agerent hostes: ac demum castra expugnarẽt.
In castris balistas: tormenta catapultas: ac omnifaria oppugnandarum urbium: ma-
chinas quã secum Hãno detulerat cõeperunt: ut nõ modo non liberarẽtur obsidio-
ne uticẽses: cuius gratia Hãno aduenerat: sed longe durior condictio obsessorum
fieret: instrumentis ad oppugnãdum: quasi de industria ad illos translatis. Cum itaq;
Hãno ob hæc & alia huiuscemodi errata impite uersari: in eo bello cerneretur: &
ad Hamilcaris uirtutem auctoritatẽq; omnes respicerent: tandem magno consensu
ciuitatis cura eius belli Hamilcari mandatur. Ad hoc Elephãti septuaginta equites
peditesq; urbani: item conductorum militum & transfugarum circiter decem milia
Hamilcari tradũtur. Interea hostes quoniam nouum exercitum apud Carthaginem
parari: & Hamilcarem ducem præfici bello audiebant: intentius agere omnia cõpe-
runt: regionemq; totã: ne duci nouus exercitus ualeret præsiidiis capescere. Id eo
facilius erat quia promontorium id in quo Carthago sita est: aspero admodum
dorso: ac montuosis saltibus ad reliquam affricam coniungitur. Viaq; loca habent
difficiles atq; arctas ut plurimum manifestas. Igitur tumulos omnes itineribus imi-
nentes: hostes occuparunt: præsidiaq; in his munierant: quis regionem tuebantur.
Fluit quoq; per hæc loca Machera fluuius quidem ripis: ac prærapido gurgite: &
uno tantũ ponte transmeabilis. Urbsq; ab eo dicta Gefira super amnẽ posita pon-
tem moenibus complectitur. Hanc hostes urbem tenebant. Itaq; nec montibus pro-
pter arctã: & custodita itinera: nec planicie impediẽte amne: ponteq; occupato:
transire in affricam exercitus poterat. In his difficultatibus profectus Hamilcar: cõ-
festim in admirationem sui ciues simul hostesq; conuertit: dignusq; apparuit ea glo-
ria: quã Siculo bello per egregiam quãdam uirtutem fuerat consecutus. Fuit autem
prima eius industria in hunc modum conspecta: cum nulla ratio traducendi exerci-
tus ob eas quas supra rettuli difficultates cerneretur: ipsã industriã fiducia profe-
ctus castra ad hostia Machere fluuii posuit: uetũq; expectauit: qui aduersus hostia
ipsa perflaret. Animaduertent enim cursum eius fluminis ob aduersum aduentũ di-
stineri stagnariq; amnem: nec multum per id tẽpus in mare defluere. Itaq; tunc per
ipsa fluuii hostia secus mare transitum facilem præberi coniectabat. Cum igitur ea
de causa in his locis moraretur: uentus noctu perflare cõepit. Quare animaduersa
Hamilcar cõfestim militibus ut se sequantur edicit: ac secus mare præter ipsa fluuii
hostia facillime elephantos copiasq; traducit. Orta mox luce trans amnem conspe-
ctus: cum ad impossibile existimaretur: miraculo rei omnes conterruit. Erat in Gefi-
ra urbe ad decem milia hoĩum quos eo in loco Spẽdius ab initio posuerat: tuẽdã
urbis cã: & impediendi si qua puadere hostes conarẽtur. Hi ubi traductum ab Ha-
milcare exercitũ cognouere: raptõ cõfestim agmine: aduersus illũ exercitũ duxerũt:
eodẽq; tẽpore Hi qui Uticã obsidebant: cõciti eo tumultu ad hæc loca cõcurrerũt.
Hamilcar uero post traductas copias Gefirã uersus iter faciebat: medio fere spacio

Hãnonis castra a Spẽdius
expugnãntur.

Hamilcar bello proficit.

Machera fluuius

confecto: bina hostium agmina idem sub tempus aduentarunt. Nam & a fronte Haecopiae quae a Gefira proficiscebatur occurrerunt. Et a tergo alia manus quae ab utica audito tumultu eo contenderat. Hostes igitur cum se mutuo conspexissent missis inter se equitibus uno in tempore alii a tergo: alii a fronte inuadere constituerant. At Hamilcar nihilo ob eam rem deterritus longo agmine iter faciebat: prima fronte elephantis: deinde equites: ac leuis armaturae miles. Post hos legionarii incedebant. Inter haec hostes dato signo ab utraque parte infestius ruere: ac magno clamore a fronte simul: & a tergo inuadere coeperunt. Hamilcar ubi eos in se ruentes aspexit subito mutari ordines ac totum conuerti agmen iubet: Ita ut elephantis: atque equites: qui in fronte erant: ad dextram conuerso itinere: contra eos qui pone inuadebant occurrerunt. Legionarii autem qui postrema incedebant alia ex parte ad leuam flectentes in primam partem properarent. Quo quidem facto utraque ex parte: uno in tempore hostes superauit. Nam qui a Gefira obuiabant simul ac deflectere elephantos equitesque uidere fugam arripuisse rati: deserto ordine circa illos funduntur. Hos legionarii compositi ex latere inuadentes: magna cum clade dissiparunt. Eodem modo qui a tergo sequebantur post legionarios ruentes: quos fugere putabant ab elephantis equitibusque ex latere in eos ruentibus dissipati sunt. Ita a fronte simul & a tergo res prospere ab Hamilcare geritur. Ad sex milia hostium in eo praelio ceciderunt: & capti insuper ad duo milia. Alii fuga arrepta partim ad castra: quae circa uticam erant se receperunt. Hamilcar eos qui Gefiram aufugerant insecutus: urbem ipsam ac potestatem primo aduentu coepit. Nam milites qui in eam refugerant obtrepidationem & matum defendere moenia non ausi: in oppidum Timese uestigio aufugerunt. Ex hoc iam superior ac magna opinione uirtutis Hamilcar: pleraque eius regionis oppida in potestatem redegit. Non nulla etiam pertinacius repugnancia machinis: ac ui militum expugnauit. Ob eum matum, Spendius obsidionem uticae dissoluit: copiasque in oppida tutelae gratia dispersit. Ex quo factum est: ut Carthaginensibus lux quaedam optimae spei ex praestina desperatione suboriretur. Matho per id tempus circa Hipponem exercitum habebat. Nec ob ea quae acciderant ab obsidione destiterat. Ne uero obsidio iam longe protraheretur. Spendius persuaserat ut cum aliqua manu Hamilcarem destineret. Donec ipse hyponenses indomitos in potestatem uenire compulisset. Simul autem & Numidas crebris nunciis sollicitabat: idemque monens atque orans ne ea tempora tam opportuna ad libertatem affricae labi in irritum paterentur. Spendius igitur sex ueteranorum milibus ex omni multitudine assumptis: duo milia gallorum quae in Sicilia militauerant adiunxit. Cum his copiis profectus contra Hamilcaris castra metebatur. Plana tamen euitas loca ob elephantorum matum. Ceterum ad omnem occasionem rei bene gerendae maxime intentus. In hunc modum praesentibus auxilia tandem numidarum affrorumque magna multitudine superuenerunt quorum aduentu sublatus Spendius non solum descendit in aqua loca: uerum etiam sic circumdedit Hamilcaris exercitum: ut nulla ratio euadendi cerneretur. Circumdatus enim ab hostibus quorum plerique improuisi superuenerant: tribus undique castris cingebatur. A fronte affri: a tergo numide: ab latere Spendius iminebat. In tam iniqua conditione rerum: uirtus simul & fortuna Hamilcarem iuuuit. Erat inter Numidas: Narua quidam adulescens domi nobilis ac in primis manu promptus. Is iam pridem utpote qui bellicis artibus magno ardore incubuerat: Virtutem Hamilcaris admirabatur: hominemque ut fit ex fama adamauit. Itaque difficultates eius grauer ferens ad

Hamilcaris de hostibus uictoria

Gefira captiuitas

Spendius Hamilcaris exercitum circumdat

Narua et Hamilcaris socius

castra hostiū pficiscitur. Cūq; iam prope esset: colloquiū manu poscit. Mittitur ad eū unus ex Hamilcaris militibus. Ille ea de cā se aduentasse dicit: Vt Hamilcarem alloquatur. Esse enim nōnulla quæ aperire duci uelit: p̄inde rogare ac obsecrare: ut p̄cedat e castris: sese usq; ad munitiones obuiam iturū. Hamilcar p̄ id tēpus pro uallo stabat: & qd sibi uellet numida admirabatur. Tandē nō contēnere hoīem uisum est. Itaq; castris egressus in colloquiū se offert. Numida simul atq; Hamilcarē cōspexit: ad terrā profiliens hastam & equū reliquit: Ipse pedes & inermis ad Hamilcarē uenit: Narrat sese iam pridem magna admiratione uirtutis captū: eius amicitiam familiaritatēq; optasse: amoreq; sui unius Carthaginēses partes aīo p̄ferre: putasse uero id maxime tēpus amicitiaē ostendēdā: cum difficultas earū: cōmoda offerētis excludit. Se igitur si nō abnuat cum aliqua suorū manu ad eum uenturū. Hamilcar his lætus dictis laudatū cōmendatūq; adulescentem ut ad se q̄primum trāseat hortatur. Et quādo tantus ardor in eo cōspicius sit in generū sese illum deligere p̄nūciat. Iureq; iurando id sancit. Igitur Narua ad suos reuersus postridie cū duobus milibus numidarum qui una domo p̄fecti erant: ad Hamilcarē in castra transiit. Ea res plurimū opitulata est Carthaginensibus. Hoc enim auxilio sublatus Hamilcar aduersus Spēdiū & affros signis collatis dimicare ausus ē: uictor in eo praelio fuit. Narua & Numidis qui cū illo uenerāt egregie operā suā nauantibus: Supra decē milia hostium in eo plio cesa sunt: capti uero ad quatuor milia. Spēdius uero & Antarius Gallorū dux: cum reliquis copiis fugam cōsulere. Post hoc plium: Hamilcar captiuis oībus quorū pleriq; sub eo duce in Sicilia militauerāt: ad se uocatis: eorum quæ ad eā diem cōmisissent impunitatē se cōcedere dixit. Proinde si militare secum uellent arma ex defunctorū spoliis p̄biturū: Sin abire mallent id qdoq; licere. Ea benignitas Hamilcaris indimittēdis captiuis apud hostes relata multorū flexerat aīos: & antiquum eius ducis amorē apud milites renouarat. Nec deerant qui apte dictarent per eū cōponi rem oportere. Id cū animaduertissent duces hostiū: ueriti ne Hamilcaris gratia apud exercitū p̄sertim impunitate oblata p̄ualeret: quo maiore aliquo scelere spem ueniaē auferrēt: tale aliquid machinātur. Glisco erat Carthaginēsis apprime nobis hic in Sicilia p̄tor fuerat: & hos ipsos milites post romanorum pacē ab Hamilcare acceptos in affricam deduxerat: eiusq; nos supra mētionem fecimus. Orta igitur ab initio seditione cū exercitus apud times oppidū cōstitisset: crebrisq; nūciis a senatu Carthaginēsiū missis de concordia tractaretur: postulatum est a militibus ut arbitrio Glisconis: controuersiaē sedarētur: Id p̄pter summā spem optimāq; eius uiri fiducia factum: ab exercitu cōstabat. Nam Hamilcarī q̄dem p̄ id tēpus irati milites erāt q̄oniā is multa in Sicilia dū sub eo militaret pollicitus eēt: reuersus autem domū fraudari pateretur: nec ut debuerat se pro eorū fauore, interposuisset: Itaq; ad Glisconē conuersi: cuius recētior erat apud milites gratia illū arbitrum ad cōponēdas lites poposcerūt. Ierat igitur: tunc ea de cā Glisco in castra arbiter ab exercitu postulatus. Sed multitudo in cōposita & uariis linguis: uariis moribus ac insup a sediciosis concitata incredibiliter fluctuabat. Itaq; paucis post diebus q̄ in castra uenerat Glisco ab illis ipsiq; q̄ eum fiducia gratia arbitrum poposcerāt capitur in catenas coniicitur. Idem in cæteris Carthaginēsiū qui cum illo uenerāt. Idē quoq; aliis quos nācisci potuerunt. Duces igitur ueriti Hamilcaris gratiam quo maiore aliquo scelere milites obligarent: Litteras fingunt suo arbitratu & tabellarius submittitur. Inde q̄si alia de re acturi cōciomem uocāt: Cum frequētes cō

Syndij et Antarici fuga

Glisco arbiter ab exerc. poscitur

Glisconis captiuitas

uenissent: tabellarius ut præceptū erat cum litteris aderat. Narrat sese ab Sardinia recentissimū aduenisse. Litterasq; de cōi re ducibus afferre: leguntur in cōcion: elite ra. Tenor earū fuit uti Glisconem ceterosq; captiuos diligentius custodirent. Esse enim quosdā in exercitu quorū opera liberatio eorum promissa Carthaginēsis esset. Eo nuncio turbatis oīum aīs: & ut par erat in suspitionem uersis: Spēdius fug gestū ascendit. Milites supplicii oratione præcatur: ne ficta Hamilcaris clemētia in dimittendis captiuis decipi se permittāt. Nō enim eos dimisisse q̄ saluos eē cupiar sed per illorū dimissionem oēs simul decipiat: ut nō de q̄busdā: sed de oībus simul supplicium sumatur: quātū uero ad Glisconis negociū attinet monere se atq; ob testari: ut etiā atq; etiā considerare secum uelint: quāta mox incōmoda subituri sint: si tam egregius dux: tamq; præstās in re militari per ignauā atq; socordiā eorū ma nibus elabatur: præsertim quem non ignorent esse sibi inimicissimum. Nō enim di mittere eum: sed contra se imittere. Quod si accidat ut fictis deliniti blandiciis eū labi patiantur: moxq; ille sui arbitrii factus (ut credere par est) manu & consilio p̄se quatur: quis non eorū hebetudinē prudentiamq; contēnatur: q̄ quē paulo ante in Cathenas cōiecerint eum nec tam fatue amicū fore sperauerint? Adhuc eo dicente alter tabellarius a Timete aderat litteræ fere eiusdē tenoris erant. Quibus recitatis Antaricus gallorū princeps assurgens: unā se prospicere uiam salutis inq̄: si oīs om nino spes quā in Carthaginensibus habeāt p̄cedatur: Quoad uero quis ad illorū dementiā respexerit eū fidum in bello socium esse non posse. Itaq; illis nō maxime credere illos audire: illis mētem adhibere oportere: qui q̄ acerbissima aduersus car thaginenses consulerent: qui uero contra suaderēt: eos proditores atq; hostium lo co habendos esse. Post hæc & huiusmodi tandem sniam p̄mitur ut Glisco: ac cate ri Carthaginensium quos in captiuis haberent: duris suppliciis affecti necentur. Erat hic maxime e ducibus aptus: p̄pterea q̄ ex longa militia assuetus phenicea lin gua utebatur. Eam uero plurimi intelligebāt. Huius igitur oratio fauore militari ex cepta: a ferocissimo quoq; laudatur. Modestiores aut si qui in exercitu erāt contra dicere non audebāt: ne forsan suspitione illā q̄ ex litteris p̄positā diximus notaren tur. Fuerunt tamē quidā qui sententiā Antarici laudantes mortē probarēt: dura ue ro supplicia præsertim in Gliscone uiro eius dignitatis collerēt: Hi & minis & uo cibus sediciosorum agitati: ac plene lapidibus obruti sunt. Aguntur oīa proterue ac turbulente: & quasi furore quodā turbæ feruntur. Recepto igitur Antarici con silio Glisconem & alios captiuos: ad septingentos hi fuere extra uallum perducūt. Ibi a Gliscone ipso incipientes singulorū manus: nares: aures p̄ciderūt: mēbratimq; lacerarunt. Ad extremum fractis cruribus uiuos adhuc in Scrobē quādā abiicerunt: Et de oībus Carthaginensibus: qui post hac in eorū potestātē uiui puenirēt idem supplicium sumēdum statuerūt. Caduceatorē uero corpora defunctorū ad sepul turā petentē ad se uenire uetuerūt: idem supplicium caduceatoribus legatisq; siquī unq̄ ad eos uenire ausi fuerunt minitantes Carthaginenses supplicio suorum ciuū cognito: miserum in modū affligebātur: totaq; in luctu ciuitas fuit. Deniq; ad Ha milcarem scribunt uti hæc tam scelestā & inaudita facinora ulcisci p̄peraret: q̄bus litteris & simul crudelitate hostiū p̄motus Hamilcar pristinā clemētiā & mansuetu dinem exuit: & oēs oīo hostium quos aut tunc captiuos apud se habebat: aut po steain eius potestātē uenere bestiis obiecit. Ita bellum desperatū atq; nefarium ab utraq; pte excitatur: ne quisq; post hac in eo bello: aut a Carthaginēsis captus ē:

Spēdius ad milites oratio

Antarici ad milites uerba

Glisconis intrinsecus tra
bilis

qui nō bestiis laniandus obiiceretur: aut ab hostibus qui non mutilatus ex carnifi-
catuq; periret. Per hoc tēpus cū uiderentur Carthaginēses p̄ualere: ac longe melio-
ri spe gerere bellū: subito fluere retro: ac in cōtrariū uerti fortuna coepit. Postq̄ enī
ex his quas supradiximus causis efferatū est bellum: irritati Carthaginēses ob ho-
stium crudelitē Hānonem alterū ducē Hamilcari cōiunxerunt: ac pari consilio ad-
ministrare bellū iusserunt. Sic enim facilius opprimi posse arbitrabātur. Vt igitur si-
mul fuerunt duces: magnæ inter eos cōtrouersia ortæ sunt. In qbus usq; adeo uesa-
ne p̄gressum est: ut omiſsa oīum cura per singulos dies inter se pene digladiarētur:
& facultatē opprimēdi sui hostibus darent. Accessit ad hęc cōmeatus penuria nō
solū p̄pter incuriā ducum: uerū etiā p̄pter naufragiū: quo onerariæ fere oēs frumē-
tum in castra ferētes aduersa tēpestate correpta perierāt. Per idem tēpus uticēses &
hipponēses: quæ ciuitates ad eā diem uel p̄tinaciter in p̄tibus Carthaginēsiū ste-
terant mutata uolūtate ad hostes defecere. Et quidē tāto furore: ut oēs Carthagi-
nēses qui p̄sidii cā apud illos erant interficerēt: ac moenibus oppidorū p̄cipites da-
rent. Explicatus igitur Matho hypponēsiū cura qua prius destinebatur: exercitū
reduxit: coniunctuq; cū spendio: & Antarico oībus simul copiis Carthaginē ip̄am
obsidere aggrediūtur. Tantis undiq; cladibus afflicti Carthaginēses quo se uerte-
rent nesciebāt. Et accedebat his malis q̄ in senatu factionibus certabatur: aliis Ha-
milcari: aliis Hānoni fauentibus: unde & barchina factio dicta est: quoniā Hamil-
car cognomēto Barca uocabatur. Cum itaq; alter e ducibus amouēdus esset: nec in
senatu ob studia factionū conuenire posset: Placuit tandē exercitus arbitrio p̄mit-
tere ut quē uellet ducem retineret. Quo facto rursus Hānone a cura belli repulso:
p̄rogatiua militari: Hamilcar p̄fertur. In Hānonis locū Hānibal suffectus: magnaq;
concordia ducum: bellū deiceps administratū: Carthago nihilominus ab hostibus
obsidebatur. Nam terra q̄dem circa urbem oīa loca tenebāt. Hamilcarē uero exerci-
tūq; excluderant. Per hęc tēpora Carthaginēsiū obsidione laborantibus: Hieron
Siracusanus magna auxilia misit. Romani quoq; in hoc bello Carthaginēsiū opi-
tulati sunt. Ex huiusmodi cā cum primū obsideri cæpta est Carthago: multi ab Ita-
lia quæstus gratia nauigantes frumētum in castra hostiū deferebant. Eorūq; ad qn-
gētos uariis tēporibus Carthaginēses cœperāt. & in carcerē adduxerāt: qua de cā
cū postea legati a Senatu missi Carthaginē uenissent: & Carthaginēses eorū gratia
cōmoti: illos q̄ capti erant benigne liberassent: usq; adeo grate id suscepit populus
ro. ut senatus contum fieret ex italia ac oībus locis quæ romano suberāt ip̄erio fru-
mētū Carthaginē exportari licere. In castra uero hostiū ne q̄s exportaret magna cō-
stituta pœna eodē senatus cōsulto p̄uisum est: Captiui quoq; oēs Carthaginēsiū
q̄ post pacē in Sicilia Italiaq; remāserūt: sine p̄cio dimissi sunt: qbus rebus subleuati
Carthaginēses: obsidione tollerabāt: & iā copia Hamilcari in dies augebātur. Itaq;
superioribus locis castrametatus cōmeatū ab affrica deferri ī castra hostiū phibeat.
Qua tandē difficultate coacti hostes: cū neq; ab Italia Siciliaq; phibentibus roma-
nis neq; a terra phibente Hamilcare cōmeatus deuehi posset: obsidionem dissolue-
runt. Relictoq; apud oppidum Times Mathone cum p̄te copiarum: Spendius reli-
quas habens copias ad qnquaginta milia hoīum contra Hamilcarem cōtendit: Ha-
milcar equitatu & elephātis p̄ualebat: quæ duo ueritus Spēdius plana uitabat ædi-
tis locis castra metebatur: Cum igitur p̄pinqua essent hostium castra: ac per singu-
los fere dies p̄lia cōmitterentur: cōfestim discernere licuit: quātū inter periciā ducis

Hāno dux hamilcari cōi-
guntur

Hamilcari & hānonis
cōtrouersia

uticēsiū & hipponēsiū dēst-
ctio

carth. obsidio

Barchinā factio n̄n

ac temeritatem ferocium tuorum interesset. Hamilcar enim nil temere nil ferociter gerendo Spendii audaciā breui domitauit. Nōnunq̄ enim simulata fuga in insidias præcipitem traxit: nōnunq̄ in prouiso hostes adortus magnū eorū numerum opp̄sit. Captiuos omnes uti ab initio constituerat bestiis laniandos obiiecit. Tandē circūuentos eo difficultatis adduxit: ut neq; descendere ex æditis locis metu equitū: atq; elephantorū auderent: neq; cōmeatus deferri ad eos posset. Cum ea iam plane esset obsidio. Spendius ad Mathonē nunciis missis: ut sibi cum reliquis copiis subueniret postulauit: & quasi id prope diem futurum esset: hac auxilii spe milites solabātur. Sed nihil duri in p̄sentiarum aderat. Hamilcar enim in dies magis eos p̄mebat: ac uallo & fossa circūdabat. Cōmeatus autem oīno defecerant. Cūq; captiuos oēs bestiis obiici non obscurum esset: nec ullum misericordiæ locū sibi relictū ob superiora scelera intelligerent: incerto consilio: inter angorē famis: ac formidinem supplicii fluctuabāt. Demum ad eam rabiem desperatio adduxit: ut primo equos: ac iumenta comederēt: mox seruis ac ministris cæsis eorum carnibus sustentarentur. Deniq; cum frustra expectatū auxilium nō ueniret: milites Spendii cum Hamilcaris militibus e uallo collocūtur: petuntq; ut liceat legatos ad Hamilcarē mittere. Id cū ipetrassent mittunt aliquos ac per eos paciscuntur: ut decē e primoribus exercitus Hamilcarī traditis: reliquis cum singulis uestimentis abire liceat. Ea pactiōe Spendius ipse: & Antarius: & alii primores exercitus traduntur Hamilcarī & in Cathenas coniiciuntur. Dum hæc in castris fiunt ad quatuor milia affrorū: qui huius p̄tationis ignari fuerunt arma caperunt: & in parte castrorū se tutebantur. Quos postea Hamilcar quasi exptes foederis in hostium numero habuit: eosq; ad unum interfici iussit. Post opp̄ssum Spendii exercitum: Hamilcar ut reliquas hostium copias p̄sequeretur. Times exercitum duxit. Id enim oppidū Matho cum parte copiarū tenebat: & usq; ad Carthaginis mænia quotidie infestabat: Cum igitur Times peruenisset in pugnā pellicere Mathonem nitebatur: At Matho se primo aduētū manibus continebat: nec pugnandi copiā faciebat: Itaq; duces iter se partitis copiis binis castris diuersa regione contra oppidū positos obsidere inclusos pergunt. Hānibal ab ea parte oppidi quæ ad Carthaginē spectat castra metebatur. Hamilcar uero superioribus locis quæ ad affricā pertinet. Itaq; diuisis copiis castrisq; die cōstituta de Spēdio ac Antarico ac cæteris primoribus hostiū, quos in Cathenis habebāt: supplicium summere in oculis obsessorū statuerūt. Quāobrem ex cōposito ate oppidum cōueniētes q̄ p̄xime ad moenia illos adducunt. Ibiq; supplicio laceratos spectatibus hostibus altissimis crucibus sustulerunt. Ea cum p̄fecissent sua utriq; dux in castra milites reducere coepit. Inter hæc Matho paratis structisq; intra oppidum copiis eorū digressum expectabat. Itaq; ut Hamilcarē iam longius abire cōspexit e diuersa regione oppidi cōfestim egressus Hānibalē tardius iter facientē assegitur: Tātusq; fuit ipetus ut non solum p̄figaretur Hānibalis exercitus: uerūetiā cum cōfusa copia repetere castra mixti una uicti uictoresq; intrarēt. Turpis de hinc fuga & plurima cædes ubiq; p̄ iram a uictoribus ædita. Capti etiā multi: & in primis Hānibal ipse dux quē e uestigio ad crucē Spendii tractum: illius deposito corpore huic mutilatum crudeliter atq; confractum uiuū adhuc in eādē crucem sustulere. Tringenta uero ex nobilitate Carthaginensi circa Spendii corpus crudelissime mactauerūt. Hamilcar nec satis p̄pere sensit eruptionem hostium p̄pter longā distātiā castrorū. Nec postq̄ intellexit ferre auxilium potuit ob locorum difficultatem. Interiacent

Spendij et Antarii capti-
uitas

Spendij et Antarii capti-
uitas

Hānibal a Mathone uictus

Hānibalis uictus

enim paludes ac plurimū impedita sunt loca: Processerat tamen e castris ut auxiliū ferret: sed medio fere itinere deletum Hānibalis exercitum: & capta eius castra cognouit. Itaq; reductis propere copiis ne prioribus castris consistere ausus longius abiit: & apud macheram fluuium castra metatus est. Hæc postq̄ Carthaginem nunciata sunt: rursus senatum simul atq; plebē metus inuasit. Renatū enim bellum cernebant: quod paulo ante confectum uidebatur. Itaq; maiore cura q̄ unq̄ incūbētes nouum in urbe delectū habuere: Triginta uero senatores ad Hamilcarē legatos miserunt: qui cum illo agerent uti priuatas inimicitias: quæ sibi cum Hānone fuerāt rei publice cōdonaret. Eumq; collegam esse pateretur: cōmuniq; consilio bellū gerere. Id cum iperassent. Hāno rursus cum nouo delectu missus Hamilcari cōiungitur. Hi postea aduersus Mathonem bellum gerētes: post multos casus: ac uarias belli uices: quos & apud leptem oppidum: & aliis locis habuere: tādē ex composito sua & hostium uolūtate magno prælio signis collatis decernere statuerunt. Ad hoc ipsum dies cōstituta. Copiæ undiq; contractæ: apparatus omni adnixu utpote ad extremum casum facti. Pugna demum inita Carthaginēses uictoriam affecuti sunt. Matho in potestātē hostium uiuus puenit. Post hoc plium Ciuitates affricæ quæ prius defecerant: in Carthaginensium potestātē omnes rediere: præter uticenses: & hypponenses. Hæ nāq; pro magnitudine crudelitatis dudum ad Carthaginenses ciues editæ: si in uictoris potestātē redissent supplicium formidabant. Itaq; iam pridem ad romanos legatione missa se: ac sua illis debebāt. At romani suscipere noluerunt. Ita re infecta legatio rediit. Tandem p̄cisa omni spe: & ipsæ redire in potestatem uictoris coactæ sunt. Per hunc modum finis bello affrico impositus. Triēnio fere: & quatuor mensibus postq̄ geri ceptum fuerat: usq; adeo prospero euentu ut nō solum cuncta recuperaret Carthaginenses in affrica prius amissa: uerū etiam auctores oēs rebellionis quasi fato quodā in potestātē eorum uiui peruenirent. Matho captiuiq; alii in triumphum ducti: & supplicio affecti sunt.

POST pacem igitur in Sicilia cum romanis factā: Carthaginēses ista gesserunt. Romani uero post eā pacem aduersus illirios ob casum populi romani legatum & infestatum p̄datoriis nauibus mare: tunc primo gessere bellum: quibus celeriter domitis & purgato mari pleraq; ciuitates greciæ in populi romani amicitia puenirent. Nā illirii per id t̄ps cōes oīum græcorū hostes erāt: terraq; & mari oīa infestabant. Corcyram & Epidamium obsederāt: & pugna nauali Acheos fuderāt: oēmq; graciā latrociniis: armisq; cōtriuerant: Sed ubi affuerūt Consules ambo. C. quidem fulitius cū ducētis nauibus. A. uero Postumius cum pedestribus copiis: quas Brundusio apolloniā traiecerāt: Fracti nullo negotio illirii: & ad extremum domiti pacē supplices petierunt: & quas tulerunt cōsules cōditiones acceperunt. Tenta eorum regina cuius opa legatus populi romani cum ad res petēdas uenisset ad eam: interfectus fuerat: grauit̄ multata: ac fere toto regno spoliata ē. Reductis in italiam exercitibus cum nunciarentur Carthaginenses finito affrico bello magnā parare classē qua Sardiniam inuaderent. Romani in suspicionem adducti: quasi ea classis aduersus se cōtra foedus pararetur: pacem ruptam quærētes bellum Carthaginensibus indixere. Eius tanta repente formido p̄enos inuasit: ut non solum Sardiniam dimitterent: uerum insuper stipendium nullæ ducētorum talētorum ipenderent: ne se in p̄sentia populus romanus adoriretur. Ita foedus inter Carthaginenses & romanos renouatum est. Sardinia ad iperium romanorum accessit.

Hāno rursus Hamilcari cōiungitur

Mathonis captiuitas

C. Fulitius et A. Postumius in cons.

Illirij a R. O. uicuntur

Tenta illiriorum regina

Sardinia ad R. O. imp̄tum accessit

fit: crescentibus mox in hispania Carthagenensium uiribus: eo naq; post foedus: Hamilcar cum exercitu missus: incredibili uirtute rem Carthagenensium adauxerat: nec eam quidem partem romanus populus negligendam putauit: ducibus exercitibusq; eo missis: his quoq; in locis imperium extendit: ut neq; plus nimio cresceret aduersariorum potentia in uacua penitus regione: neq; ex ea parte quicq; moliendi facultas hostibus prestaretur. Bellum deinde gallicum in italia oritur: de quo altius repetetes dicere aggrediemur. Nam ut affricum bellum Carthagenensibus finitiuum: & periculosum fuit. Ita gallicum romanis & in utroq; non de gloria: sed de salute pugnatum constat. Italia ab oriente quidem adriatico mari: a meridie uero atq; occasu tyrrheno in modum insulae cingitur. Ad septentrionem uero montes habet continuos qui inter utrumq; mare extensi mirabili altitudine ac difficilimo aditu a mediteranea regione illam comuniunt. Hi montes proprio nomine alpes uocantur. Apeninus autem mons paulo supra inferum mare ab alpebus oritur: moxq; se magis: atq; magis ab illis disiungens: recto dorso in superum mare fertur: quasi usq; ad urbem senam. Inde rursus ad dextram flectens per mediam Italiam in siculum fretum discurrit. Inter apeninum uero & alpes campi sunt: non Italiae modo uerumetiam totius europae uberrimi: quorum formam quodammodo triangularem esse contingit. Alterum siquidem latus apeninus efficit: alterum alpes: qui ab angulo summo quo inuicem se contingunt: magis atq; magis disiungentes in adriaticum mare feruntur. Basim uero trianguli latus ipsum adriatici maris efficit a sena urbe usq; ad intimum Venetiae sinum. Padus uero inter apeninum & alpes decurrens: ingenti aquarum multitudine planiciem secat & in adriaticum mare fertur: Hanc regionem Tusci quondam incoluere duodecim urbibus in ea conditis. Et adriaticum mare ab adria tuscorum colonia: quae inter hostia padis condita fuit nominatum constat. Galli deinde superatis alpebus in hanc regionem transierant: pulsifq; haetruscis per haec loca consedere: a quibus mox gallia uocitata est. Galliae igitur duae sunt: altera transalpes: quae proprie est gallia: Altera in Italia quae cisalpina dicitur. Sed huius galliae quae est in Italia praecipuae auctoritatis. Hi populi fuere: Primi inter padum: & alpes laei: mox lebetii: Post hos insubres: mox Cenomani: inde Veneti non ipsi iam galli: sed aliud genus antiquum ex passagonia profectum: Inter apeninum rursus & padum: Primi ananes post boii: inde eganes mox senones: qui iuxta adriaticum mare extremi omnium gallorum incoluerunt: Horum praecipua urbs sena fuit. Ducentesimo fere anno: Postquam hi gallorum populi in ea regione consederunt: bella inter eos ac romanos sunt orta. Nec primo aduersus omnes: sed aduersus senones: qui magis finitimi erant. Hi enim superato apenini uigo cum magno exercitu in haetruriam descenderunt. Ibi cum urbem clusium obsedissent: irritati a legatis romanis: qui per spem concordiae uenientes: mox proprio sese intulerant: ac regem ipsum gallorum cominus pugnando occiderunt. Omissa clusio romam inuasere. Hi sunt galli senones a quibus romam captam uulgo praedicant. Non ipsi tunc primum ex gallia uenientes: sed in Italia nati educatiq; uerum antiqua origine ex gallia orti. Multa post hoc bella inter romanos & gallos consecuta sunt: usq; ad tempus primi punici belli. Post id autem bellum: maior quam unquam tumultus ex huiusmodi causa oritur. Non multo ante id tempus galli haetruriam ingressi aretium obsederant. Romani auxilium ferentes contra gallos non longe ab aretii moenibus dimicarunt: In ea pugna superati romani consulem amiserunt. Multi praeterea romanorum captiui in galliam ducti sunt. Cum igitur pro his redimendis legati populi romani in galliam

italiae forma

Alpes
Apeninus

radi de cursu

Adriaticum mare in
Adria ubi locus

Galliae cisalpinorum populi

Senones

Senae

Senonum in haetruriam obsessus

Gallorum de re uictoria

Legati a gallis interfecti

M. curij de gallis uictoria

nenissent: contra ius gentium uiolati a gallis interficiuntur. Ea indignatione populus romanus nouū delectum ex integro habuit: ac. M. Curium bello gerendo praefecit: qui cum exercitu galliam ingressus contra senones collatis signis pugnavit: uictorq; tanta occidione eos occidit: ut pene ad interfectionē delerentur. Reliquos uero qui praelio superfuerāt sedibus romani pepulerunt. Alios deinde gallos duobus plius superatos suis acquiescere rebus ac pacem optare compulerunt. Hæc fere extrema erāt cum gallis gesta ante tēpus primi punici belli. Itaq; durante bello punico galli quietem egerunt. Post punicum tādē & illiricum bellum. C. Flaminium legem ad populum tulit: ut ager gallicus qui senonibus per superiora bella ademptus fuerat romanis ciuibus assignaretur: Id cū innotuisset: Boi qui proximi post Senones erāt Hanc propinquitatem romanorū: Ciuium grauissime indignabantur. Quo enim tandem alio eam rem spectare: nisi ut pulsus deinceps omnibus gallis regionem totam in proprios usus romani cōuertant. Consueuisse bella geri propaganda imperii ac gloriae causa. uictis autē parci solere. Romani autem contra ius gentium cōtraq; humanitatem: nō iam de gloria: sed de præda certare. Enimvero non usq; adeo cōtritas esse galliæ uires: ut contēptui romanis esse debeant: ac in eorum oculis: quibus cum pacem fecerint: ueluti peremptorum in bello spolia legere. His accēsi uocibus legationem de cōmuni salute ad insubres quorum præcipua inter omnes gallos cisalpinos fuit auctoritas mittunt. Idem faciūt ad Cenomanos & alios gallorum populos. Ibi refricandis ueteribus odiis: ac recētibus iniuriis cōtra romanos incendūt. Magnas esse docent cisalpinorum gallorum uires: modo oēs uno consensu ad bellum incūbant. Quod si singuli per se aggrediantur impares esse romanis: quod illi astu pudentes semper egisse ac singulos inuaderēt. Itaq; senones dudum ea fraude euertisse: nunc uero Boios ipetere: quos si opprimant mox cenomanos: inde insubres petituros. Quāobrem si sapiant cōmuni consensu bellum esse suscipiendum: quin etiam mittendum esse transalpis legatos: qui pristina consanguinitatem cōmemorent: principumq; & bellorum auxilia rogent. His igitur rationibus insubres: & cenomanos: ac ceteros oēs galliæ populos: in sentētiam trahunt: Cōsiliaq; belli facile suscipiunt: & contra populū romanum oēs coniurant: cōmuniq; consilio transalpes legatione missā Congolicanum & Amæroestem gallorum reges: itemq; alios circha rhodanum gallos ingētibus præmiis pollicitationibusq; sollicitare aggrediuntur: ut coacto exercitu in italiam transeant: per maxima eis cōmoda: si romanos superent ostēdunt. Esse enim italiam ubere & amœno solæ cūctis etiā quæ dici possint diuiciis refertā. Romanos autē uinci nullum fore negocium: si trasalpini cisalpinisq; galli pristinae cōsanguinitatis memores: unā ad bellū icūbāt. Cū olim Senones eo plio fuderint: urbēq; romā cœpint: atq; icēderint. Hæc iactādo monēdoq; tādē reges ipos pplosq; galliæ ad bellum exciuerūt: Magniq; cōfestim habētur delectus: multi etiā spe prædæ ac nouarū sediū auiditate: sese regibus cōiūgūt: ut neq; maior unq; exercitus neq; ex ualidioribus pugnationibusq; gētibus neq; oī apparatu insignior cogeretur: societasq; publice fieret: iter cisalpinas & trasalpinos gallos: ad romanum iperium euertendum: hæc ubi & fama: & multorum litteris: nunciisq; romā delata sunt: magno terrore: cohorto uarie tumultuarii in urbe cœptū. Magnos delectus haberi: copias educi: pperare oēs trepidare adesse iam gallos putare. Ceterū hæc non parū carthaginēsis pfluere ad iperium in hispania ppagādū. Romani enī hūc tumultū gallicū formidātes res hispaniæ negligere coacti sunt. Itaq; renouato

C. Flaminiij lex

Gallorum in Ro. cōiunctio

cum Carthaginēſibus foedere totis iam aīs in bellum gallicū uerſi: id unū p̄ id tēpus maxime cogitabant: quē admodum aduerſus gallorum conatū reſiſtere poſſent. Co-
acto circa rhodanū exercitu: oībusq; ad iter paratis. Cōgolitanus & anarocēſtes gal-
lorum reges: magnam multitudinē mouentes: ſuperatis tandē alpibus in Italiā uene-
runt. Tardiorē fuiſſe illorū aduentū cōſtat. ac diutius p̄tractā ſpem. Itaq; Cenoma-
ni & ueneti legationibus romanorū interea deliniti: ab incepto deſtiterant. Popu-
liq; ro. amicitia: ſocietati trāſalpinorū p̄tulerant. Cū ergo in cāpos q̄ ſunt circa padū
annē tranſalpini exercitus deſcendiſſent: Inſubres ac Boi magna multitudine ſeſe il-
lis cōiungunt. Reges igitur p̄pter cenomanorū uenetorūq; ſuſpicionē: p̄te copiarū
inſubribus relicta: ipſi cū reliquo exercitu caſtra uerſus hætruriā mouerunt: ducētes
peditū atq; eqtū infinitā pene multitudinē. Eo anno. L. Aemilius & C. Attilius prin-
cipio cōſulatus in Sardinia cū claſſe nauigauit. Aemilius at cū exercitu Arimini bois
oppositus cōſiſtebat. Cæterū ciuitas tota erecta ac ſollicita erat: nec ſine ingenti mœ-
tu tanti gallorū conatus expectabantur. Veniebat enim in mentē uetusta cladis: &
quaſi fatalē romanæ urbi gentē formidabāt. Itaq; maximos iā pridem exercitus ob
hac ſuſpicionem populus romanus parauerat: ac in ſuper delectus noui in urbe: &
apud ſocios impigre habebātur: & quaſi nō ſemel: ſed plures pugnandū eſſet. Mili-
tes copiaq; totius Italia: ad ſenatū relata præſto eſſe monebantur. Nec ſane cæteri
Italiae populi ſegniores erant. Tantis enim gallorum copiis Italiae p̄mentibus: nō iā
pro Imperio populi ro. ſed pro ſalute ſua ſuorumq; ac patrii ſoli tutela ſe pugnatu-
ros arbitrabantur. Ea p̄pter oēs Italiae populi romanis quaſi nō dominantibus ſed
quaſi potentia & auctoritate primoribus in hoc bello paruerunt: & quaſi ad caput
ſummam totius rei ſponte ſua referebant. Quantas uero copias in armis. quantasq;
paratas in ſubſidiis Italia tunc habuerit ex tabulis ſingulorū populorū intueri licuit.
Quas hic prout a certiffimis auctoribus noſtris: graecisq; traditū ē ſingulatim referē-
dum: p̄ gloria patriæ exiſtimauimus. Primū ut a romanis incipiā. L. Aemilius: & C. Attilius
Attilius Conſules principio ſui cōſulatus quattuor legiōes urbanas in expeditionē
eduxerāt: harū ſingulis quinque milia & ducēti pedites: eqtes uero trecenti inerāt: Exie-
rāt quoq; cum iisdē cōſulibus auxilia ſociorum: horum erat numerus triginta milia
peditum. Eqtum uero duo milia. Itaq; conſules ambo in exercitu hēbant milia pedi-
tum quinquaginta & octingētos. Eqtum uero tria milia & ducentos. Hic ordinarius
erat exercitus: ac p̄ ſingulos annos educi ſolitus. Extra ordinē uero tumultus gallici
uero cā. Hæ poſtea copia ſuperatae fuerunt. Primū tuſci atq; ſabini peditum ſeptua-
ginta milia: ſtatim ut galli tranſire apeninum nunciati ſunt in armis habuere. His ne
priuata magisq; publica auctoritate gerere bellum uiderētur. Prætor romanus præ-
fectus eſt ac tueri hætruriā iuſſus. Poſt hos umbri & Sarsennatae apenini accolæ ad
uiginti milia: hi apenino cōſiſtere iuſſi erāt: & i Boiorū agros irrūpe: has tunc aduer-
ſus gallos primo copias ipetu oppoſuerāt. Erāt p̄terea p̄tae aliae copiae q̄ quaſi ſubſi-
diis tenebātur. Ro. uiginti milia peditū: eqtes mille & quingēti: ſociorū at triginta milia
peditū: eqtū uero duo milia. Hi romæ iuſſu. Senatus p̄p̄liq; ſi qd ſubitaneū icūberet
affidue p̄ſtolabātur. In tabul̄ uero relatae erāt copiae armatorū: q̄s unaq; gens ſubſi-
dii cā parauerat. Numerus earū hic fuit. Latinorū octuaginta milia peditū: eqtū uero
duo milia. Samnitorū uero ſeptuaginta milia peditū: eqtū uero ſeptē milia. Iapigēſiū
ac meſapiorū quinquaginta milia peditum: eqtum uero ſexdecim milia. Luchanorum
triginta milia peditū: eqtū tria milia. Marſorū aut & mariciorū ac ferētanorū: & p̄

*Cogolitanus et Anarocēſtes
gallorum reges in Italia aduen-
tū*

*L. Aemilius et C. Attilius
coss.*

Ro. i gallos apparatus

terea uestiuorū peditū uiginti milia: eqtum quattuor milia. Erant quoq; per id tps
pter eas copias quas supra memorauimus legiões duæ: i Sicilia et circa tarētū p̄sidii
cā constitutæ. Harū singulæ hēbant peditū q̄ttuor milia & ducentos eqtes. Insuper
romanorum. Cāpanorūq; scripta atq; parata ad id bellū multitudo ingens. Eius nu
merus fuit circiter ducenta quinquaginta tria milia peditū. Eqtū uiginti milia. Nume
rus igitur oīum, simul ex tota italia armatorū fuit, peditū septies centena milia: equi
tū uero circiter septuaginta milia. Hæ tunc italia fuerunt copia: p̄ter Boios & insu
bres ac cæteros populos, qui ro. aduersabantur: Galli paratis oībus quæ ad bellum
p̄tinebant: tandē supato apenini iugo in hætruriā descenderunt. Oīa ferro igneque
uastantes. Cū iam nō lōge ab urbe Clusio eēnt: hætruscorū sabinorūq; copias quas
p̄sidii cā paratas diximus cū roma. p̄tore in agro aretino cōuenisse nunciatur. Quo
audito galli confestim iter ad nostros tumultuosius conuerterunt. Cūq; in conspe
ctu essent castra utriq; munierunt. Prætori ro. expectandū. L. Aemiliū consulē uide
batur: nec prius cū tanta multitudine gallorū fortunā pugnæ experiendā esse: q̄ ex
ercitus cōsulis cū hætruscorum sabinorūq; copiis iungeretur. Eo cōsilio intra uallū
milite continebat: nec p̄tatem pugnandi faciebat hosti: satis in p̄sentia existimās: si
a populationibus cohiberet. Cognita igitur p̄toris snia. galli dudū adiungunt: qua
si enim aduētum cōsulis. (Nam is plane adesse dicebatur) formidaret: de quarta ui
gilia peditē educunt: ac fesulas uersus iter facere contendunt. Equitatum uero oēm
in castris relinquunt: nec prius iter arripere iubent q̄ hostibus cōspicui fuerint. Hæ
trusci igitur ac sabinī primam sub lucē gallorū eqtes tumultuosius abire cōspicati:
cum insuper noctis silentio peditē e cōspectu ablatum cernerent: fugāq; et trepida
tionē existimarent: raptō post eius agmine incaute feruntur. Ita p̄cipitati in insidias
circūueniūtur a gallis & iūiti pugna decernere: cōpellūtur: Ad sex milia hætruscorū
sabinorūq; in ea pugna cecidere. Reliqua uero multitudo cum galli undiq; p̄merēt
numeroq; & ferocia præstarent: accepta protinus fuga in tumulum quendā natura
munitum sese trepida recepit: Galli quoniā & prælio & superioris noctis uigilia cōfe
cti erāt ab ex pugnatione eius tumuli se tunc continuere: sed circum ea loca statiōi
bus dispositis ad curāda corpora uertuntur: eo p̄posito: ut postridie totis uiribus
tumulum expugnare aggrediantur. Per idē tps. L. Aemilius consul quē arimini cum
exercitu fuisse diximus: cognito gallorum aduentu i hætruriā p̄ p̄ximos apenini sal
tus trāsierat. Cum forte superioris pugnæ ignarus non longe ab eo tumulo castra. po
sisset: q̄ obsidebantur cognito aduentu cōsulis (Id enim ex ignibus per noctem itel
lexerāt) ad illum mittunt: ac rei gestæ seriē: quo ut sint loco res exponunt: Consul i
tātō sociorum periculo minime cunctādum ratus ut primum dilucescere coepit cum
æquitatu antecessit. Tribunos cum legionibus seq̄ iussit. Galli quoq; ea nocte ad
esse cōsulē ex ignibus intellexerāt. Itaq; uigiliae totis castris per noctem factæ: ac fere
omnes armati insomnesq; constitere. Cum uero prima luce aut pugnandum aduer
sus cōsulem: obsessosq; aut concedendum esse apparet. Anæroestes: gallis & duarū
noctium uigilia: & superioris diei labore confectis metuens: quo prælio auerterat
aīos: nouas subīde curas iniecit. Inquit enim stultum esse tēpus cum hostibus terre
re: donec p̄da quæ nunc passim totā per hætruriā iacet ex agris tollatur. Si sapiāt
galli late discurrendum: p̄dasq; q̄maxias abigendū cū satis onusti fuerint. In p̄ximā
galliā redeundū: relictisq; ibi sarcinis & ipedimētis rursus hætruriā repetendū. Ut p̄
liū aduersus hostes: expediti cōmittāt. Id cōsiliū cū approbassent galli ante cōsulis

italia copia

Hætruscorū et Sabinorū
clades

aduentum signa mouentes longe lateq; p̄datū p̄ h̄atruriā discurrunt: Onusti tandē
oīs generis p̄da: cū ad littus īferi maris nō longe athalamione oppido peruenissent
conuerso tandē itinere iuxta ip̄m littus uadentes galliā repetebāt. L. Aemilius Con
sul susceptis his copiis quæ in tumulū confugerāt gallos insequabatur: eosq; quātū
poterat a populationibus cohibebat. Per idē t̄ps. C. Attilius alter cōsul litteris per
senatus e sardinia accitus: pisas nauibus aduenerat: expositisq; in terrā copiis: cōtra
rio: q̄ galli itinere: iuxta littus īferi maris exercitum ductabat: q̄ ubi iā appropiā
re gallos ex captiuis quos exceperat cognouit. Alterū uero cōsulē pone seq̄ legiōes
tribunis militum tradit: iubens ut mature uestigia seq̄rentur: ipse cū equitatu antece
dens collem īminentē uix p̄occupare cōstituit. Ex eoq; pugna aduersus hostes cō
mittere: Galli postq̄ aduentare alterum Consulē intellexerunt cōfestim eq̄tatū oēm
ac p̄tem expeditorū p̄mittunt ad eū collem occupandū. Erat enī is locus per oport
unissimus: quoniā aditū claudebat quo necessario erat trāseundū: Cum uero antici
patū iā a. C. Attilio collē inuenissent: pugna equites incipiunt: id certamen magis: ac
magis crescere qui cū. L. Aemilio erant primū admirabantur ignari alterius consulis
aduentus. Sed ubi p̄pius accedentes. C. Attilium ex pugna adesse Cognouere: īgen
ti leticia p̄fusi equites amyliani in subsidiū eorum q̄ p̄ colle pugnant trāsierunt.
Aemilius aut̄ ipse cum legionibus uti consueuerat post gallos quadrato agmine se
quebatur. At galli ubi se medios īter duos cōsules & occupatū iter p̄spexerūt: quo
niā a facie simul & a tergo pugnandū erat: bifrontē aciē struxere. Contra amylium
enī q̄ pone seq̄batur: Gesatas & insubres aduersus aut̄. C. Attiliū taurinos & Boios
collocarunt. Carros & īpedimenta unum ī locum extra aciē subdixerunt: p̄dā uero
oēm in p̄ximum tumulum cum p̄sidio exposuerunt. Cum duas ut p̄diximus frōtes
hēret gallorum acies: nō solum terribilē aspectu. Verum ēt efficacē ad pugnandum
illam esse euenit. Vt enī magis apta erat: ita magis conspicua hostibus reddebatur:
Plusq; ad ostendendā uirtutē facultatis erat. Boi q̄dem & insubres auratis fulgen
tes sagulis. Gesate uero more suæ gentis nude pugnabāt primum certamen eq̄tum
fuit: gallis pellere e colle. C. Attilium consulem ro. tueri locum adnitentibus. Erat
utrinq; eq̄tum multitudo ingens: ac summa uirtute ab utrisq; pugnabatur: hoc in lo
co. C. Attilius Cōsul cū in primis pugnaret a gallo quodā eq̄te transfixus hasta oc
ciditur: caputq; eius ad reges refertur. Nec tamen id deteruit ro. equites: sed ob irā
casi consulis acrius incūbentes post longam pugna non solum tutati sunt collē: ue
rū etiā gallorum equitatum oēm fuderunt. Inter hęc peditum acies appropinqua
rant p̄liumq; non uisu mō: uerum ēt auditu horrendum cōmittebatur. Ex tribus enī
exercitibus pugna constabat. Galli mediū a fronte q̄dem perumpere: a tergo autē re
sistere nitebantur: Ro. uero contra a fronte resistere: a tergo inuadere gallorum aciē
propositum erat: Terribilis erat Classicorum sonus cum q̄bus oīs simul gallorum
multitudo tātum ululatum uociferatiōemq; attollebat: ut uix aures perferrēt. Cum
ēta certe circū loca in credibiliter resonarent. Terribilis insup nudorū aspectus: Ma
gna enī ac nuda corpa motus quosdā belicos sub clipeis scia miraculo simul & for
midini erant. His accedebat splēdor ornamentorū oculos perstringentiū. Boiorum
enī & īsubrū torquibus aureis & uirgatis sagulis tota fulgebat acies: q̄ partī stupe
bant ro. cernentes: partim spe p̄dæ magis incēdebantur. Sed nudi q̄ pugnabant a sa
gitariis ante aciem romanam ex more p̄missis haud segniter infestabantur: Pre
granda enim & alba corpora scutum gallicum p̄tegere: tota nequibat. Itaq; spicula

Gallorum rō. pugna

C. Attilij cons. cordes

intro adacta facile coherebant. Crebris undiq; sagittis uolatibus cū ppter distātia
ulcisci sagittarios neqrent: & infestius ferirētur: quasi rabiae furētes: alii in hostes te
mere ob dolorem ruebāt: & ibi opprimebantur. Alii retrouestigia referentes fedati
sanguine terrorē suis afferebant ordinemq; turbabāt. Iactātia igitur Gesatarū quos
antesignauit: in praelio erant per hunc modū domita. Insubres & Boi praeliū excepe
re amotiq; sagittariis pilis iam & gladiis res gerebatur. hic uero quantū nunq; alias
clamor & strepitus armorū: percussio: Vociferatio & gemitus cadentiū exultatiūq;
motus terribilis: & oīs experientia ferri a frōte simul & a tergo insurgebat: nec qsq;
erat in tantis exercitibus segne. Verum & lacertis & pectoribus & crebra uibratiōe
gladiorū ubiq; certabatur. Quippe gallis nulla salutis spes: nisi in uictoria erat: Ro
mani. aut nisi tunc uicissent nunq; post hac fore ut uincerent arbitrabātur: cum duo
Cōsulares exercitus medios hostes: quasi de industria nacti supra uirtutē propriā
beneficio quoq; fortunæ iuari uiderentur. Et inflāmabat idignatio. q; populi ro:
gloriam italiaq; magnitudinem galli cōtēpsissent: q; nullis lacestiti iniuriis ultro ar
ma itulissent: q; ad pdā rapināq; sibi regionē inclitā fore existimassent. His ro. simul
italiq; incensū: acerrime dimicabant. Galli aut pari ferocia resistebant: sed & corpori
bus et armorū genere ipares. Nā corpa qdē gallorum aētus laborisq; ipatiētia sunt.
Enses uero graues & obtusa cuspide: ut ad primū discensum magnā uim hēbant: sic
ut pedē contulerant: ad crebriores ictus iutiles erant. Ro. uero & scutis ad ptegen
da corpora ualidioribus utebantur: & gladiis breuioribus sed acutis: Itaq; ubi pe
dē contulerant puncti ferientes crebro ictu pectora hostium pfodiebant. Duri pte
rea & exercitati aētū ac laborē facile tolerabant. Quas obres & uniuerso certami
ne: & singulorū cōgressibus galli supati passim cadebant: Stetit tamen in mota gal
lorū acies: donec eqtes romani colle descendentes pcellā equestre ī eā dedere. Tūc
deniq; turbati galli: atq; loco moti a fronte simul & a tergo psternuntur. Ex tanta
multitudine gallorum ad decem milia solum capta fuere: et in his Cōgolitanus rex.
Cetera fere oīs multitudo in plio cecidit. Multi et fugientes. latitantesq; p italia ua
rie oppressi sunt. Anarcestes aut rex e plio fugiens: postq; nullā spem salutis supeffe
aiaduertit sibi mortē cōsciuit. Idem & alii qdā gallorū principes: q; unā fuerant fece
re. Post hanc pugnā. L. Aemilius Cōsul pdā oēm his quorum fuerat restituit. Spo
liaq; hostiū romā misit. Ipse cum oībus copiis pfectus ī Boios uastatis hostiū agris:
exercituq; oī pdarum genere ditato. Romā ad triūphum rediit. Duxit ī triūpho re
gē cōgolitanū: & principes gallorū plio captos: ptulitq; torques aureos: & arma. &
oīfariā gallorū spolia: qbus postea capitoliū ornauit. Post hūc creati Cōsules. Q.
Fuluius & T. Manilius. hi galliā cū exercitu igressi Boios in deditiōem populi ro.
uenire cōpulerunt: Inde reliquos gallos iuadere pgentes: crebris ibribus: ac subinde
pestilentia ipediti: desistere coacti sunt. Hos secuti consules. P. Furius: & C. Flāmini
us: Flāminius cū exercitu galliā igressus ananes gallos: q; nō longe a Massilia icolunt
primū subegit: mox in insubrium agros legiones traduxit: nō longe ab eo loco quo
Abdua fluuius padum influit. Insubres magna multitudo ad phibendum hostem
cōuenerant: a qbus non mō in transmittendo annem uerum et in muniendis castris
magna detrimenta romani. cū suscepissent: ut primū facultas data est: eo ex loco ab
euntes ī Cenomanos transiere. Ibi cenomanorū copiis ad exercitū adiunctis: rursus
e superiore loco q; ad alpes spectat insubrium agros ingressi: totam regionem longe
lateq; populantur: Principes autem insubrium ista cernentes ferro decernere statue

Gallorum clades

Cogolitanus regis captus
itaq;

Anarcestes regis captus

L. Aemilius Coss. de Gallis
triumphus

Q. Fuluius et T. Manilius
Coss.

Boi in a. ditione uenerunt

P. Furius et C. Flaminius
Coss.

runt. Itaq; accita undiq; multitudine ad quinquaginta hoium milia armare. Signa uero aurea quæ immobilia uocitabant nō nisi in extremo periculo promi solita: ex Mineræ templo sustulere. Cum his profecti non longe ab romanis castrametati sunt: tanta ferocia ut uix ab oppugnatione castrorum primo aduentu temperarent. At C. Flaminius Consul quoniā pugnandum esse constabat: primū illud secū agitare coepit: num multitudinem cenomanorum: quæ una secum in agrum hostium iruperat habendum in p̄lio esset: periculosum sane uidebatur: gallis aduersus gallos in eo discrimine: atq; his p̄sertim locis: salutem suam exercitusq; cōmittere. Quod si eos ammoueret longe se imparē contra tantas hostium copias fore existimabat. Et simul uerebatur: ne illi ac ignominia accepta sese insubribus indignabundi coniungerent. His curis anxius consul tandem periculosum consilium capit. Castra erāt apud Abduam amnē: pontemq; effecerat ulteriorem fluuii ripā. Cenomanos igitur ad se uocatos quasi aliud acturus transire amnem iubet. Cum omnis eorum multitudine transfisset: tunc flāminius pontem rescidit: ut nec sibi ne hosti se coniungere possent. Ipse copias quas domo eduxerat romanorū ac sociorū in aciem producit: potestatemq; dimicandi insubribus facit. Nec sane prudenter locū ad præliū delegisse uidetur: Ita enim iuxta ripas aciem cōtinuit: ut si præmeretur ab hostibus nulla referendi pedes: aut se explicandi facultas esset. Vicit tamen eam pugnam. Flāminius temeritate magis: q̄ consilio fretus: Tantum enim militum robur: tantaq; tribunorū prouidentia in prælio fuit. Vt errata ducis uirtute superarent. Cum enim structæ essent acies: iamq; pugna iniretur tribuni militum acceptas a triariis hastas tradidere ante signariis: Id eo Cōsilio factum q̄ ex superioribus præliis animaduertent gallos primo impetu fortiter pugnare: postea uero confestim labescere. Ensesq; illorū unam dūtaxat. aut alteram plagam uehementem habere. Itaq; translatis in primam aciem hastis distinere: hostem iubent: donec prius ille ardor animi impetusq; resideret quod & p̄culdubio euenit. Nam cum antesignarii pectora gallorum oraq; hastis ferirent. Galli in his præcidendis hastis primum impetum effuderunt. Tunc demum romani abiectis hastis pedem pedi conferunt: et gladiis freti ora pectoraque gallorum crebris ictibus exhauriunt. In hunc modum superati Insubres post multā suorum cædem effusa fuga terga uertere. Flāminius autem magna captiuorum multitudine: multisq; gallorum spoliis: insignem romam exercitū reduxit triūphauitq; Insubres tantis afflictis cladibus per legatos romam missos pacem a Senatu populoq; romano petiere: quæ tamē illis negata est: Cōsulibus quibus iam ea prouincia euenerat legiones eo ducere properantibus. Insubres igitur desperata pace quasi extremum periculum adesset. rursus ad bellum se uolentius cōpararunt: Nec suis fisis uiribus transalpinos gallos spe præmiorū p̄lectos foedere ac societate sibi cōiūxerunt: Ex his triginta armatorum milia alpes transiere: quæ cum mediolanum quod est insubrium caput peruenissent: domestici exercitus: magna multitudine illis adiunguntur: Cōsules erāt. C. Cornelius: & M. Claudius Marcellus. hi copiis in insubres ductis Acerras urbē q̄ est iter padū & alpes obsidere. insubresq; ferre auxiliū oblessis neqbant. Propterea q̄ media q̄dē loca ab ro. tenebātur: p̄te copiarū trāspadū missa Clastidiū oppidū sociorū populi ro. obsiderūt: rati ea difficultate: coactos ro. acerras obsidiōe soluturos. Eo igitur cōsilio clastidiū p̄mebāt. Id cū in exercitu populi ro. nunciatum eēt: placuit ut alter Cōsul apud acerras cum legionibus maneret: alter cum parte copiarum clastidio opem ferret. Marcellus igitur cum equitatu: ac ex

Flamini de insubribus

C. Flamini triumphus

C. Cornelius et M. Claudius Marcellus

Viridomari et Marcelli
singularem certamen

Viridomari certamen

C. Cornelij de Gallis victor

M. Mediolani captivitas

peditis fere copiis auxilium contendit: quæ postq̄ traiecto pado aduentare galli intellexerunt. Soluta confestim obsidione clastidii omnibus copiis cōtra marcellū p̄perarunt: structaq; acie in conspectu hostiū cōsistere. Ibi gallorū dux Viridomarus insigni profectus æquo: magnoq; ornatu ante signa processerat. Hūc Marcellus cōspiciens cū ducē esse illum haud dubiæ intelligeret. suos loco sistere iubet. Ipse ante uolans cōtra Viridomarū se offert: Nec Viridomarus detrectauit pugna: sed ubi consulem ex purpureo sagulo esse cognouit Pulchrum & ipse ratus duci aduersus ducem: pugnam capescere impigre se ad certamen obtulit. Concurrerunt medii iter duas acies: hinc romanis: illinc gallis. Euentū pugnae suorum ducū solite spectantibus. Sed uirtute bellica lōge superior fuit Marcellus: Transfixumq; hasta gallū humi prostrauit. Romani equites uictoria sui ducis elati. Magno impetu gallos inuadunt: breuiq; dissipatos anteq̄ pedites supuenirent in fugam uertunt. Magna pars galloꝝ caesa reliqui Capti. Multi præterea cū se ī padum præcipites motu hostium dedissent: Vorticibus absorti petiere. Marcellus arma caeso duci sagulumq; detraxit quæ postea opima spolia ioui consecrauit: Ea sunt quotiens dux exercitus populi romani: hostium ducē sua manu prælians occidit. quod in tātis populi romani certaminibus ter, dūtaxat omni ætate factum extat. Primum a Romulo Cenuinensium rege obruncato. Deinde a Cornelio Cossio qui Cōsul lartē Tolūnium uehiētum regem pugnans interfecit. Tertium a M. Marcello Consule quod modo apud Clastidium factum retulimus. At galli qui apud acerras obsidebantur: Postq̄ superatos suos apud Clastidium audiuerunt: fuga per noctē facta acerras deseruere. Cornelius igitur Consul post captas acerras Mediolano Copias admouit. Cum galli obuiam non prodirent Populato circum urbem agro: Copias reducebat. Iter facientē Galli pone affecuti extremum laceffere agmen cœpere. Multisq; interfectis magnum terrorem ab ea parte iniecerant. Itaq; Cornelius cum legionibus conuersis pugnam cōseruit. In ea Pugna Galli a Cornelio superati profligatiq; cum nō in urbem Mediolanū: sed in proximos montes aufugissent. Consul re animaduersa: exultante adhuc ob uictoriam exercitu. Mediolanum petiit: nactusq; Urbem percussam motu & defensoribus uacua nullo negotio eam capit. Quo facto omnes Cisalpini galli penitus domiti in potestatem romani populi deuenere: qui mox agris multati regiōe tota præter admodum pauca loca excedere iussi sunt. Amen.

Polybii Historici megalopolitani Liber tertius & Ultimus Finit.

Guarini Veronensis Paralelia ex Plutarcho in latinū cōuerſa Fœliciter Incipiūt.

VARINVS Veronensis ornatissimo uiro Iacobo Lauegnolo ſal. Cum te Polianū ſuauiffime Iacobe: Me uero Polizeanus ager i pſentia teneat: nō indignari & temporis ſuccenſere acerbitati nō poſſum: quæ noſtram interrūpat cōſuetudinē & ſtudioſū ſuauitate conditā: eam ut inſtauremus aliqua ex parte faciet crebra litterarū legatio: & mutua ſcriptorū noſtrorū cōcurſio: quibus ab ſentes præſentes ſumus: & ipſa oīno muſarū nō mutefcat humanitas. Et ut ociū tuū uel meo exēplo inerſ perire nō ſinas: cuius rōnem fructumq; tibi reddere ac ipartire Inſtitui. Accipe breues clarorum hoīum inter ſe cōtētiōes a Plutarcho noſtro collectas: & a me nuper in latinum conuerſas. In quibus facti nouitate mouebere q; tā ra rerum geſtarum q; ſane diſſimilimarum ſimilitudo plerūq; dephēſa eſt. Vt unica dūtaxat noīum iudicetur facta mutatio. Gratiffima certe nobis hæc erit lucubraciuncula: ſi in eo tuo noī: & noſtre familiaritatis memoriæ dedicata fuerit. Cætera iuuentus hystoriarum capta dulcedine cōquieſcet. et uehementer fuerit oblectata. Quas qdem ad res te ipſum & aī nobilitas inuitat: & aui tui ſplendor accēdit: q; ingenio: bonis artibus: ſapientia: & uirtute inſignis: nō modo familiam ueſtrā ornat. ſed etiam ciuitatem uniuerſam. Sin noīs & uirtutis heres p̄clare facis. Cum per obſeruata ueſtigia & exēpla domeſtica ad laudem: ad decus: ad dignitatē plenis anhelas gradibus. Vnde acceptā ab alio lucē diſſemines & Veronā illuſtres. de ipſo alias. Plutarchum uel me in Plutarcho potius audi.

Complurimi ſunt qui uetuiſſimas hystorias ob rerum geſtarum admirationē fictiones & fabulamēta eſſe exiſtimēt. Quāobré cum multa poſterioris t̄pis facinora: rebus romanæ atatis ſimilia obtigiffē cōpererim ea ipſa delegi: & priſcis par nouum adieci: eorumq; noīa. q; litteris illa memoriæ prodi derunt ſcripta ſubiunxi: De Dacho.

PERSARVM Præfectus Dachus noīe cum trecētis milibus militū Marathonē q; in attica cāpus eſt irrumpens: cum ibi caſtra locaſſet indigenis bellum indixit. Quo circa ſpreta barbarorum multitudine. Athenienſes quattuor creatis ducibus. Cynegiro. Polirelo. Calimacho: & Miltiade nouē militū milia eo mittunt. Collatis deinde ſignis cum Polirelus quendam humanæ ſpē anguſtiorē cōſpexiffet: cecus amiſſo uiſu factus eſt. Calymachus cōplurimis tranſfixus haſtilibus: q; uitam efflaſſet ſtetit. Cynegirus inuectam nauim detinens: utranq; manum obtruncatur. De Haſdrubale.

Haſdrubal Capta Sicilia romanis bellum indixit. Senatus itaq; Metellum imperatorem creat: q; uictorem inde reportauit exercitum. In eo bello. L. Glaucus uir præcipua nobilitate: cum Haſdrubalis nauem detineret: utraq; manum amiſit. uti ſcriptum reliquit Ariſtides myleſius primo rerum ſicularum: ab quo marceriam Dionyſius ſiculus accepit. De Xerſe.

Xerſes bellum græciæ illaturus cum quinq; miryadibus militum pœnes arthenuſium ancoras iecerat. Quare perturbati athenienſes Themiffthoclis fratrem Agesilaum noīe ſpeculatore miferūt. tametſi pater Neocles eum utraq; manum amiſiſſe per quietē uidiffet. Is itaq; inter barbaros habitu perſico cōſtituens quendam ex xerſis ſtipatoribus noīe Mardonium interfecit. Exiſtimauerat enim eum Xerſum eē. Cum igitur a circūſtātibus captus ligatus ad regem deductus

effecit eum ad solis aram immolaturum ostendit. in qua dexteram imponens: cum ali-
quādiu uim suppliciorū ne ullo quidem amisso suspirio tollerasset: e uinculis libe-
ratus est: hac a dicta uoce huius generis atheniēses uniuersi sunt: q̄ si fidem nō ha-
bes. leuā quoq; iniitiā. Ea res cū xersi pauorē iculisset seruari agefilaum iparauit quē
admodū in secūdo rerum persicarum Agutarchades famius tradit. De mutio.

M. mutius
Orfenna rerū tuscorum aduersus romanos bellaturus trāstyberim castra ha-
bebat. Intercepta q̄ romā ferebatur annona eos famæ urgebat. Eā ob rē cō-
fusis patribus. Mutius ordinis. patricii homo: quadringentos aequales a cō-
sulibus accipiens fluuiū priuato traiecit habitu. Vbi cum stipatorē quēdam necessā-
ria ducis dispartientē uidisset porfennā ratus hominē occidit. ductus deinde ad re-
gem dextrā igni manū imposuit: doloresq; aiose dissimulans ac ridens inquit. solu-
tus sum tā etsi nolis barbare: Nos quadringētos eē scito: qui tuo in exercitu obuer-
samur ut te neci tradamus. Tū rex terrore cōfectus pacem romanis fecit Sicut quar-
to hystoriarum Aristides Milesius memoria mandauit.

Othryades
a Rgiuis ac lacedæmoniis de tyriace agro disceptantibus: Amphyc̄tiones ut
utriq; pugnam cōmitterent iudicarunt. & uictori ager adiudicaretur. Itaq; la-
cedæmonii othryadem argiui autem hersandrū imperatores creat. his deide pugna-
ribus duo ex argiuis Agenor & Cromius superstites uictoriā in urbē renunciant: p-
summā postea q̄tem othryades q̄ superuixerat semifractis innitens hastis. ex casis
scuta corripens tropheū erexit ex proprio inscribens cruore Ioui in cuius pote-
state sunt trophea. de hinc orta utriq; discordia. Amphyc̄tiones cū rei spectatores
aduētaffent palmā lacedæmoniis adiudicant. hac ita gesta esse Chrisermus in ter-
tio rerum peloponnesicarum commemorat.

Posthumius Albinus
r Omani cōtra samnites bellum gerentes posthumii albinū faciunt q̄ ad cau-
dinas furcas (Is enim angustissimus locus est) insidiis circūuentus tres legio-
nes amisit. ipse etiam letali uulnere accepto occidit: nocte deinde concubia paulu-
lum recepto spiritu raptis ex interfectis hostibus clipeis tropheum erexit: tinctaq;
cruore dextera titulum inscripsit. Romani de samnitibus ioui i cuius prāte sunt tro-
phea. Caius deinde cognomēto nepos. Impator eo missus cū ad locū aduētaffet:
uiso tropheo optimū coepit auguriū & marte collato regē captū romā uector trās-
misit. Vt tertio Italicarum rerum Aristides milesius scripsit. De leonida:

Caius nepos
Leonidas
p Ersis in terram graciā cū myriadibus quingentis aduētantibus: leonidas una
cū quingentis a lacedæmoniis eo missus est: Et cū epularetur multitudo bar-
barorum incūbit quos ut leonidas conspexit: prandete inquit cōmilitones tanquā
apud inferos cenaturi. De hinc facto in barbarorum impetu multis confossus telis:
peruenit ad Xersē eiq; coronā abstulit. quo mortuo Xerses cor eius excidens pi-
losum inuenit. hac Aristides primo rerum persicarum libro.

Fabius Maximus
r Omani bello quod contra pœnos gerebant: quingentos duce Fabio maxi-
mo miserunt: collatis manibus cunctos amisit. ipse mortifero accepto uulne-
re: in hannibalem uehementi cursu concitatus ablato ei diademate ppe eū
oppetiit. Aristides milesius ita factum esse testis est. De cirea oppido.

Anchurus
c Irea celenum prhygiæ oppidū certe hyans cum aqua domos complures ip-
sis cum mortalibus absorpsit in profundum. Midas rex oraculo monitus:
ut res eo praciosissimas conuiceret: Ita enim futurum: ut terra coiret auro &
argento iniecto nihil opus attulit. Anchurus regis filius cum nihil in uita humana

præciosius anima secum ipse uerlasset: datis genitori cõplexibus. & Cimothea uxo-
ri equum ascendit. inq; hyantem locum cõcitarus est: postq̃ in unum terra rediit. Au-
ream iouis dei aram eo in loco dedicauit. huius rei testis est. Callisthenes secundo
metamorphoseon.

De Tybero.

Ybris per medium fluens forum ob iouis iram magno dirrupto aggere: per
multas demersit ædes. Accepto mox oraculo id desinere posse didicerunt:
si præciosissimum quiddam illuc iniicerent. Cæteris aurũ atq; argentũ iniiciẽ
tibus. Curtius insignis adulescens cũ præciosissimã hominis aiam intelligeret sese i
hyantem terram cõiecit eques suosq; ex calamitate saluos reddidit. Aristides in. xi.
Italicarum rerum refert.

De Amphiarao.

Vm duces q̃ polynicẽ secuti sunt cõuiuium agerẽt. quãdã aquila descendẽs
telũ amphyarai in sublime tulit: moxq; dimisit: id. aut humi fixũ in laurũ uer-
sum est. Quo in loco cũ postride dimicarent Amphyarauis una cũ curru ab-
sorptus est. Ibiq; oppidum hac etiã ætate uocatur arma. i. currus. Id apud Trisima-
chum tertio ædificiorum libro scriptum est.

De Valerio Torquato.

Omani aduersus pyrrhũ epyrotarum regem bellum gerebant. Tum paulus
Aemilius responsum accepit ex oraculo uictoriam reportaturũ: si arã eo i lo-
co ædificaret. ubi insignem cum curru hoĩem demersum aspiceret. Post tris
demũ dies. Valerius torquatus: Sic enim in somnis fuerat admonitus sumptis sacer-
dotis insignibus: nã angurali scientia præditus erat: educto exercitu & multis ante
ab se interfectis ab terra absortus est. Tum Aemilius structa ibidem ara uictor eua-
sit: ex qua uictoria. C. lx. Turres gestantes elephantos romã misit. Quo autem tem-
pore superatus est pyrrhus: ex ara ipsa æduntur oracula. Ita critolaus tertio rerum
epyroticarum meminit.

De Hercule.

Hercules florenti ad huc ætate: regem Euboæ pyrrhechmen bellum boetiis
inferẽtẽ uicit: uictũq; pulis eqnis ita aligauit: ut in duas dispartiretur partes:
i sepultusq; iaceret. Locus adhuc pyrrhechmus pulli uocatur. Est aut pœnes
herraclium fluuiũ: ubi potantibus equis hynnitus emittitur. quemadmodum ter-
tio de fluminibus libro traditum est.

De Tullo hostilio.

Vllus hostilius rex romanorum. cum Metio suffetio albanorum rege bellũ
habebat: in quo plium sæpe numero distulit. Eoq; aliquando superato al-
bani ad epulas sese cõuertunt. Epulantes adoritur. captumq; regẽ duobus al-
ligans pulis discerpit. ut Mexarchus. iii. rerũ italicarũ auctor est.

De Philippo.

Hilippus cum methonẽ & olincũ dirripere cuperet: summis uiribus Sanda-
num fluuium traicere conabatur: qua in re Aster olyntus telum Philippo i-
misit in oculũ: his uerbis inscriptum. Aster philippo mortiferum mittit te-
lum. Philippus ammisso oculo saluus ad suos rediens enatat. hac quidem Calisthe-
nes tertio rerum macedonicarum tradit.

De Coclite.

Orfenna rex tuscorum bellum romanis inferens transtyberim metatus est
castra. ubi intercepta annona romanos famæ domabat: horatus Cocles im-
perator creatus pontem sublicium occupat. Vt barbarorum copiis inhibe-

ret. Cum autem a barbarorum multitudine premeretur: militibus quos secum habebat ut pontem sublicium inciderent imperavit: quæ res transire uolentes tulos cohibuit. Cuique se in fluium deiecisset oculum telosaucius enatauit ad suos. Hæc quidem Theotimus secundo rerum italicarum refert.

Pausania

De Pausania.

Erhis gratiam discursationibus: ac p̄dis infestantibus. Pausanias lacedæmoniorum imperator: quinquaginta auri talenta ut spartam proderet a xerse acceperat. Quod ubi depræhensum est pater Agesilaus usque auxiliariæ paladis templum filium infectatus: cocto latere ita templi fores obstruxit: ut eum inedia consumpsit. Mater autem insepultum eiecit quemadmodum Chrisermus hystoriarum secundo refert.

Crassus Brutus

Ellum romanis aduersus latinos erat: in eo ducem. P. Decium creant. Qui dam patricio genere. Caterum inops adulescens Crassus brutus nomine. dicta mercede portas aperire uolebat. Verum depræhensus ad auxiliariæ paladis templum confugit. Eius pater Cassius signifer: oclusis foribus necatum famæ iuuenem insepultum eiecit: quemadmodum Clytonymus in rerum Italicarum libro nono tradit.

Ariobarzanes

De Dario.

Arius rex persarum apud fluium granicum: cum Alexandro confligens: ammissis satrapis & falcatis turribus duabus ac quingentis alterum prælium initurus erat. Ariobarzanes autem filius Alexandri. misericordia commotus patrem interficere pollicitus est. Quare indignatus Darius filio caput abscidit: Quod Arethaches. Suidius in tertio rerum macedonicarum testatur.

Brutus

De Bruto.

Rutus eiecto torquinio superbo: cōsul una omnium uoce creatus. Ille enim imperiose nimis ac tyranice in regno uersabatur. Expulsus itaque sese recepit ad tuscos: quorum ope cum bellum romanis inferret. Filium brutum perdere uoluerunt. Qua ex re brutus nati caput abscidit. Id Aristides milesius in rebus italicis testatur.

Stesimbrotus

De Epaminonda.

Hebanorum dux Epaminondas aduersus lacedæmonios belligerabat. Instante igitur deligendorum magistratum die relicto in exercitu filio Stesimbrotus: cum ei ne pugnaret imperasset uenit in patriam. Lacedæmonii ut absentem Epaminondam intelligunt adolescētem conuiciis: ut imbellem et effeminatum laceffunt. At ille grauiter ferens paternorum inmemor præceptorum martem contulit: Victoriā reportauit: Quod ubi pater accepit: indignatus corona imposita ceruicem secari iussit. sicuti in.iii. rerum thebanarum Cresiphon scribit.

Manilius

De Manilio.

Omani bellum aduersus samnites habentes. Manilium cognomento imperiosum Imperatorem creant. Qui postmodum cōmitiis consularibus profectus in urbem. filio ne manum conferat imperat. Id ubi samnites perdidere iuuenem contumeliis adorti nihilipendunt. Quibus commotus adulescens suo hoste uictoriam in castra rediit. Quare Manilius natum securi percuti iussit. Sicut Aristides milesius scribit.

De Hercule.

Ercules ab Iole connubio reiectus cechaliā dirrupuit. Iole sese e muro deiecit. Contigit ut eum uehemens uentus amictum quasi sinum in flasset illesa descenderit. Ita scriptum est. ab inicia malecta.

In bello quod cum trusco gerebatur ab romanis. Val. Torquatus imperator cum regis filiam clusiam nomine uidisset uxorem ab trusco petiit: quā minime consecutus oppidum dirrupit. Clusia sese e turri deiciens tumefactis uestibus uento Ita enim suggerente uenere: factum esse creditur sospes ad terram delata est. Eam cum postmodum imperator uiolasset. publico decreto refragante nemine in corsicam in exilium missus est. ea est adiacens italiae insula Ita scriptum est a Teophilo libro. Italicarum rerum tertio.

De Metello.

Poenis ac siculis socia aduersus romanos arma parantibus. Metellus Imperator omnibus diis excepta duntaxat uesta sacrificium fecit. Quae cum aduersos classi uentos immisisset. C. Julius Vates eos cessaturos dixit: si Anā filiam immolasset. Ille urgentibus rebus filiam Metellam imolaturus adduxit. Dea uero adulescentem miserata. Bucculam supposuit puellamq; ad lanusium deferens sacerdotem eius qui in eo loco colitur diaconis fecit. sic in tertio rerum italicarum a phyconide proditum est. Idem de Iphigenia in aulide boetiae factum est Meryllus primo boetiorum gestorum commemorat.

De Brenone.

Brenus rex gallorum asiam dirrapiens cum ephesum aduentasset plebeiam uirginem adamauit. quae & concubitus & ephesi proditionem pollicita est si mundum si muliebrem & manuum ornamenta traderet. Orans igitur milites ut in auarissimae uirginis sinum aurum quod gestabant immitterent. fecit ut sub magna ui auri iuuenis obrueretur. sicuti primo rerum gallicarum. Ditaphorus scriptum reliquit.

De Tarpeia Virgine

Romanis bellum contra Albanos gerentibus Tarpeia uirgo nobilis capitolii custos: sese in tarpeium collem aditum tradituram esse promisit: si quae ornatus gratia ferebant monilia mercedis loco sibi tradidissent. Id ubi decreuerunt uiuentem obruerunt. Sic Aristides Milesius in libro rerum italicarum factum affirmat.

Egeatae ac pheneatae cum diutino sese bello afflixissent demum se uti pro summa rei tergemini fratres praelium inituri utrunq; mitterentur decernunt. Itaq; tegeatae rheximachi filios pheneatae uero demonstranti promiserunt. Collato Marte duo ex rheximachi liberis interfecti. tertius nomine Critolaus duos militari quaedam astutia superauit. Nam cum fugam simularet insectantes singulatim occidit. Eius aduentu cum populus uniuersos gratularetur. sola quidem soror de hoc modicam coepit laetitiam: perierat namq; in eo praelio sponsus ipsius demotichus. Quo indignatus Critolaus sororem interfecit: qui cum homicidium arceretur matris interuentu a crimine liber euasit: haec quidem demaratus rerum archadicarum libro tradit.

De Curiatis & oratiis.

Elligerantibus aduersus albanos romanis tergemini delecti propugnatores. Ex albanis quidem Curiatii. Ex romanis autem horatii Collato Marte Curiatii ex aduersariis interficiunt. qui superstes erat: simulatae fugae auxilio

uisus infectantes singulos necat. Quæ uictoria cum omnibus læticiam attulisset so-
la quidem soror minime congratulata est. Horatio. Is enim curiatu eius sponsum ne-
ci dederat: quo circa sororem occidit. Reus deinde telis factus: patris absolutus est.
Hæc Aristides Milesius in Italicarum rerum libro.

ilms

Um in Illo Mineruæ templum arderet. Ilius cursu cõcitus: demissum celo
c paladium erripuit: statimque oculis captus est. Haud enim mortalium lumi-
ne cerni licet: postmodum placata ira deæ pristinum recuperavit aspectum
Ut decyllus in ædificiorum libro refert.

De Metello.

Metellus

Metellus homo patricius suburbanum suum petes: cum cedentes se inuicem:
m alias coruos uedisset: augurum religione detentus romam reuertit. Vbi ue-
stæ templum incensum conspicatus paladium erripuit. statimque oculis ca-
ptus est. Postmodum deæ ira placata uisum reparauit. Ut refert Aristides Myle-
sius in rerum Italicarum libro.

Codrus

Neo bello quod aduersus athenienses thraces gerebant datum est eis ora-
i culum sese uictores fore: modo a codri cede abstineret. Codrus autem sum-
pto mendici habitu falcem tenens peruenit ad hostes: ubi cum quendam
mactasset ab altero interficitur. quæ res atheniensibus uictoriam reportauit. huius
rei auctor est Socrates libro de thracibus secundo.

De Pulbio Decio.

P. Decius

Ubius decius contra albanos belligerans in somnis monitus est: sese ro-
p mam romanis adepturum: si mortem oppeteret: medios igitur hostes irrū-
pens: hastes cum multis leto dedisset: inrerficitur. Itidem filius decius i bel-
lo gallico pro salute publica occisus est. huius rei auctor est Aristydes mylesius.

De Cyanippo.

Cyanippus

Cyanippus natione syracusanus soli bacho sacra facere: neglexit. Iratus deus
c obrietatem incussit: quæ tanta extitit ut occurrentem in tenebris filiam cya-
nem: quæ reluctantem uiolarit. Ea uero anulum surripiens nutrici comenda-
uit. Ut uiolatoris indicium esset. Postmodum cum pestilentia urbem inuasisset: ex
pythio delatum è: oraculum. Ut impietatis auctor liberatoribus diis immolaretur.
Ignorantibus cunctis quid portenderet oraculum. Conscia rerum cyane tractum ca-
pillis patrem mactauit seq; super eum necaturum iniecit. Ita factum esse Dositheus
scribit tertio rerum sicularum.

De Armitio.

Armitius

Um bachanalia romæ fierent: Armitius a natiuitate hydropitor dei uires
c floccifaciens. Illius ira ebrietate captus filiam medulinam corrupit. obscuro
quodam in loco. Ea uero dempto uiolatori anulo parentem agnouit: cum
maior annis facta esset intellecto flagitio patrem inebriat: & coronatum ad fulgu-
ris aram ducit. ibique fuis lachrymis uirginitatis insidiatorem mactauit. Ita factum
scribit Aristides tertio rerum italicarum.

De Erectheo

Erectheus

Erectheus bellum cum Euinloquio faciens accepto responso sese uictore
e futurum didicit: si filiam uictimam diis faceret: quare uxori praxithæ com-
municata: puellam cecidit cuius rei Euripides in Erectheo meminit.

De Dario

d Arius cymbrico bello profligatus in somno praemonitus est: uictoriam
cōfectaturum: si prius diis uictimam filiam Calphurniam nomine faceret:
Patriæ igitur caritati natura postposita eo facto uictoriam comparauit.
Duæ adhuc hisce temporibus in germania aræ sunt quæ uictoriæ tempore: tubarū
clangorem ædunt: cuius rei Dorotheus tertio rerum italicarum meminit.

De Cyanippo

e Cyanippus natione Thesalus frequentissime uenatum ire consueuerat. No
ua uero nupta ob magnam in siluis consuetudinem alterius mulieris cō-
cubitus suspicata euntem Cyanippium pedetentim subsecuta est. Cumq;
inter densa delitisset arbusa: rerum præstolabatur euentum. At ramis forte cōmo-
tis feram adesse canes suspicantes impetu facto amantissimam uiri puellam ut bru-
tum animal dilaniarunt. Id uero insperatum adeo facinus cum Cyanippus inspexif-
set mortem sibi consciuit: hæc Parthenius poeta.

De Emilio

a Pud Sypharim italica oppidum: spectate uenustatis adulescens *Emilius*
erat mirum immodum uenandi studiosus. Vxor autem nouella cum in al-
terius puellæ complexus ipsum ire opinaretur in saltus egressa delitescē-
bat. Conquassatis autem arbusculis canes accursant & ut feram discerpsunt adole-
scens sese ipse interfecit: Hæc Dythoimus secundo rerum sybariticarum:

De Myrra Cyniræ filia

m Myrra Cyniræ filia: ob iram ueneris patris amore capta amoris uim nutrice
detexit. Ea dominum fraudibus induxit. Vicinam enim quandam uirginē
ipsius amoribus incensam esse inquit. Cæterum uerecundia palam acce-
dere non audere. Quocirca Cyniras clandestinos habebat congressus: Olim autē
quæ nam ea foret amasiola discere concupiscens quæsito lumine cum eam uidi-
set accepto ense procacissimam insectatur: at ea ueneris miseratione in sui nominis ar-
borem mutata est: ut Theodorus in libro Metamorphoseon ait.

De Valeria

v Aleria tusculanaria ob iram ueneris. Valerium patrem deperibat remque
nutrici communicat. quæ dolis subiens herum. puellam quandam ex uici-
nis cum adamare inquit. quæ aspectum eius apertumque concubitus ue-
reatur. Aliquando pater postmodum debacchatus lumen petiit. nutrix uero praeue-
niens fugiensque sese præcipitauit. filia quoque inde euadens peperit siluanum quē
græci Eginpanem uocant. Pater quoq; Valerius dolore affectus sese dedit in præci-
pitium ut Aristides Milesius tertio rerum italicarum ait.

De Diomede

d Irrepta Troia Diomedes in libiam potestate deiectus est: ubi Lycus rex
hospites marti patri immolare consueuerat. Calluce uero filia illius amo-
re capta patrem prædidit Diomedemq; e uinculis saluum emisit. At illæ
spreto salutis auctore enauigat. Ea uitam Laqueo finit: id Iubas rerum affricanarū
libro tertio scriptum reliquit.



De Calphurnio Crasso.

Calphurnius crassus

e Calphurnius Crassus patricii generis homo: in expeditione reguli socius in masiliis: ut munitissimum castellum gatecium dirriperet missus est: ubi in hostium potestatem redactus saturno immolandus destinatur: Balcia regis filia iuuenem adamatum patris a se proditi uictorem fecit. Eo autem retro abeunte puella sibi ferro uigulum trasuerberat. Ita Hesiæ tertio rerum libycarum scriptum reliquit.

De Priamo.

Polidorus

p Priamus filium polidorum cum magno auri pondere ad generum polymestorem thraciæ regem emisit. Hic autem cum capiundæ: ac dirripiendæ urbis periculum instaret: necato puero aurum sibi adiudicat: quæ quidem in loca cum aduētasset hecuba: accitum uersutiis atq; artibus polymestorem quasi aurum homini comendatura suis & captiuarum manibus occecauit: hæc apud Euripidem tragedum scripta cõperies.

De Ruscio.

Ruscus

f Poliante Campanos Hãnibale. L. Imbricus filium Ruscium magnis cum pecuniis poenes Valerium bestium eius generum deposuit. Tandem cum in manus uictoris Capuam peruenisse accepisset: Campanus ille auaricia stimulante: naturæ iura transgressus: adulescentulum mactat: Postea cū imbricus p suburbanum de ambularet filii cadauer offendit. Quo circa accitum generum ut occultos a se thesauros perdisceret e fossis oculis cruci affixit: hoc apud Aristidẽ tertio rerum italicarum inuenitur.

De Eaco.

Eaco

e Acus filium ex Psamata phœcum nomine habebat: quem mirifice diligebat. In eum Telamon cum similitudinem gerebat uenatum educebat. Comparente deinde apro Telamon misso in eum uenabulo confodit ob eius cedem a patre in exiliũ missum scribit. Teodorus primo Metamorphoseon.

De Maximo

Maximus

m Aximus duos habuit filios Simulũ: & Rhesum ex quibus Rhesum America enixa erat: hic interuenandum sponte occiso fratre demum reuersus fortuitum fuisse euentum inquit. Quod consilio perpetrat: pater ubi facti ueritatem agnouit: filium fecisse extorem. Arystides tertio rerum italicarum scribit.

De Deolo

Machartus

d Eolus rex tuscorum ex amphitecta filias sex & mares totidem suscepit. Machartus omnium ætate minimus unius amore incensus eam uiolauit: qua ex re conceptus infans rem prodidit: Pater itaq; filia mittit ensẽ: quo accepto ea rem flagitiosam intelligens necem sibi consciuit: idemq; paulopost machartus fecit: Huius rei testis est. Softratus secundo rerum tuscanicarum.

De Papirio

Papirius

p Apirius uoluer ducta in matrimonium Iulia pulchra sex liberos totidẽq; foeminini sexus filias ex ea genuit. Ex his qui natu maior erat Papirius romanus nomine: canuliam nomine sororem adamatam grauidam fecit. Id ubi pater intellexit filia misit ensẽ quo se puella trasuerberans exiuit e uita. Idem romanus factitauit: Huius facti testis est Chrisippus primo rerum italicarum.

De Aristone

Ariston

a Ariston Aristonymus ephelus demonstrati filius genus muliebre perosus: cuidam se immiscuit asinae que suo deinde tempore puellam specia



honestissimam peperit: Cui onofeli nomen fuit: hæc Aristides secundo mirabilium tradit.

De Tullio Stellio

I Vllius stellus mulierum odio equæ sese immiscuit: quæ deinde formosam admodum peperit puellam & tempestiue quidem Eponam appellarunt. Hoc Agesilaus tertio rerum italicarum tradit.

Tullius Stellus

De Sardonis

I Ardiani synirneis belligerantes castris circa moenia positis legatos mittunt: se non ante discessuros: quæ uxores ad coitum concessissent. Cum igitur synirnei magnum ex nece vitate probrum perpessuri forent. Ancilla quædam honesta facie ad herum phylarcum accurrens: Mitte inquit ancillas ornatu liberali quo facti earum defatigati coitu capti sunt. Quamobrem etiam hoc tempore apud synirneos festum dioni agitant: quem liberalem uocant: in quo ancillarum dominarum ornamenta gestant: quemadmodum Dositheus tertio rerum lidicarum perhibet.

Sardonis

De Atepomarus

A Tepomarus gallorum regulus romanis belligerans: non ante secessurum inquit quæ coniuges suas ad coitum exposuissent. Caterum consilio ancillarum seruas mittentes ut barbaros, lassos in credibili: sopore captos accipiunt erumpentes in gallos uictoriam reportarunt. Retana siquidem hæc enim consilii autor extitit: per caprificum muros ascendens consulibus signum dederat. Ex eo autem facti dies festus institutus ancillarum appellatur ut peribet Aristides Milesius primo rerum italicarum.

Retana

De Bello Atheniensium contra Eumolpum.

A Tenienses bellum contra Eumolpum gerebant. Cum autem annonæ futura inopia uideretur: Pyrandes quæstor Urbanus triticum parce suppeditans largitionem surripiebat. Populus igitur eum in proditionis suspicionem deuocatum saxi obruerunt: sicuti rerum thraciæ tertio Calisthenes commemorat.

Pyrandes

De Cynna

C Vm aduersus gallos romani bellum gererent annonæque caritas inualesceret. Cynna tritici largitionem surripiebat regnum affectasse creditur: quo circa saxi obrutus est. Sicuti tertio rerum italicarum Aristides commemorat.

Cynna

De Pisistrato.

B Ello peloponensiaco pisistratus orthomemorum rex: cum nobilitatem odio infectaretur: plebis studiosus erat: quare in senatu eum necare decreuerunt: discriptum igitur intra sinus condunt: ac solus emundat: plebeia de hinc multitudo concepta suspitione in curiam aduolat. Regis filius ætate minor nomine Clesimachus conscius conspiracy ex curia turbam retraxit: Patrem enim supra mortalem speciem ad piseum montem magna uelocitate deferri comentus est. Eaque fraude plebem adduxit: hæc in secundo rerum peloponesicarum a Theophilo memoria prodita sunt.

Pisistratus

De Romulo

Romulus finitimis bellis implicitus consuetam annone largitionem plebi subtraxit. Romulus indignatus plebi restituit: compluris ex primoribus supplicio afficiens. Hi postmodum in senatu minimam obtruncatum intra sinum condunt: plebs igitur cum facibus ad curiam discursans ab Tito proclo reuocata est: cum eius orationi fides habuisset. Is enim primarius in ciuitate uir se romulum in monte aspexisse dixit: quod humana angustior forma diuinitatem assecutus erat: hoc secundo rerum italicarum ab Oristobolo memoriae prodita sunt.

De Pelope

Pelops tantali & Eurianassae filius ducta in matrimonium hippodamia duos ex ea liberos suscepit. Atreum & thiestem: ex danyde puella crysippum: hunc longe magis quam legitimos carum habebat pelops: Huc aliquando laius thebanus adamatum rapuit. Quo circa captus a thieste & atreo: laius benigne a pelope tractatus est: quod filium amoris causa corripuerat: hippodamia thiestem atreumque inducere conabatur: ut hi crysippum pinde ac regnum insidiis appeteret macularent: quibus negatibus hippodamia manus cedere contaminat. Multa enim nocte sopito laio educto eius ense crysippum consauciat gladiumque configit: quo deuocatus in suspitione laius ab crysippo semiuiuo quodam & uera fatenti ex piculo liberatus pelops: eo sepulturae mandato hippodamiam fecit extorere: uelut apud Dophiteum in pelopidarum libro scribitur.

De Hebio.

Hebius ex uxore nuceria duos creauit filios cum spectata pulchritudine firmum nomine ex libera haberet: quem supra legitimos: pater diligebat. Nuceria in priuignum maligno commota odio in eius necem filios incendebat. Quod cum hi pietatem abnuerent ea cedem perpetrat: Multa enim nocte surrepto a stipatore gladio dormientem adolescentem letali uulnere adoritur: relicto ibidem ense stipatori cedis suspicio iniecta est. Iuuenis autem prodita ueritate hominem saluum reddit: tum pater humato filio mulierem in exilium eicit: uelut apud Dositheum tertio rerum italicarum scribitur.

De Theseo

Theseus uerus neptuni filius cum ex amazone Hyppolita filium haberet Hyppolitem nouercam subduxit phedram minois regis filiam: quae puigni amore affecta conciliatricem misit nutricem. Ille uero relictis athenis crozena perfectus uenationibus omne tempus consumebat: peccatissima foemina uoti compos minime facta contra pudicissimum adolescentem comenticias conficit litteras cum laqueo uitam finit. Re credita Theseus ex neptuno filio necem exorat. Id enim erat ex paternis uotis tertium: de hinc cum in littore obuersaretur taurus imissus a patre equos adeo reddidit attonitos ut hyppolitem discerpserint.

De Pomminio.

Pomminius frater laurentinus cum ex Egeria nympa filium cominium haberet: gidicam nouercam super induxit: quae cum puignum depiret ab eo reiecta suspendio sibi spiritum interceptit. Confectis a se prius relictis epistolis. Cominius perlectis calumniis fidem ob mulieris amorem adhibens: inde uectum incurru filium neptunum inuocat. Is autem taurum equis ostentat qui terrore concussi iuuenem distractum interemerunt. Dositheus tertio rerum italicarum auctor est.

De Pestilentia lacedaemonis

e Vm pestilentiam lacedaemonē uexaret ex apoline relatum est oraculū finem mali fore si quotānis generosam quāpiā uirginem imolaret: dum fors hele *Helena* nae obtigisset: & ducta esset ad aram aquila quaedā subito uolatu descēdens correptum ensē ad aram ea detulit: & supra iuuenca posuit. Quae res a uirginis cede ut obstineretur cā fuit. Ita factū Aristodomus ait tertio collectarum fabularum.

De Peste Valerorum.

p Estis Valerios inuaserat: quibus ex oraculo cōmonefactis cessaturū id malū: si quotannis Iunoni uirginē imolarent: eadē semp religione manente in sortē uocata Valeria lupca: ensē corripuit & iposita foco uirgula cum maleo ensē Iu *Valeria lupca* uencae penes tēplum pascēti iposuit. Virgo igitur re intellecta imolata iuuenca maleum arripuit: domūq; & egrotos circumlustrās parcēte ictu feriebat: cūq; unicuique uale dixisset eos suscitasset incolumes. Quo circha & hoc tēpore misterium illud fieri constat: ita factum Aristides. xix. rerum italicarum ait. De Philonomia

p q sumpta pastoris forma grauidā mulierē fecit. Ea uero gemellos enixa patris metu in erymātum eiecit infantes: q deorū puidētia illesi delati ad cauā quādā quercū aguntur: ubi cū lupa qdā haberet ppriis abiectis influētum catulis infantibus ubera pbuit: qd qdē tilyppus pastor cōspicatus susceptos educauit ut suos. Alterū qdē lycastū: alterū uero partusiū appellās: Hi deīde archadiae regnum successionē cōsecuti sunt. Quorum auctor est Zopirus birātius tertio historiarū.

De Amulio

a Mulius in fratrem Numitorē tyrānicæ affectus: filium enicirū cum i uenatiōe *M. ulius* occidisset: filiāq; illā Siluiam iunoni dedicauit: grauida q; ex marte facta gemellos edidit. Re postmodū tyrāno patefacta is sollicitus utrūq; in tyberis ripa demergēdum abiicit. Hi casu ad locum quēpiā deferunt: ubi nuper lupa partū ediderat: quae pprios abiiciēs catulos infantē educauit. Id faustulus pastor cōspicatus puellos enutriuit. Alterum quidem rhemum: alterum uero Romulum appellatus: qui postea romam condiderunt quorum auctor est Aristides milesius in rerum italicarum libro.

De Illio

i Illio capta Agamemnonē una cū cassandra maētati sunt: filius horestes apud *horestes* strophium enutritus: postea patris interfectores supplicio affecit: ut a pirandro quo peloponēscarum scriptum est. De Fabio Fabriciano.

f Abius fabricianus ex magni illius fabii genere capto tuscio ea est primaria iter samnites ciuitas uictoriosam uenerem quae summo apud illos cultu habebatur. Romam missa. Huius uxor cum speciosissimo adolescentulo noie Petronio ualentino adulterium cōmittebat. Quo circha redeūtem uirum dolore obrūcat. Fabia uero fabricianum fratrem infantem adhuc exurgēti liberatum periculo clam misit alendū. At ille cum ad atatis uigorem peruenisset matrem & adulterum obrūcat. Senatus ne res illa fabriciano fraudi esset decreuit: ut ab Dositheo tertio rerum italicarum scriptum est. De Busire

b Viris ex Neptuno & Anippa creatus aduenas ficta quadam hospitalitate *Busiris* te maētatos imolabat: occisorum tandem ultio ob deorum iram in auctore rediit. Hercules enim cum claua ad ortus interemit: ut agathon Samius

radite

De Hercule

h Hercules cū Gerionis boues p̄ italiā duceret: a fauno rege susceptus ē ho-
spitio: q̄ mercurio natus: patri hospites imolabat. Is igitur herculē inua-
dens interēptus est: ut tradidit Dercillus tertio rerum italicarum. De Phalaride.

p Halaris ip̄ius agrigētinorum tyrānus aduentantes ad se hospites suppli-
cio afficere & torquere solebat. Tertius ī laborādo aere faber egregius
uacham ex aere construxit: quā ad concremandos in ea hospites tyrāno
donaret. At phalaris dumtaxat pro tēpore iustus factus in eā cōiecit artificem quā
quotiens inclusus gemitum aederet mugitum. De Aruntio

a Egesta sicilia oppidum est: ubi Emylius censorinus crudelissimus tyran-
nus erat: hic siquis noua quaedam tormenta: & inusitatum cruciandi ge-
nus extruxisset: praecipuis muneribus persequebatur. Quidam igitur arū-
tius paterculus nomine: aequum ex aere fabricatum: ut in eo ex cruciandos iniiceret
Emilio donat. Ille autem tum deniq; ad equitatis cogitationem conuersus muneris
auctorem primum intrusit: ut quā ceteris poenam excogitarat: ipsa subiret patere-
turq;. De hinc eū ex tarpeio monte deiecit: qui seua gerunt ip̄eria ab eo cognomi-
nati dicuntur Emilii. Ita quarto rerum italicarum apud Aristidem scriptū reperies.

e Venus martis & stropæ filius ex Alcippa onomai filia in uxorem ducta
marpissam suscepit filiam: quā uirginem accurate seruabat. Ceterū apha-
retus uisam ex chorea rapuit: Pater autē fugientem insequens cū prāhen-
dere nō posset in lycorimā fluuium se precipitauit: pro ut primo rerum italicarum
Dositheus refert. De Annio

r Ex tuscorum Annius egregia forma filiā habuit salia noie: quā uirginem
custodia p̄cipua tenebat. Catheus nobilissimus adolescēs: cum aliquādo
colludētem puellā aspexisset adamauit: utq; uim amoris continere nō pos-
set raptā filiam romā deduxit: Pater insequēs eū raptorē: p̄hendere non ualeat parē-
suum insiliens fluuium ei nomen dedit. Annionē enim postmodum appellatum cō-
stat. Catheus deinde ex salia latricum creauit: & salium a q̄bus nobilissimum ortæ
sunt familia: prout Aristides mylesius & Alexander polystor tertio rerum italicarū.
tradunt. De Hegesistrato

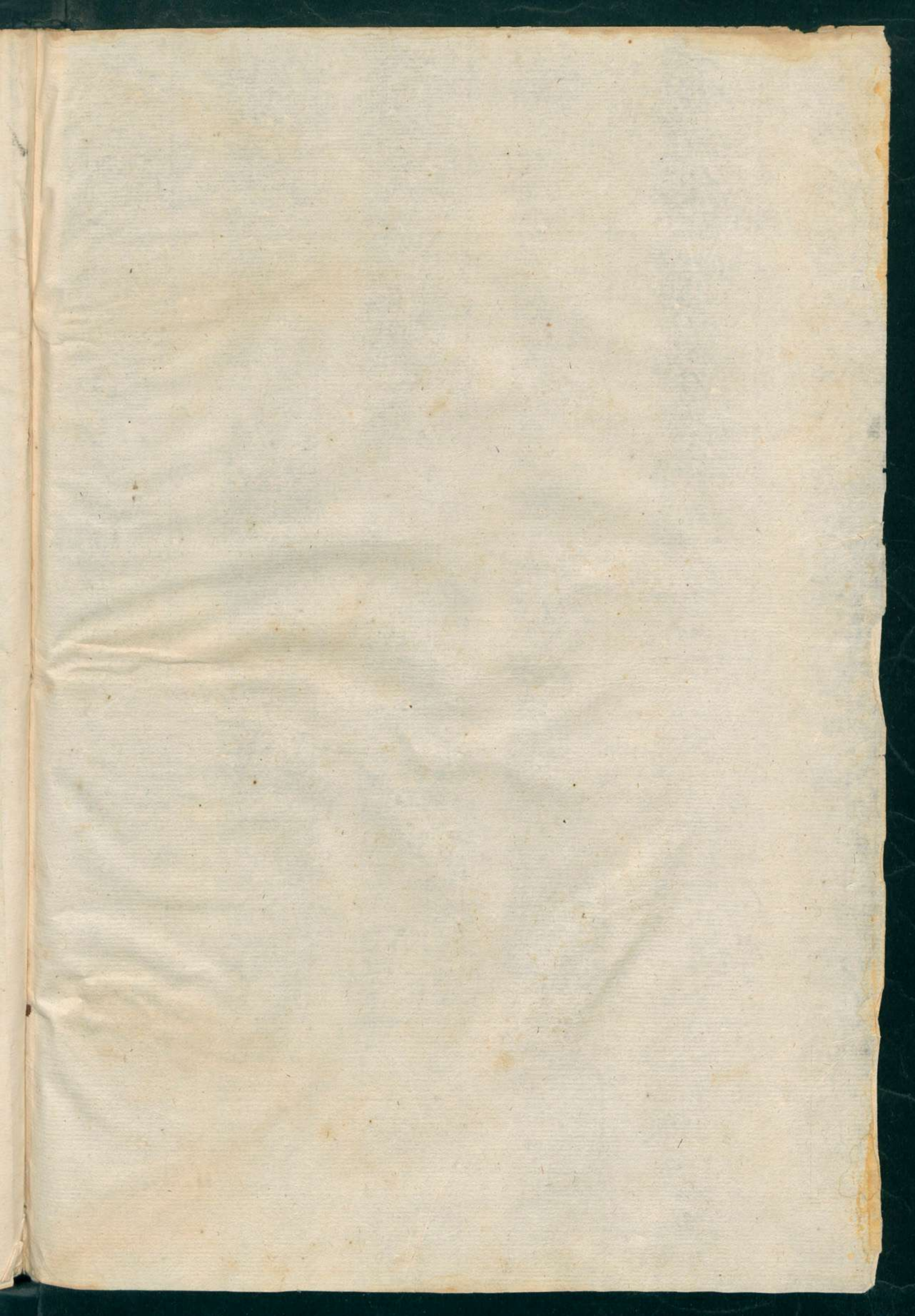
h Egesistratus ephesius ob tribulis sui cedem exul delphos pueniens quē
nam locum incoleret deum cōsuluit: Cui phœbus respondit ubi saltātes
uideret rusticos oleaginis coronis ornatos. Itaq; p̄fectus in asiam agrico-
las eleas. i. oleæ ramis coronatos saltare cernit: ubi condita urbe cleontem uocauit
ut Pythodes samius tertio georgicorum reliquit. De telogone.

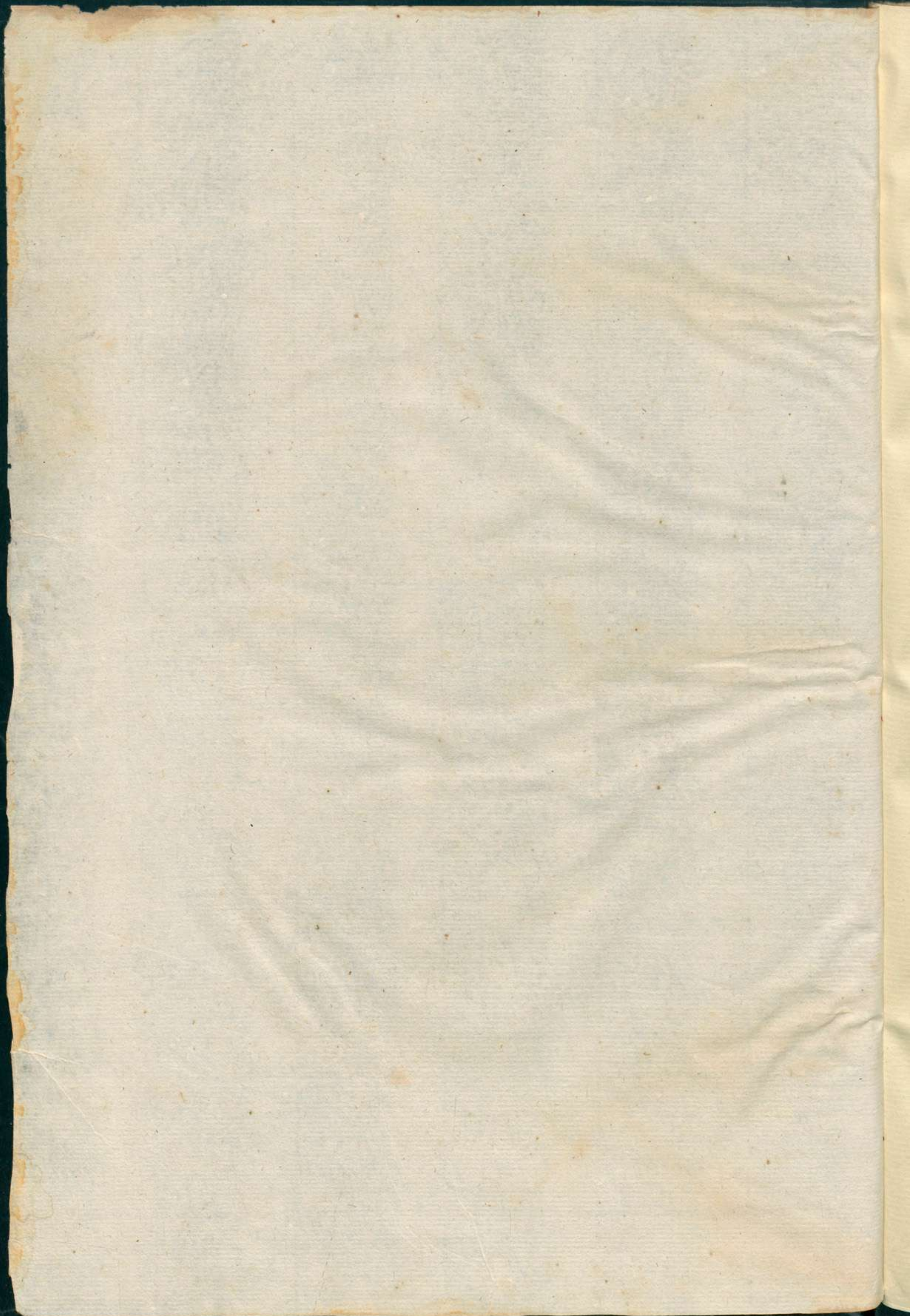
t Elogonus ulissis & Ciræ filius ad inuestigādū: patrē admissus deorū re-
sponsis cōmonefactus est: ut in eo loco urbē conderet: ubi saltātes cū co-
ronis colonos cerneret. Itaq; p̄fectus in itacā: quodā loco summa cum hu-
manitate rusticos saltare conspexit: primi ramulis coronatos ubi adificatū oppidū
ex p̄dictæ sibi coronæ appellatione pristinum noiauit: a quo declinatum preneste
romani uocitant: ut Aristides tertio rerum italicarum scriptum reliquit.

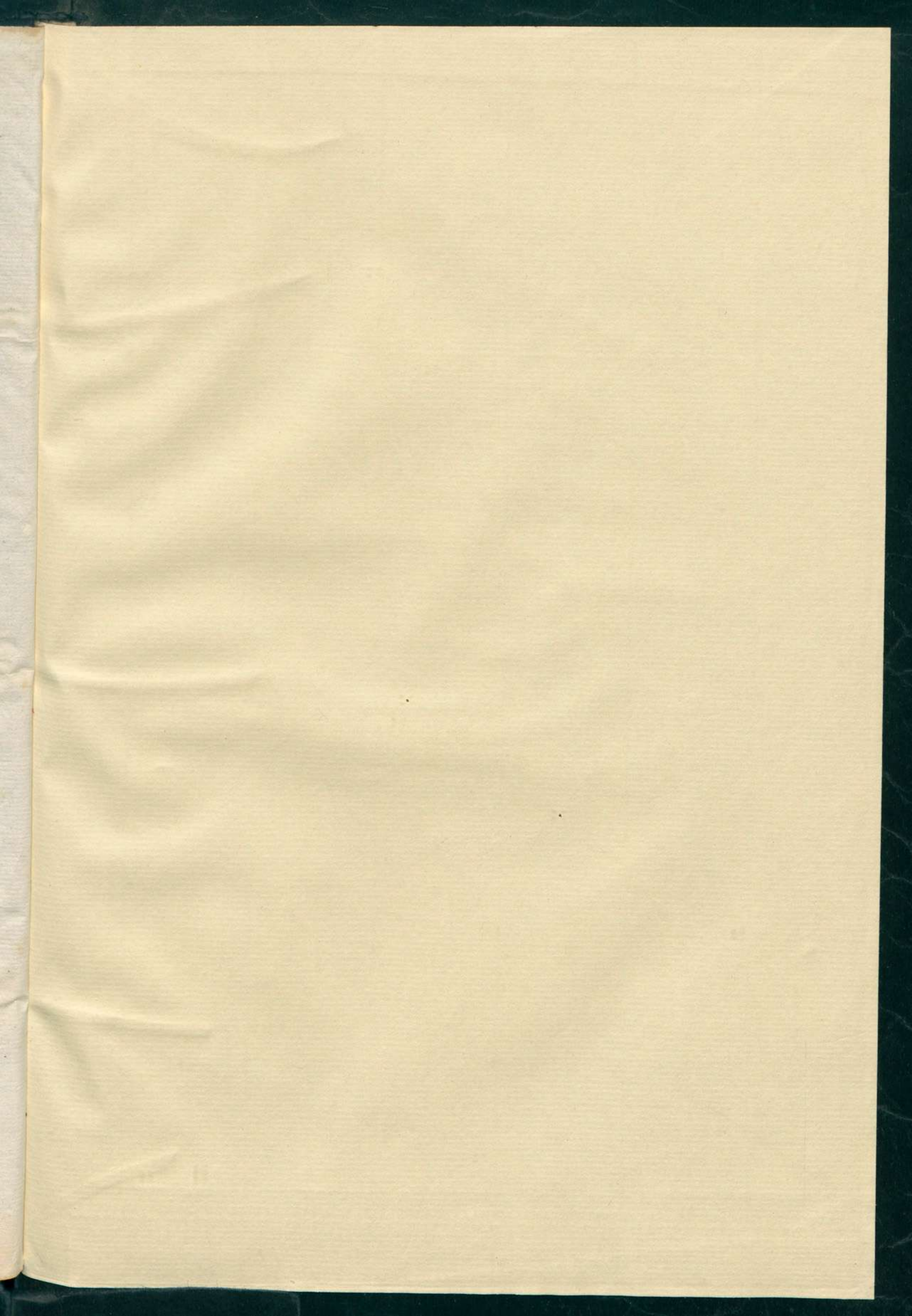
Plutarchi Paralelia Quaedam Finiuntur.

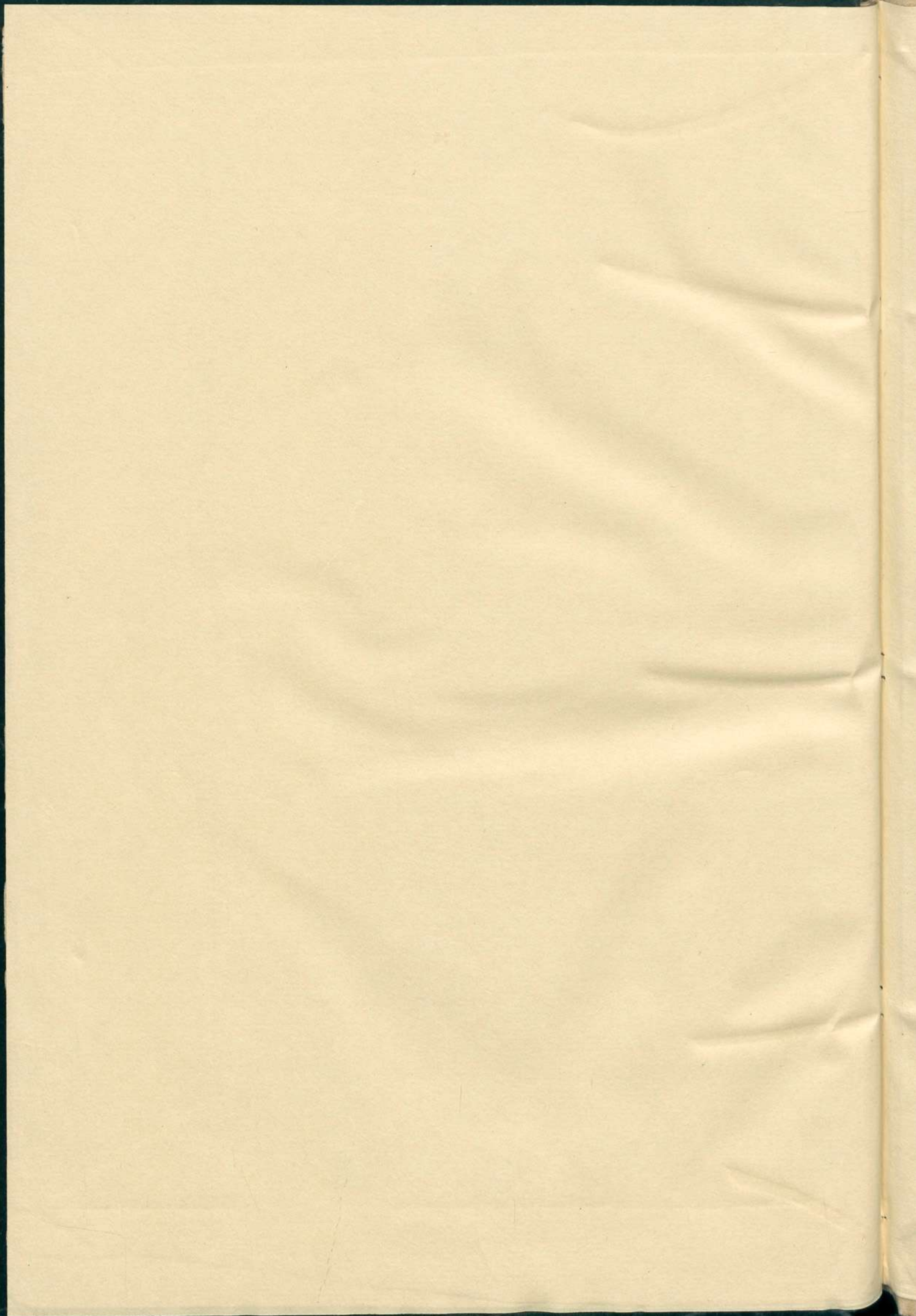
Impressum Brixia per Iacobum Britanicum die uigesimo quarto octo-
bris. M. cccclxxxviii.











BIBLIOTECA DE CATALUNYA



1001961198

Fol.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA

Biblioteca de Catalunya

Reg. 478.577

Sig. Mar

6-fol

OB
NAC
AR
MI
PL